

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

:

ΤΟΜΕΑΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
‘ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΝΟΜΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ’

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2015-2016

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της Αγγελικής Ι. Ψαράκη
Α.Μ. 828

«Migrant smuggling»

Επιβλέποντες

Γεώργιος Κυριακόπουλος
Μαρία Γαβουνέλη
Ελένη Διβάνη

Αθήνα 2016

Αγγελική Ι. Ψαράκη

«Migrant Smuggling»

Copyright © [Αγγελική Ι. Ψαράκη], 2016

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
Η παράνομη διακίνηση ανθρώπων ως σύγχρονη μορφή δουλείας.....	5
1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	5
1.1. Το αντικείμενο της εργασίας.....	8
1.2. Μεθοδολογία της εργασίας.....	8
2. Η εννοιολογική διάκριση μεταξύ εμπορίας ανθρώπων – παράτυπης μετανάστευσης και παράνομης διακίνησης μεταναστών	9
2.1. Η ανάγκη διάκρισης μεταξύ εμπορίας ανθρώπων και παράνομης διακίνησης μεταναστών.....	9
2.2. Η ορισμός του εγκλήματος της «εμπορίας ανθρώπων».....	12
2.3. Ο ορισμός του εγκλήματος της «παράνομης διακίνησης μεταναστών».....	14
2.4. Ερμηνευτικά Συμπεράσματα	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : Η παράνομη διακίνηση μεταναστών ως διεθνές οργανωμένο έγκλημα.....	20
1.1. Η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος.....	20
1.2. Το φαινόμενο της «διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων» (human trafficking) και η εγκληματική πράξη της «παράνομης διακίνησης μεταναστών» (migrants smuggling)	21
1.2.1. Η ιστορική εξέλιξη του φαινομένου της «διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων» (human trafficking)	21
1.2.2. Τα χαρακτηριστικά του φαινομένου της «εμπορίας ανθρώπων».....	23
1.2.3. Η σύγχρονη μορφή του φαινομένου «εμπορίας ανθρώπων».....	25
1.2.4. Η εγκληματική πράξη της «παράνομης διακίνησης μεταναστών» (migrants smuggling) και η σχέση της με το οργανωμένο έγκλημα	27
1.2.5. Η Ελλάδα ως χώρα προορισμού και ως χώρα διέλευσης.....	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : Το διεθνές και κοινοτικό κανονιστικό πλαίσιο αντιμετώπισης της παράνομης διακίνησης ανθρώπων ως μορφής οργανωμένου εγκλήματος.....	32
2.1. Το Κανονιστικό πλαίσιο του ΟΗΕ	32
2.2. Το Κανονιστικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	35
2.2.1. Η Απόφαση-Πλαίσιο του 2002 «για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων »	36
2.2.2. Η Οδηγία του 2004 «σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στη λαθρομετανάστευση, οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές	39
2.2.3. Η Οδηγία 2011/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της, καθώς και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου.	40
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ.....	42
ΑΝΘΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΠΑΡΑΝΟΜΗΣ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ – ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΩΓΗΣ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΕΜΠΟΡΙΑΣ	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ανθρωποκεντρική προσέγγιση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων και η παροχή προστασίας στα θύματα της εμπορίας	42
1.1. Η αντιμετώπιση του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων ως έγκλημα κατά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.....	42
1.2. Η παροχή προστασίας στα θύματα εμπορίας ανθρώπων	44
1.2.1. Το Θύμα της εμπορίας ανθρώπων.....	45
1.2.2. Εντοπισμός και αναγνώριση θύματος.....	49
1.3.2. Προστασία κατά τη διάρκεια και μετά από ποινική διαδικασία.....	52

1.3.3. Τα μέτρα προστασίας για τα ανήλικα θύματα.....	53
1.3.4. Η άδεια παραμονής	54
1.3.5. Η αποζημίωση των θυμάτων.....	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η διεθνής ευθύνη των κρατών για παραβιάσεις κανόνων προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το δικαίωμα αποζημίωσης των θυμάτων εμπορίας.....	56
2.1. Η ύπαρξη διεθνούς ευθύνης εκ μέρους των κρατών για παραβιάσεις κανόνων προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.....	56
2.2. Το δικαίωμα αποζημίωσης των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων	58
2.3. Η διεθνής ευθύνη των κρατών για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα από τη νομολογία του ΕΔΔΑ.....	60
2.3.1. Υπόθεση Rantsev vs Κυπρου και Ρωσίας.....	60
Τελικές Παρατηρήσεις	63

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παράνομη διακίνηση ανθρώπων ως σύγχρονη μορφή δουλείας

1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Η εμπορία ανθρώπων (human trafficking) και η παράνομη διακίνηση ανθρώπων (human smuggling) έχουν κερδίσει την προσοχή της παγκόσμιας κοινότητας τα τελευταία χρόνια. Πρόκειται για δύο από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες διεθνείς εγκληματικές δραστηριότητες και θεωρείται ότι είναι η πιο προσοδοφόρα μορφή οργανωμένου εγκλήματος, μετά το εμπόριο ναρκωτικών¹. Στις μέρες μας δε ερχόμαστε αντιμέτωποι με την πλέον «σκοτεινή» πλευρά της παράνομης διακίνησης μεταναστών (migrants smuggling), το σύγχρονο δουλεμπόριο, με σκοπό την οικονομική, σεξουαλική και πάσης φύσεως εκμετάλλευση των ανθρωπίνου σώματος, η οποία προσλαμβάνει ιδιαίτερες ανησυχητικές διαστάσεις².

Ειδικότερα, παρατηρείται ένα συνεχώς εξελισσόμενο ποικίλο φάσμα εμπορίας και διακίνησης ανθρώπων, το οποίο άρχεται από τις μικρές επιχειρηματικές πράξεις που αφορούν ένα μικρό αριθμό δραστών και καταλήγει στις μεγάλες διεθνικές οργανωμένες εγκληματικές ομάδες με εμπλεκόμενους νόμιμους και παράνομους φορείς. Διακινητές και έμποροι ανθρώπων προσπαθούν να επωφεληθούν από τα τρωτά σημεία των ανθρώπων προσφέροντας κίνητρα και μέσα για μετανάστευση σε εκείνους που αναζητούν καλύτερες ευκαιρίες³.

Επιδιώκοντας την οικονομική εκμετάλλευση ανθρώπων που βρίσκονται σε μεγάλη ανάγκη μέλη οργανωμένων κυκλωμάτων εντοπίζουν τα θύματά τους σε χώρες του εξωτερικού και εν συνεχεία τα προωθούν στην επαιτεία, εξαναγκάζοντας τα είτε να επαιτούν είτε να πωλούν μικροαντικείμενα, συνήθως μάλιστα σε τουριστικές περιοχές. Στις περιπτώσεις αυτές το σύνολο σχεδόν των εσόδων καταλήγει στα μέλη του κυκλώματος, ενώ έχουν καταγραφεί περιπτώσεις απόδοσης μέρους των χρημάτων σε συνεργούς τους στις χώρες προέλευσης των θυμάτων, οι οποίοι

1 Βλ. Ogboru T. & Kigbu S. (2005), Human Trafficking and Human Smuggling: The Distinction and Legal Implications, Beijing Law Review 2015, Vol. 6, p. 224 (224-231) · Shelley L. (2014), Human Smuggling and Trafficking into Europe: A Comparative Perspective, Washington DC: Migration Policy Institute, p. 3.

2 Βλ. Βαρτελάτου Ρ., Human Trafficking : Μια σύγχρονη μορφή δουλείας, δημοσιευμένο στις 14/01/2013, διαθέσιμο στο <http://psychografimata.com/3165/human-trafficking/>.

3 Βλ. Salt J. (2000), Trafficking and Human Smuggling : A European Perspective, International Migration, Special Issue 2000/1, Oxford : Blackwell Publishers Ltd, pp. 42 & 50

εντοπίζουν και παραπλανούν τα θύματα προκειμένου να έρθουν στην χώρα προορισμού - εκμετάλλευσης. Τα θύματα ωθούνται στην επαιτεία μέσω εκβιασμού και ψεύτικων υποσχέσεων ή ακόμη και με την αποστέρηση της διατροφής τους ή τη συνεχή παρακολούθησή τους από τους δράστες κατά την «εκτέλεση της εργασίας τους»⁴.

Η εμπορία βρεφών και οργάνων αποτελεί μια ακόμη μορφή εμπορίας ανθρώπων, που τα τελευταία χρόνια λαμβάνει διαστάσεις. Έτσι, λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, καθώς και των ενόπλων συρράξεων σε Ασία και Αφρική, επί καθημερινής σχεδόν βάσης γίνονται γνωστά περιστατικά κατά τα οποία ετοιμόγεννες γυναίκες λόγω της δεινής τους οικονομικής κατάστασης, προωθούνται συνήθως από τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία στην Ελλάδα, προκειμένου να γεννήσουν σε νοσοκομεία της χώρας και να παραδώσουν τα νεογέννητα βρέφη τους σε άτεκνα ζευγάρια έναντι αδρής αμοιβής⁵, ενώ Αφρικανοί μετανάστες που δεν έχουν τη δυνατότητα να πληρώσουν τους δουλεμπόρους για να τους περάσουν στην Ευρώπη αναγκάζονται να γίνουν εμπόρευμα στα χέρια Αιγυπτίων στους οποίους πωλούν τα όργανά τους έναντι του ευτελούς ποσού των 13.000 ευρώ και οι οποίοι στη συνέχεια μεταπωλούν τα όργανα αυτά σε πλούσιους Άραβες⁶.

Η πιο διαδεδομένη μορφή εκμετάλλευσης ανθρώπων ωστόσο είναι η διακίνηση με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευσή των θυμάτων εμπορίας, η οποία αφορά κατά κανόνα γυναίκες και παιδιά. Συνήθης είναι, λοιπόν, η αγορά και μεταπώληση γυναικών σε επιχειρήσεις που προσφέρουν σεξουαλικές υπηρεσίες σε μπαρ, οίκους ανοχής όχι μόνο στις μεγάλες πόλεις αλλά και σε μικρές επαρχιακές πόλεις. Εντούτοις, η εγκληματική συμπεριφορά δεν λαμβάνει χώρα αποκλειστικά σε «επιχειρήσεις» αυτού του είδους που αναφέρθηκαν, προωθούνται και σε σπίτια με το πρόσχημα της παροχής υπηρεσιών ως οικιακοί βοηθοί, όπου η συγκάλυψη της εγκληματικής δραστηριότητας είναι πιο εύκολη. Η χρήση βίας που ασκείται στις γυναίκες προκειμένου να αποσπαστεί η συναίνεσή τους δύναται να είναι είτε σωματική είτε ψυχολογική, όπως π.χ. ο εκβιασμός τους με τη ζωή των υπόλοιπων μελών της οικογένειάς τους, συνήθως δε των παιδιών τους, καθώς και η «υπερχρέωση» ορισμένων οφειλών που πιθανόν να είχε αναλάβει η ίδια η γυναίκα ή για λογαριασμό άλλων μελών της οικογένειάς της⁷.

4 Βλ. Μίχα Ε., Πρακτικός Νομικός Οδηγός για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων (Stoptrafficking), σ. 10. (Ανακτήθηκε στις 14/12/2016). Ανακτήθηκε από το διαδικτυακό τόπο http://stoptrafficking.gr/images/information_material/Stop%20Trafficking_nomikos_odigos_A5_PRINT.pdf

5 Βλ. Μίχα Ε., ο.π., σ. 10

6 Βλ. Φρίκη με εμπόριο οργάνων μεταναστών, δημοσιεύθηκε στις 5 Ιουλίου 2016 στο <http://www.protagon.gr/epikairotita/friki-me-eborio-organwn-metanastwn-44341179313>

7 Βλ. Μίχα Ε., ο.π., σ. 11 .

Τόσο τα θύματα εμπορίας ανθρώπων όσο οι παρανόμως διακινηθέντες μετανάστες αντιμετωπίζονται ως αντικείμενα - αγαθά, τα οποία πωλούνται για τον προσπορισμό παράνομου οφέλους⁸. Ως εκ τούτου η έννοια της «παράνομης διακίνησης ανθρώπων» παραπέμπει τόσο στην παράνομη διακίνηση μεταναστών όσο και στην εμπορία ανθρώπων με αποτέλεσμα πολλές φορές οι όροι αυτοί να χρησιμοποιούνται αδιακρίτως, ενώ δεν έχουν την ίδια σημασία και στην πραγματικότητα αποτελούν δύο διαφορετικά αδικήματα-εγκλήματα⁹. Η διαφορετική τους ποινική απαξία έγκειται στο γεγονός ότι η εμπορία ανθρώπων συνίσταται –σε μία από τις μορφές τέλεσής της- εκτός από την παράνομη μεταφορά ενός προσώπου και στην περαιτέρω εκμετάλλευσή του με οποιοδήποτε τρόπο, δηλαδή στην με κάθε τρόπο υποβίβαση του σε εμπορεύσιμο είδος¹⁰.

Πιο αναλυτικά, η εμπορία ανθρώπων αποτελεί ένα σοβαρό έγκλημα και ένα νέο είδος δουλείας με στόχο την εκμετάλλευση των ευάλωτων ανθρώπων που βρίσκονται σε κατάσταση ανάγκης. Αντίθετα, η παράνομη μεταφορά και διευκόλυνση εισόδου μεταναστών σε μια χώρα χωρίς να τηρηθούν οι προβλεπόμενες διαδικασίες συνιστά επίσης ποινικό αδίκημα, ωστόσο στις περιπτώσεις αυτές ο διακινητής, ο οποίος πληρώνεται για να οργανώσει και να παρέχει τη συγκεκριμένη υποβοήθηση της παράνομης εισόδου, δεν έχει ως στόχο του την εκμετάλλευση των ατόμων μετά την είσοδό τους στην χώρα του προορισμού τους¹¹. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο στην πρώτη περίπτωση γίνεται λόγος για «θύματα εμπορίας» (victim of trafficking), όρος που εμπεριέχει τα στοιχεία του εξαναγκασμού και της εκμετάλλευσης, ενώ στη δεύτερη για «παράτυπους μετανάστες» (smuggled migrant), εννοώντας το άτομο που ζητά βοήθεια για να διασχίσει τα σύνορα προς μια άλλη χώρα, στην οποία δεν έχει δικαίωμα διαμονής. Στην περίπτωση αυτή η συμμετοχή του διακινητή περιορίζεται αποκλειστικά στην υποβοήθηση διάσχισης των συνόρων¹².

Το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων θα μπορούσε να χαρακτηριστεί, λοιπόν, ως η «ανθρώπινη περιπέτεια» της νέας χιλιετίας, αφού η εκμετάλλευση αφορά σε μία πληθώρα ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, όπως η ελεύθερη μετακίνηση, η εργασία, η προσωπική ασφάλεια και

8 Βλ. Ogboru T. & Kigbu S. (2005), op.cit., p. 224

9 Βλ. Συκιώτου Αθ., Ευρωπαϊκή Ένωση – Οργανωμένο Έγκλημα – Παράνομη Διακίνηση Ανθρώπων: Μία ιδιόρρυθμη δυναμική – διαλεκτική σχέση, ΠοινΧρ2008, σ. 200 επ

10 Βλ. Συκιώτου Αθ., Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2003, σ. 90 επ

11 Βλ. Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής, Εμπορία και Εκμετάλλευση Ανθρώπων: Trafficking, Ιούνιος 2015, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 2015, σ. 7. (Retrieved in 11/12/2016). Retrieved from [http://www.firstreception.gov.gr/PRIImages/Prints/44_331_15foreas%20\(1\).pdf](http://www.firstreception.gov.gr/PRIImages/Prints/44_331_15foreas%20(1).pdf).

12 Βλ. Iselin B. & Adams M. (2003) , Distinguishing between Human Trafficking and People Smuggling, UN Office on Drugs and Crime, Regional Centre for East Asia and the Pacific, 10 April 2003, Bangkok, pp. 1-3. (Retrieved in 3/1/2017). Retrieved from <http://www.embraceni.org/wp-content/uploads/2006/06/Distinguishing%5B1%5D1.pdf>

ελευθερία, η σωματική ακεραιότητα και η ιδιωτική ζωή¹³. Η φτώχεια, η ανέχεια, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, τα προβληματικά εθνικά συστήματα εκπαίδευσης, καθώς και οι κοινωνικές ανισότητες εν γένει ενθαρρύνουν ολόένα και περισσότερο την παράνομη διακίνηση ανθρώπων. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι η έξαρση του φαινομένου αυτού τα τελευταία χρόνια συμπίπτει χρονικά με την εντατικοποίηση της τάσης για την παγκοσμιοποίηση της διεθνούς οικονομίας, των αγορών και του εμπορίου. Μέσα σε αυτό το νέο περιβάλλον τα κυκλώματα παράνομης διακίνησης προσώπων βρήκαν πρόσφορο έδαφος για να αναπτυχθούν και να αναδειχθούν σε μία από τις πιο αποδοτικές οικονομικά παράνομες δραστηριότητες¹⁴.

Γίνεται, λοιπόν κατανοητό πως η αποτελεσματική δράση για την πρόληψη και την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης ανθρώπων – η οποία έχει λάβει πλέον τη μορφή οργανωμένου εγκλήματος- απαιτεί μια ολοκληρωμένη διεθνή προσέγγιση. Η καταπολέμηση του σύγχρονου δουλεμπορίου απαιτεί την ευαισθητοποίηση και τη μείωση της ζήτησης θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, τη διάλυση των δικτύων της παράνομης διακίνησης, καθώς και την αντιμετώπιση των συνθηκών υπό τις οποίες μπορούν να αναπτυχθούν, με παράλληλη προστασία των δικαιωμάτων των παράτυπων μεταναστών.

1.1. Το αντικείμενο της εργασίας

Αντικείμενο, λοιπόν, της παρούσας εργασίας αποτελεί η μελέτη του αδικήματος της παράνομης διακίνησης μεταναστών, η διάκριση του από την εμπορία ανθρώπων και η διασύνδεση του με το οργανωμένο έγκλημα. Επιπλέον, παρουσιάζεται το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο τόσο σε διεθνές όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο για την πρόληψη και καταστολή του παραπάνω αδικήματος, καθώς και την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μερών, με παράλληλη προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών, κατά τις επιταγές του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου και του Δικαίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

1.2. Μεθοδολογία της εργασίας

Η μεθοδολογία στην οποία στηρίχτηκε η εκπόνηση της παρούσας εργασίας είναι η βιβλιογραφική έρευνα. Κατόπιν ενδελεχούς μελέτης βιβλίων και άρθρων που έχουν δημοσιευθεί σε επιστημονικά περιοδικά, έντυπα και στο διαδίκτυο, παρατίθενται πληροφορίες έγκυρες και αξιόπιστες προκειμένου να ορισθούν τα αδικήματα-εγκλήματα της εμπορίας ανθρώπων και της

13 Βλ. Μίχα Ε., Πρακτικός Νομικός Οδηγός για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων (Stoptrafficking), σ. 6.. (Ανακτήθηκε στις 14/12/2016). Ανακτήθηκε από το διαδικτυακό τόπο http://stoptrafficking.gr/images/information_material/Stop%20Trafficking_nomikos_odigos_A5_PRINT.pdf

14 Βλ. Salt J. (2000), op.cit. p. 50.

παράτυπης διακίνησης μεταναστών, καθώς επίσης και να επισημανθεί η ανάγκη για την ύπαρξη σαφούς διάκρισης μεταξύ των δύο αυτών αδικημάτων, καθώς ο χαρακτηρισμός ενός ατόμου ως θύματος εμπορίας και όχι απλώς ως παράτυπου μετανάστη εξασφαλίζει την πρόσβαση αυτού σε πληθώρα παροχών εκ μέρους του κράτους προορισμού. Επιπρόσθετα, για τη συγγραφή της παρούσας εργασίας χρησιμοποιήθηκαν και πρωτογενείς πηγές, και συγκεκριμένα πηγές του Διεθνούς δικαίου καθώς και ειδικά νομοθετήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης : συμβάσεις, αποφάσεις-πλαίσιο και οδηγίες προκειμένου να καταγραφεί το θεσμικό κανονιστικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων – η οποία αποτελεί όψη του οργανωμένου εγκλήματος- τόσο σε διεθνές όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ειδικότερα, καταγράφονται τόσο οι πολιτικές καταστολής του εγκλήματος αυτού, όσο και τα μέτρα παροχής προστασίας και αρωγής των θυμάτων εμπορίας.

2. Η εννοιολογική διάκριση μεταξύ εμπορίας ανθρώπων – παράτυπης μετανάστευσης και παράνομης διακίνησης μεταναστών

2.1. Η ανάγκη διάκρισης μεταξύ εμπορίας ανθρώπων και παράνομης διακίνησης μεταναστών

Από τη στιγμή που το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων συνιστά μετακίνηση προσώπων από κράτος σε κράτος, σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό και με το φαινόμενο της μετανάστευσης και ειδικότερα της «παράτυπης ή αντικανονικής μετανάστευσης», καθώς και της μετακίνησης προσφύγων¹⁵. Ως «παράτυπη ή αντικανονική μετανάστευση» (irregular migration) ορίζεται η μετακίνηση προσώπων που πραγματοποιείται στο περιθώριο του υφιστάμενου θεσμικού και κανονιστικού πλαισίου για τη διαχείριση της μετανάστευσης¹⁶.

Δεδομένης της σχέσης μεταξύ μετανάστευσης μετανάστευσης και εμπορίας ανθρώπων τα κράτη υποδοχής μεταναστών επιδιώκουν να σχεδιάσουν τη μεταναστευτική τους πολιτική λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων. Στο πλαίσιο του σχεδιασμού αυτού δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα της πρόληψης και καταπολέμησης της παράνομης διακίνησης μεταναστών. Πιο συγκεκριμένα, τα κράτη προορισμού, κατά τον σχεδιασμό

15 Βλ. Κυριαζή Τ. , Εμπορία Ανθρώπων, Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2010, σ. 9.

16 Βλ. IOM, Irregular Migration, Managing Migration, Volume 3 : Section 3.12, Essentials of Migration Management, p. 8. (Retrieved in 14/12/2016). Retrieved from http://www.rcmvs.org/documentos/IOM_EMM/v3/V3S12_CM.pdf

της μεταναστευτικής πολιτικής που πρόκειται να υιοθετήσουν, επιδιώκουν, μεταξύ άλλων, να ελέγξουν τον αριθμό των ατόμων που εισέρχονται στο έδαφος τους, είτε πρόκειται για οικονομικούς μετανάστες, είτε για παρανόμως διακινούμενους μετανάστες, είτε ακόμα για θύματα εμπορίας ανθρώπων. Τούτο, βέβαια, έχει ως αποτέλεσμα να παραγνωρίζονται σε πολλές περιπτώσεις οι επί μέρους πτυχές και τα γενεσιουργά αίτια της εμπορίας ανθρώπων, καθώς και η ανάγκη προστασίας των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων. Επιπρόσθετα, οργανώνονται πρωτοβουλίες μέσω των οποίων επιδιώκεται, μεταξύ άλλων, η αναχαίτιση της διείσδυσης στις μεταναστευτικές διαδικασίες κυκλωμάτων του οργανωμένου εγκλήματος¹⁷.

Σε αυτό το σημείο, λοιπόν, τίθεται το ζήτημα της διάκρισης μεταξύ εμπορίας ανθρώπων (trafficking) και παράνομης διακίνησης μεταναστών (migrants smuggling). Πρόκειται για δύο αυτοτελή αδικήματα, τα οποία διαφέρουν ως προς : (α) τη νομική τους φύση, (β) τα υποκείμενα τους καθώς και (γ) το κανονιστικό πλαίσιο αντιμετώπισης τους. Παρόλα αυτά, μια σαφής εννοιολογική, νομική και κοινωνιολογική διάκριση μεταξύ τους δεν καθίσταται εφικτή, καθώς τα δύο αυτά φαινόμενα παρουσιάζουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά. Τα κυριότερα από αυτά αφορούν : (α) στα γενεσιουργά αίτια των δύο φαινομένων στις χώρες προέλευσης, (β) στη ζήτηση των υπηρεσιών των υποκειμένων τους στις χώρες προορισμού και όχι σπάνια και (γ) στο νομικό καθεστώς που διέπει τα συγκεκριμένα πρόσωπα στις χώρες υποδοχής¹⁸.

Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με το μεγαλύτερο μέρος της θεωρίας, τα γενεσιουργά αίτια της μετακίνησης που εντοπίζονται στις χώρες προέλευσης των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων καθώς και των παρανόμως διακινηθέντων μεταναστών, είναι κατά βάση κοινά. Τα αίτια που προκαλούν τη μετακίνηση και των δύο κατηγοριών προσώπων είναι η φτώχεια, η ανεργία, η έλλειψη πρόσβασης στην εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση, οι ένοπλες συρράξεις και οι φυσικές καταστροφές που μαστίζουν συνήθως τις χώρες προέλευσης τους. Η δε μετακίνησή τους αυτή δύναται να αποτελεί είτε συνειδητή επιλογή, είτε προϊόν εξαπάτησης, είτε ακόμη και αποτέλεσμα της εκμετάλλευσης της ευάλωτης θέσης των προσώπων αυτών¹⁹.

Ένας εξίσου σημαντικός παράγοντας που ενθαρρύνει την μετακίνηση των παραπάνω προσώπων είναι όπως προαναφέραμε και η ζήτηση των υπηρεσιών των θυμάτων στις χώρες προορισμού. Συγκεκριμένα, μεγάλη ζήτηση των υπηρεσιών τους σημειώνεται κυρίως σε ιδιωτικά νοικοκυριά, σε μεταλλεία και εργοστάσια, σε αγροτικές μονάδες, σε οικοδομές, σε κυκλώματα

17 Βλ. Κυριαζή Τ., ο.π., σ. 10

18 Βλ. Κυριαζή Τ., ο.π., σσ. 13-14

19 Βλ. Κυριαζή Τ., ο.π., σ. 14

εκμετάλλευσης της επαιτείας, στη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών και στη βιομηχανία του σεξ²⁰.

Όσον αφορά στο ζήτημα του νομικού καθεστώτος των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων και των παρανόμως διακινηθέντων μεταναστών στη χώρα προορισμού, αυτό έχει απασχολήσει έντονα νομικούς και πολιτικούς επιστήμονες, καθώς σε περιπτώσεις όπου τα θύματα εμπορίας ανθρώπων δεν αναγνωρίζονται επίσημα από τις αρμόδιες κρατικές αρχές ως τέτοια, τότε υπάγονται στο ίδιο νομικό καθεστώς με τους «παράτυπους» μετανάστες και δυστυχώς, η αλήθεια είναι πως της περισσότερες φορές δεν αναγνωρίζονται όλα τα πραγματικά θύματα εμπορίας ανθρώπων. Τούτο οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι η επίσημη αυτή αναγνώριση τους προϋποθέτει τις περισσότερες φορές μια τεχνοκρατική διαδικασία συγκέντρωσης, επεξεργασίας και αξιολόγησης των σχετικών με την υπόθεση τους στοιχείων από τις αρμόδιες αστυνομικές ή δικαστικές αρχές των χωρών προορισμού. Έτσι, ένα θύμα μπορεί να μην έχει αναγνωριστεί επίσημα, είτε γιατί δεν έχει έρθει σε επαφή με τις αρμόδιες αρχές, είτε γιατί δεν ήταν δυνατή η συγκέντρωση των απαραίτητων για την αναγνώριση αυτή αποδεικτικών στοιχείων από τις τελευταίες. Παρατηρούνται, επίσης, και περιπτώσεις, κατά τις οποίες οι «εργοδότες» αν και έχουν εκδώσει έγκυρα τα σχετικά με την παραμονή των παραπάνω προσώπων νομιμοποιητικά έγγραφα, εντούτοις τα παρακρατούν αυθαίρετα, προκειμένου να μπορούν να εκμεταλλεύονται ευκολότερα τα θύματα τους²¹. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό ότι σε όλες αυτές τις περιπτώσεις το θύμα δεν κατέχει τα έγκυρα νομιμοποιητικά της παραμονής και της εργασίας του στη χώρα προορισμού έγγραφα, με αποτέλεσμα να μην διαφέρει σε τίποτα ως προς το νομικό καθεστώς του μετανάστη χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα.

Σε αυτό το τελευταίο στοιχείο του νομικού καθεστώτος των εν λόγω προσώπων στη χώρα υποδοχής έγκειται και το πρακτικό ενδιαφέρον της διάκρισης μεταξύ του εμπορίου ανθρώπων και της παράνομης διακίνησης μεταναστών. Κατά το διάστημα των τελευταίων ετών και ιδιαίτερα μετά την υιοθέτηση του Πρωτοκόλλου των Ηνωμένων Εθνών για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Εμπορίας Προσώπων, Ιδιαίτερα Γυναικών και Ανηλίκων, το οποίο συμπληρώνει τη Σύμβαση κατά του Υπερεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, γνωστού ως Πρωτόκολλο του Παλέρμο²², το 2000, έχει σημειωθεί τόσο σε διεθνές και περιφερειακό όσο και σε εθνικό επίπεδο, μεγάλη πρόοδος

20 Βλ. Anderson B. & O'Connell Davidson J. (2003), Is Trafficking in Human Beings Demand Driven? A Multi-Country Pilot Study, IOM Migration Research Series, No. 15, December 2003, Switzerland : International Organization for Migration (IOM), pp. 9-12. (Retrieved in 14/12/2016). Retrieved from https://www.compas.ox.ac.uk/media/ER-2004-Trafficking_Demand_Driven_IOM.pdf

21 Βλ. Κυριαζή Τ., ο.π., σσ. 14 - 15

22 Βλ. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. (Retrieved in 11/12/2016). Retrieved from <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ProtocolTraffickingInPersons.aspx>

ως προς την παρεχόμενη από τα κράτη προορισμού προστασία στα επίσημα αναγνωρισμένα θύματα εμπορίας ανθρώπων. Συνεπώς, γίνεται κατανοητό ότι η αναγνώριση της ιδιότητας του θύματος της εμπορίας σε ένα πρόσωπο συνεπάγεται την άμεση ανταπόκριση των μηχανισμών που θα του παρέχουν την εξειδικευμένη βοήθεια και συνδρομή που απαιτείται, όπως την ιατρική περίθαλψη και την ψυχολογική υποστήριξη, την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και ενημέρωσης για τα δικαιώματά τους²³. Με άλλα λόγια, η αναγνώριση των προσώπων αυτών ως θυμάτων εμπορίας ανθρώπων παρέχει σε αυτά τη δυνατότητα πρόσβασης σε μία σειρά μέτρων προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κάτι το οποίο δεν ισχύει για όσους δεν ανήκουν στην κατηγορία του νόμιμου μετανάστη²⁴. Παρόλα αυτά, επειδή οι διατάξεις που προβλέπουν μέτρα αρωγής, στήριξης και προστασίας για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, ενεργοποιούνται συνήθως με την έκδοση της πράξης της επίσημης αναγνώρισης, ένας σημαντικός αριθμός θυμάτων δεν αποκτά πρόσβαση σε αυτές. Καθώς, λοιπόν, η μεταχείριση των υποκειμένων των δύο αδικημάτων διαφέρει ριζικά, η διάκριση αυτών έχει σοβαρές πρακτικές συνέπειες²⁵.

Προκειμένου, λοιπόν, να καταστεί εφικτή η πλήρης και σαφής διάκριση μεταξύ της εμπορίας ανθρώπων και της παράτυπης διακίνησης μεταναστών, θα πρέπει αρχικά να γίνει αναφορά στους σχετικούς και ευρέως αποδεκτούς ορισμούς των δύο αδικημάτων.

2.2. Η ορισμός του εγκλήματος της «εμπορίας ανθρώπων»

Ο όρος «εμπορία ανθρώπων» ή «παράνομη διακίνηση ανθρώπων» αποτελεί απόδοση στα ελληνικά του καθιερωμένου πλέον παγκοσμίως αγγλόφωνου όρου «trafficking in human beings» με τον οποίον υποδηλώνεται το κοινωνικό φαινόμενο της «διεθνικής σωματεμπορίας», δηλαδή της παράνομης εμπορίας και εκμετάλλευσης ανθρώπων. Ετυμολογικά κατάγεται από τη λέξη «traffic», η οποία σημαίνει κίνηση – κυκλοφορία. Ο όρος «trafficking», λοιπόν, χρησιμοποιείται μεταφορικά για να δηλώσει τη διακίνηση ατόμων από χώρα σε χώρα.

Ο επίσημος ορισμός του trafficking καθιερώνεται διεθνώς για πρώτη φορά από το άρθρο 3 του «Πρωτοκόλλου των Ηνωμένων Εθνών για την Αποτροπή Καταστολή και τη Τιμωρία της

23 Βλ. Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής, Εμπορία και Εκμετάλλευση Ανθρώπων: Trafficking, Ιούνιος 2015, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 2015, σ. 10. (Retrieved in 11/12/2016). Retrieved from [http://www.firstreception.gov.gr/PRImages/Prints/44_331_15foreas%20\(1\).pdf](http://www.firstreception.gov.gr/PRImages/Prints/44_331_15foreas%20(1).pdf).

24 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Τα δικαιώματα της ΕΕ για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, Υπηρεσία Εκδόσεων ΕΕ, Λουξεμβούργο, 2013, σσ. 4-5. (Ανακτήθηκε στις 14/12/2016). Ανακτήθηκε από το διαδικτυακό τόπο <http://bookshop.europa.eu/el/--pbDR3213053/>.

25 Βλ. Κυριαζή Τ., ο.π., σ. 15

Παράνομης διακίνησης Προσώπων με σκοπό τη Σεξουαλική και Οικονομική Εκμετάλλευση ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών» (the Trafficking Protocol), σύμφωνα με το οποίο «παράνομη διακίνηση προσώπων με σκοπό την σεξουαλική – οικονομική εκμετάλλευση τους αποτελεί η στρατολόγηση, μεταφορά, μετακίνηση, εγκατάσταση, ή παραλαβή προσώπων, μέσω απειλής, ή χρήσης βίας, ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, της απαγωγής, του δόλου, της εξαπάτησης, της κατάχρησης της δύναμης, της κατάχρησης μιας τρωτής ή ευάλωτης θέσης, της προσφοράς ή της αποδοχής οικονομικού ή άλλου οφέλους για την επίτευξη της σύμφωνης γνώμης ενός προσώπου το οποίο ασκεί έλεγχο ή εξουσία επί άλλου προσώπου για το σκοπό της εκμετάλλευσης». Η έννοια της «εκμετάλλευσης» περιλαμβάνει, την εκμετάλλευση της πορνείας ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, την εξαναγκαστική εργασία, ή παροχή υπηρεσιών, τη διαμόρφωση συνθηκών σκλαβιάς, ή τη λήψη σωματικών οργάνων²⁶.

Επιπλέον, βάσει της υποπαρ. (α) του παραπάνω άρθρου, η σύμφωνη γνώμη του θύματος εμπορίας ανθρώπων δεν λαμβάνεται υπόψιν, εφόσον για την επίτευξη της έχει χρησιμοποιηθεί κάποιο από τα μέσα που αναφέρονται σε αυτή. Η δε στρατολόγηση, μεταφορά, μετακίνηση, εγκατάσταση, ή παραλαβή προσώπων θεωρείται παράνομη ακόμη και αν δεν συμπεριλαμβάνει κανένα από τα μέσα που αναφέρονται στην υποπαρ. (α) του άρθρου αυτού²⁷.

Καθώς η εμπορία ανθρώπων αποτελεί ένα ιδιώνυμο έγκλημα, το οποίο μπορεί να τελεστεί με διάφορους τρόπους, όπως π.χ. με τη στρατολόγηση των θυμάτων, τη μεταφορά τους κλπ., η διεθνής κοινότητα αποφάσισε να οριοθετήσει το φαινόμενο μέσω της περιγραφής των συστατικών του στοιχείων παραλείποντας να δώσει στενούς ορισμούς, οι οποίοι θα δυσχέραιναν το έργο των διωκτικών αρχών των κρατών και θα περιόριζαν σε μεγάλο βαθμό την αποτελεσματική εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης και του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου²⁸.

Ο ορισμός του Πρωτοκόλλου του Πατέρμο αποτελεί τον πιο ολοκληρωμένο ορισμό του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων σε διεθνές επίπεδο, καθώς ορίζει τα βασικά στοιχεία για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος αυτού, δηλαδή : (α) την εγκληματική πράξη (ενέργεια που

26 Βλ. Βαρτελάτου Ρ., Human Trafficking : Μια σύγχρονη μορφή δουλείας, δημοσιευμένο στις 14/01/2013, διαθέσιμο στο <http://psychografimata.com/3165/human-trafficking/> .

27 Βλ. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. (Retrieved in 11/12/2016). Retrieved from <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ProtocolTraffickingInPersons.aspx>

28 Βλ. Μίχα Ε., Πρακτικός Νομικός Οδηγός για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων (Stoptrafficking), σ. 7. (Ανακτήθηκε στις 14/12/2016). Ανακτήθηκε από το διαδικτυακό τόπο http://stoptrafficking.gr/images/information_material/Stop%20Trafficking_nomikos_odigos_A5_PRINT.pdf

συνίσταται σε στρατολόγηση, μεταφορά, απόκρυψη ή αποδοχή προσώπων), (β) το μέσο που χρησιμοποιείται για τη διάπραξη του εγκλήματος αυτού (χρήση απειλής, βίας ή άλλων μέσων εξαναγκασμού, απαγωγής, απάτης, κατάχρησης εξουσίας, εκμετάλλευσης της ευάλωτης θέσης του θύματος, καθώς και την παροχή ή λήψη αμοιβής) και (γ) το σκοπό (την αποκόμιση κέρδους από την εκμετάλλευση)²⁹.

Ο «ορισμός» του άρθρου 3 του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο δύναται να αποτελέσει μια κοινή βάση τόσο για την πρόληψη όσο και για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, ωστόσο, όμως, δεν συνιστά έναν εξαντλητικό ορισμό καθώς δίνει έμφαση μόνο σε πράξεις που έχουν διεθνικό χαρακτήρα και σχετίζονται με το οργανωμένο έγκλημα, ενώ πολλές φορές λαμβάνει χώρα εντός των συνόρων ενός κράτους και από μεμονωμένα άτομα, τα οποία δεν αποτελούν μέλη μια εγκληματικής οργάνωσης.

2.3. Ο ορισμός του εγκλήματος της «παράνομης διακίνησης μεταναστών»

Ο όρος «διεθνής μετανάστευση» περιγράφει την μετακίνηση ανθρώπων – είτε μεμονωμένα είτε ομαδικά - από μία χώρα σε μια άλλη, με σκοπό την εργασία, τη διαμονή ή την αναζήτηση ασύλου³⁰. Η διεθνής μετανάστευση διακρίνεται περαιτέρω σε «νόμιμη» και «παράνομη» μετανάστευση και τα άτομα τα οποία μεταναστεύουν σε «νόμιμους» και «παράτυπους» μετανάστες αντίστοιχα. «Παράτυπος μετανάστης» είναι εκείνο το πρόσωπο που δεν λαμβάνει ένα νόμιμο καθεστώς στην χώρα υποδοχής, εξαιτίας της παράνομης εισόδου του στην χώρα αυτή (irregular entry) ή της παράτασης της διαμονής του, χωρίς να πληρεί τις νόμιμες προϋποθέσεις και να τηρεί τις απαιτούμενες διαδικασίες (irregular stay)³¹. Η «παράνομη διακίνηση μεταναστών» (migrant smuggling) αποτελεί μια πτυχή της «παράνομης μετανάστευσης». Ειδικότερα, ως «παράνομη διακίνηση μεταναστών» ορίζεται η διαδικασία διευκόλυνσης (για οικονομικό κέρδος) ενός ατόμου

29 Βλ. Κυριαζή Τ., ο.π., σ. 15

30 Βλ. Κόντης Α. Ζητήματα Κοινωνικής Ένταξης Μεταναστών, Σειρά Ειδικών Μελετών Μετανάστευσης & Διασποράς, Νο 4, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2009, σ. 520

31 Βλ. Kuschminder K., De Bresser J. & Siegel M. (2015), Irregular Migration Routes to Europe and Factors Influencing Migrants' Destination Choices, Maastricht University, p. 10. (Retrieved in 11/12/2016). Retrieved from https://www.wodc.nl/binaries/2553-volledige-tekst-en_tcm28-73958.pdf · Provera M. (2015), The Criminalisation of Irregular Migration in the European Union, CEPS Paper in Liberty and Security in Europe No. 80 / February 2015 , p. 4. (Retrieved in 11/12/2016). Retrieved from <https://www.ceps.eu/system/files/Criminalisation%20of%20Irregular%20Migration.pdf>

να διασχίσει τα διεθνή σύνορα³². Πρόκειται για μια εγκληματική δραστηριότητα κατά την οποία τα ορισμένα πρόσωπα μεταφέρουν παράνομα άλλα άτομα πέρα από τα διεθνή σύνορα³³. Σύμφωνα μάλιστα με μεγάλο μέρος της θεωρίας δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ο όρος «παράνομη διακίνηση μεταναστών» (migrant smuggling), αλλά ο όρος «διευκόλυνση της παράνομης μετανάστευσης» (irregular immigration), με τον οποίον δίνεται έμφαση στους διακινητές – δράστες της συμπεριφοράς που τελικά επιδιώκεται να αποτραπεί, δηλαδή της παράνομης μετανάστευσης και όχι στους παράτυπους μετανάστες, οι οποίοι αποτελούν τα αντικείμενα - θύματα του εγκλήματος της παράνομης διακίνησης³⁴.

Ο ορισμός της παράνομης διακίνησης μεταναστών διατυπώνεται στο άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διευκόλυνσης της Παράνομης Διακίνησης Μεταναστών, ως εξής : *«παράνομη διακίνηση μεταναστών» ορίζεται η «επίτευξη της παράνομης εισόδου ενός προσώπου σε ένα κράτος μέρος, του οποίου το πρόσωπο αυτό δεν είναι υπήκοος ή μόνιμος κάτοικος, με σκοπό την απόκτηση, αμέσως ή εμμέσως, οικονομικού ή άλλου οφέλους»* (the Smuggling Protocol). Ως παράνομη είσοδος νοείται η διέλευση των συνόρων χωρίς συμμόρφωση προς τις απαραίτητες προϋποθέσεις νόμιμης εισόδου που θέτει το κράτος υποδοχής.

Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό τα στοιχεία που απαιτούνται για τη στοιχειοθέτηση του αδικήματος της παράνομης διακίνησης μεταναστών είναι : (α) η ενέργεια, που συνίσταται στην εξασφάλιση της παράνομης εισόδου ενός προσώπου σε ένα κράτος και (β) ο σκοπός πορισμού άμεσου ή έμμεσου χρηματικού ή υλικού οφέλους. Όσον αφορά στον όρο «εξασφάλιση της παράνομης εισόδου», αυτός περιλαμβάνει όλες τις αναγκαίες πράξεις που πραγματοποιούνται ούτως ώστε να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα της εισόδου στη χώρα προορισμού. Πρόκειται για τις προπαρασκευαστικές και διαδικαστικές ενέργειες της παράνομης εισόδου στη χώρα, όπως είναι για παράδειγμα η οργάνωση σχεδίου, η προμήθεια ή κατασκευή πλαστών

32 Βλ. Salt J. (2001), Current Trends in International Migration in Europe, CDMG (2001) 33, Council of Europe, November 2001, p. 22. (Retrieved 13/12/2016). Retrieved from <http://migracije.org/files/2001-2003/2001%20CoE%20Current%20trends%20in%20International%20Migration%20in%20Europe.pdf> .

33 Βλ. Ogboru T. & Kigbu S. (2005), Human Trafficking and Human Smuggling: The Distinction and Legal Implications, Beijing Law Review 2015, Vol. 6, p. 225.

34 Βλ. Spena A. (2016), Human Smuggling and Irregular Immigration in the EU: From complicity to exploitation? In S. Carera & E. Guild, Irregular Migration, Trafficking And Smuggling of Human Beings, Policy Dilemmas in the EU, Brussels: CEPS, p.34. (Retrieved in 07/01/2017). Retrieved from <https://www.ceps.eu/publications/irregular-migration-trafficking-and-smuggling-human-beings-policy-dilemmas-eu> .

ταξιδιωτικών εγγράφων. Η μεταφορά των αλλοδαπών, η παράνομη διέλευση των συνόρων κλπ³⁵.

2.4. Ερμηνευτικά Συμπεράσματα

Από την συγκριτική ερμηνεία των ορισμών της εμπορίας ανθρώπων και της παράνομης διακίνησης μεταναστών παρατηρείται ότι στον ορισμό της παράνομης διακίνησης μεταναστών δεν προβλέπεται το στοιχείο του μέσου. Δηλαδή, εν αντιθέσει με τους παρανόμως διακινηθέντες μετανάστες, τα θύματα εμπορίας έχουν υποστεί απειλή, βία, εξαναγκασμό, εκμετάλλευση της ευάλωτης θέσης, κλπ. Τα μέσα αυτά χρησιμοποιούνται για την επίτευξη της απόσπασης της συναίνεσης του θύματος, και κατά συνέπεια αποτελούν πραγματικά ελαττώματα που ακυρώνουν τη συναίνεση του θύματος³⁶.

Η διάκριση των δύο αδικημάτων έχει απασχολήσει έντονα τον νομικό κόσμο, ο οποίος έχει διαπιστώσει την ύπαρξη έντεκα διαφορών μεταξύ των δύο αδικημάτων. Πιο αναλυτικά, τα δύο παραπάνω αδικήματα-εγκλήματα διαφέρουν μεταξύ τους κυρίως ως προς τα ακόλουθα :

(α) Ως προς τη νομική φύση των δύο εγκλημάτων. Η εμπορία ανθρώπων αποτελεί αδίκημα που στρέφεται κατά προσώπου, η παράνομη διακίνηση μεταναστών είναι έγκλημα κατά της δημόσιας διάταξης και όχι κατά του διακινούμενου ατόμου³⁷.

(β) Ως προς την εγκυρότητα της συναίνεσης του διακινούμενου προσώπου³⁸. Το ζήτημα της συναίνεσης ως στοιχείου του αδικήματος της εμπορίας ανθρώπων αποτέλεσε αντικείμενο διαβούλευσης από την Επιτροπή Κατάρτισης της Σύμβασης κατά του Υπερεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος. Ειδικότερα, την Επιτροπή απασχόλησε το ζήτημα για το εάν θα έπρεπε η εμπορία των ανθρώπων να τιμωρείται ανεξάρτητα από τη συναίνεση του θύματος. Έτσι, από τη μια πλευρά υποστηρίχθηκε ότι η εμπορία ανθρώπων πρέπει να τιμωρείται μόνο στην περίπτωση που χρησιμοποιούνται παράνομα μέσα για την απόσπαση της συναίνεσης του θύματος, ενώ από την άλλη πλευρά υποστηρίχθηκε ότι πρέπει να ορισθεί ρητά ότι η εμπορία των ανθρώπων με σκοπό την

35 Βλ. Κυριαζή Τ., ο.π., σ. 16

36 Βλ. Κυριαζή Τ., ο.π., σσ. 17-18.

37 Βλ. Τσαγκλάγκανου Γ. (2001) , Η Διεθνική Σωματεμπορία – Trafficking , ΚΕΘΙ, Αθήνα, σ. 4.

38 Βλ. Ogboru T. & Kigbu S. (2005), Human Trafficking and Human Smuggling: The Distinction and Legal Implications, Beijing Law Review 2015, Vol. 6, p. 227.

πορνεία ή άλλου είδους σεξουαλική εκμετάλλευση πρέπει να τιμωρείται σε κάθε περίπτωση ανεξάρτητα με το αν το θύμα έχει συναινέσει ή όχι στην εκμετάλλευση του³⁹. Επιπρόσθετα, διατυπώθηκε το επιχείρημα ότι είναι δύσκολο να περιληφθεί ρητή εξαίρεση της συναίνεσης σε μια διάταξη που περιλαμβάνει μέσα, τα οποία από τη φύση τους την ακυρώνουν, π.χ. χρήση βίας ή απειλής, απαγωγή κλπ.. Άλλωστε, αν γινόταν δεκτό κάτι τέτοιο θα δίνονταν η εντύπωση πως είναι δυνατή η συναίνεση σε πράξης χρήσης βίας, απειλής ή εξαπάτησης⁴⁰. Εν τέλει, επικράτησε η άποψη ότι η συναίνεση του θύματος είναι αδιάφορη αν αποσπάστηκε με παράνομα μέσα, εκτός βέβαια από την περίπτωση των ανήλικων θυμάτων όπου δεν απαιτείται χρήση παράνομων μέσων για την απόσπαση της συναίνεσης [άρθρο 3 υποπαγ (β) και (γ) του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο]⁴¹.

Στην πράξη, ωστόσο, η διαπίστωση της ύπαρξης έγκυρης συναίνεσης εκ μέρους του θύματος εμπορίας ή παράνομης διακίνησης μεταναστών είναι ιδιαίτερα δύσκολη, καθώς, κατά τις διάφορες φάσεις της διακίνησης και της εκμετάλλευσης ενός προσώπου μεταλλάσσονται οι περιστάσεις που το κατατάσσουν στην κατηγορία του θύματος εμπορίας ή του παρανόμως διακινηθέντος μετανάστη. Έτσι, συχνά ένα πρόσωπο αρχικά συναινεί μεν στην παράνομη διακίνηση του, συναινώντας παράλληλα και στην παροχή εκ μέρους του σεξουαλικών υπηρεσιών ή εργασίας, δεν γνωρίζει, όμως, εκ των προτέρων τους ακριβείς όρους και συνθήκες υπό τις οποίες θα τις παρέχει, π.χ. στέρηση της προσωπικής του ελευθερίας, αφαίρεση από την κατοχή του των ταξιδιωτικών του εγγράφων, εκμετάλλευση της εργασίας του με την παρακράτηση του μεγαλύτερου μέρους της αμοιβής του κ.α⁴². Ορθά, λοιπόν, υποστηρίζεται πως στις περιπτώσεις αυτές, όπου κατά την πορεία της μετακίνησης, οι προσυμφωνημένοι όροι παροχής των υπηρεσιών του διαφοροποιούνται μονομερώς χωρίς να υφίσταται δυνατότητα αντίδρασης εκ μέρους του, η εγκυρότητα της συναίνεσης του θα πρέπει να αίρεται. Ωστόσο, όσον αφορά στην παράνομη διακίνηση των μεταναστών, η συναγωγή της συναίνεσης του διακινούμενου προσώπου είναι ευκολότερα δυνατή, καθώς κατά τη διαδικασία της παράνομης διακίνησης αναπτύσσεται μια πελατειακή/συμβατική σχέση μεταξύ διακινητή και διακινούμενου, στο πλαίσιο της οποίας ο παρανόμως διακινηθείς

39 Βλ. Bhabha J. (2005), Trafficking, Smuggling and Human Rights, Migration Policy Institute (MPI), 1st March 2005. (Retrieved in 3/1/2017). Retrieved from <http://www.migrationpolicy.org/article/trafficking-smuggling-and-human-rights>

40 Βλ. Κυριαζή Τ., ο.π., σσ. 19-20

41 Βλ. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. (Retrieved in 11/12/2016). Retrieved from <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ProtocolTraffickingInPersons.aspx>

42 Βλ. Burke C. (2008), Smuggling versus Trafficking : Do the U.N. Protocols have it right? Topical Research Digest : Human Rights and Human Trafficking, p. 105. (Retrieved in 25.10.2016). Retrieved from <http://www.du.edu/korbel/hrhw/researchdigest/trafficking/UNProtocols.pdf>

μετανάστης διατηρεί γνώση και έλεγχο της διακίνησης του⁴³.

(γ) Ως προς το σκοπό της μετακίνησης και τον προορισμό του διακινούμενου προσώπου, ο οποίος στην περίπτωση της παράνομης διακίνησης μεταναστών συνιστά τον επιδιωκόμενο τόπο προορισμού, ενώ στην εμπορία ανθρώπων, προορισμό αποτελεί κάθε τόπος στον οποίο το διακινούμενο πρόσωπο γίνεται θύμα εκμετάλλευσης⁴⁴.

(δ) Ως προς το προσπορισθέν κέρδος, το οποίο στην περίπτωση της παράνομης διακίνησης μεταναστών περιορίζεται στο αντίτιμο της μετακίνησης, ενώ στην περίπτωση της εμπορίας χρηματικό όφελος απορρέει από σε όλα τα στάδια της εκμετάλλευσης του θύματος και ιδιαίτερα από τη συστηματική εκμετάλλευση την οποία υφίσταται μετά την άφιξη του στον τόπο προορισμού⁴⁵.

(ε) Τέλος, ως προς το στοιχείο της εκμετάλλευσης του θύματος. Ο όρος «θύμα εμπορίας» (victim of trafficking), εμπεριέχει το στοιχείο του εξαναγκασμού και της εκμετάλλευσης, ενώ ο όρος «παράτυπος μετανάστης ή παράνομα διακινούμενος μετανάστης» (smuggled migrant), αναφέρεται στο άτομο που ζητά βοήθεια για να διασχίσει τα σύνορα προς μια άλλη χώρα, στην οποία δεν έχει δικαίωμα διαμονής. Στην περίπτωση αυτή η συμμετοχή του διακινητή - λαθρεμπόρου σταματά στην υποβοήθηση διάσχισης των συνόρων σε περιπτώσεις εμπορίας ανθρώπων δεν είναι σπάνια τα περιστατικά άσκησης βίας κατά του θύματος ενώ ο παρανόμως διακινηθείς μετανάστης κατά την άφιξη του στον τόπο προορισμού, απολαμβάνει καθεστώς σχετικής ελευθερίας⁴⁶.

Στην περίπτωση του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων, ο άδικος χαρακτήρας της πράξης, τόσο σε επίπεδο κανονιστικών ρυθμίσεων, όσο και από άποψη ηθικής τάξης έγκειται στο ζήτημα της εκμετάλλευσης του θύματος, και πολύ λιγότερο στο γεγονός της παράνομης διέλευσης των συνόρων. Αντίθετα στην παράνομη διακίνηση μεταναστών δεν απαιτείται εκμετάλλευση του προσώπου που διακινείται αλλά η σχέση διακινητή – διακινηθέντα ολοκληρώνεται μετά τη διέλευση των συνόρων της χώρας προορισμού. Στην εμπορία ανθρώπων η εκμετάλλευση των

43 Βλ. Κυριαζή Τ., ο.π., σ. 19.

44 Βλ. Iselin B. & Adams M. (2003) , Distinguishing between Human Trafficking and People Smuggling, UN Office on Drugs and Crime, Regional Centre for East Asia and the Pacific, 10 April 2003, Bangkok, p. 4. (Retrieved in 3/1/2017). Retrieved from <http://www.embraceni.org/wp-content/uploads/2006/06/Distinguishing%5B1%5D1.pdf>

45 Βλ. Australian Institute of Criminology (2008), People Smuggling versus Trafficking in persons : what is the Difference, Transnational Crime Brief, No. 2, p. 2. (Retrieved in 03/01/2017). Retrieved from http://www.aic.gov.au/media_library/publications/tcb/tcb002.pdf · Iselin B. & Adams M. (2003), op. cit., p. 6

46 Βλ. Australian Institute of Criminology (2008), op.cit, p. 2 · Iselin B. & Adams M. (2003), op. cit., p. 5.

θυμάτων είναι συνεχής και συστηματική, δεδομένου του ότι το αντικείμενο της εκμετάλλευσης δεν είναι αναλώσιμο. Παρέχεται επομένως η δυνατότητα προσπορισμού κέρδους από τη συστηματική χρήση των υπηρεσιών του καθώς και από τη μεταπώληση του. Το μεγαλύτερο κέρδος των εμπόρων αντλείται από τη συνεχή εκμετάλλευση και την ενδεχόμενη μεταπώληση των θυμάτων και όχι από τη διακίνησή τους. Η εκμετάλλευση αυτή μπορεί να λαμβάνει διάφορες μορφές οι οποίες ποικίλλουν ανάλογα με την κατηγορία του θύματος, την ζήτηση των υπηρεσιών του στη χώρα προορισμού και τον τομέα δραστηριότητας του εκμεταλλευτή. Κάθε είδους εκμετάλλευση πάντως, σεξουαλική, εργασιακή ή σωματική αποσκοπεί στον παράνομο προσπορισμό οικονομικού κέρδους⁴⁷.

Για την πλήρωση πάντως της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων απαιτείται η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της εκμετάλλευσης και της διακίνησης. Η εκμετάλλευση πρέπει να αποτελεί σκοπό της διακίνησης και ταυτόχρονα συνέπεια της. Αν η συνάφεια αυτή δεν προκύπτει τότε δεν στοιχειοθετείται το έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων αλλά αυτό της παράνομης διακίνησης μεταναστών σε συρροή με το έγκλημα της παράνομης εισόδου, εργασίας και παραμονής στη χώρα, καθώς και το έγκλημα της μαistroπείας εάν ο διακινηθείς μετανάστης έχει πέσει θύμα εκμετάλλευσης της πορνείας. Την συλλογιστική αυτή έχει υιοθετήσει και η EUROPOL, η οποία σε έκθεσή της για το οργανωμένο έγκλημα το αδίκημα της εμπορίας ανθρώπων στοιχειοθετείται όταν η παράνομη διακίνηση ενός προσώπου προς μια χώρα έγινε με σκοπό την εκμετάλλευση του κατά την περίοδο παραμονής του στη χώρα αυτή⁴⁸.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΝΟΜΗΣ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΚΑΙ Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

47 Βλ. Κυριαζή Τ., ο.π., σ. 24.

48 Βλ. Κυριαζή Τ., ο.π., σ. 25.

1.1. Η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος

Όσον αφορά στον ορισμό του «οργανωμένου εγκλήματος» γίνεται δεκτό πως δεν υφίσταται ένας καθολικός ορισμός του οργανωμένου εγκλήματος, καθώς όπως υποστηρίζεται από μέρος της θεωρίας το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο πολυσύνθετο φαινόμενο διαρκώς προσαρμοζόμενο στις διάφορες ευκαιρίες για κέρδος που παρουσιάζονται καθώς και στις ευρύτερες κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις⁴⁹. Σύμφωνα πάντως με το άρθρο 2 παρ. 1 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος ως :«Οργανωμένη εγκληματική ομάδα» νοείται η δομημένη ομάδα από τριών ή περισσότερων προσώπων, που υπάρχει για μια κάποια χρονική περίοδο και ενεργεί με κοινό σκοπό τέλεσης τη διάπραξη ενός ή περισσότερων σοβαρών εγκλημάτων ή εγκλημάτων που θεσπίζονται με την σύμβαση αυτή, προκειμένου να αποκτήσει, άμεσα ή έμμεσα, οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος⁵⁰. Σύμφωνα με άλλον ορισμό ως «ομάδες οργανωμένου εγκλήματος» (OCGs) νοούνται τα άτομα που δραστηριοποιούνται σε μια τυποποιημένη δομή και έχουν την ικανότητα για τη διάπραξη σοβαρών εγκλημάτων σε συνεχή βάση. Η τακτική τους περιλαμβάνει τα στοιχεία του σχεδιασμού, του ελέγχου και του συντονισμού. Τα μέλη της ομάδας επιδιώκουν να λαμβάνουν πάντα κάποιο οικονομικό ή υλικό όφελος⁵¹.

Σύμφωνα με την έκθεση της Europol για το οργανωμένο έγκλημα (SOCTA 2013), το διεθνές εμπόριο, η συνεχώς διευρυνόμενη παγκόσμια υποδομή των μεταφορών και η χρήση του διαδικτύου και των κινητών επικοινωνιών έχουν συμβάλει στη δημιουργία μιας πιο διεθνικής και δικτυωμένης μορφής του οργανωμένου εγκλήματος, με αποτέλεσμα να είναι εξαιρετικά δύσκολο να υπολογίσει κανείς και να προσεγγίσει το ακριβές μέγεθος των παράνομων αγορών. Αυτή την στιγμή στην Ευρώπη δραστηριοποιούνται πάνω από 3.600 ομάδες οργανωμένου εγκλήματος, οι οποίες χαρακτηρίζονται από ευέλικτες ιεραρχίες με την συμμετοχή πολλών εθνικοτήτων, χωρίς να συνδέονται όμως με συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές. Παρά το γεγονός αυτό, η εθνική συγγένεια, η γλωσσικοί και ιστορικοί δεσμοί εξακολουθούν να παραμένουν σημαντικοί παράγοντες για την εμπιστοσύνη και την οικοδόμηση δεσμών μεταξύ τους που καθορίζουν εντέλει και τον πυρήνα και την σύνθεση των ομάδων. Επιπλέον, οι διεθνείς εμπορικοί δρόμοι και η ελεύθερη

49 Βλ. Ριζάβα Φ. , Οργανωμένο έγκλημα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα , σ. 1

50 Βλ. Σύμβαση των ΗΕ κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, σ. 1. Ανακτήθηκε από <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/3organomenoeglima.pdf>

51 Βλ. Fountoulaki Ch. (2016) , op.cit

κυκλοφορία στο εσωτερικό της ΕΕ δημιουργούν προϋποθέσεις αποφυγής αστυνομικών ελέγχων και παράκαμψης πεπατημένων διαδρομών⁵².

Κάτω από την ομπρέλα του οργανωμένου εγκλήματος, όπως ήταν αναμενόμενο, συναντάται και το Οργανωμένο Έγκλημα Μετανάστευσης, το οποίο διασπάται σε «Οργανωμένο έγκλημα μη νόμιμης εισόδου», και σε «Οργανωμένο εμπόριο ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική ή άλλη εκμετάλλευση»⁵³.

1.2. Το φαινόμενο της «διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων» (human trafficking) και η εγκληματική πράξη της «παράνομης διακίνησης μεταναστών» (migrants smuggling)

1.2.1. Η ιστορική εξέλιξη του φαινομένου της «διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων» (human trafficking)

Το φαινόμενο της παράνομης διακίνησης ανθρώπων αποτελεί, όπως προελέχθη μια σύγχρονη μορφή δουλείας. Ωστόσο, η εμπορία ανθρώπων δεν συνιστά ένα φαινόμενο που έκανε την εμφάνιση της πρόσφατα, αν και τα τελευταία χρόνια έχει ομολογουμένως βρεθεί στο επίκεντρο των διεθνών εξελίξεων, λόγω των ανησυχητικών διαστάσεων που λαμβάνει. Η δουλεία έχει μια ιστορία που χρονολογείται χιλιάδες χρόνια πριν. Όμοιες πρακτικές κατά τις οποίες άνθρωποι διακινούνταν και προσέφεραν τις «υπηρεσίες» τους σε συνθήκες δουλείας είναι γνωστό ότι συναντώνται σε όλη την ιστορική αναδρομή του ανθρώπινου πολιτισμού. Ακόμη, όμως, κι αν οι σκλάβοι υφίσταντο σωματική και σεξουαλική εκμετάλλευση, η συζήτηση της εμπορίας ανθρώπων από πλευράς εκμετάλλευσης έχει πολύ μικρότερη ιστορία⁵⁴.

Στα αρχαία χρόνια, ακόμη και στις πιο εξελιγμένες πολιτισμικά κοινωνίες, χρησιμοποιούνταν οι σκλάβοι, κυρίως σε αγροτικές εργασίες και σε πολεμικές εκστρατείες, χωρίς μάλιστα το καθεστώς δουλείας να προκαλεί ηθική απαξία. Η μεγάλη οικονομική ανάπτυξη και πολιτική ισχύς

52 Βλ. Europol (2013), Έκθεση για το Οργανωμένο Έγκλημα (Ανακτήθηκε 14/12/2016). Ανακτήθηκε από <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0175+0+DOC+XML+V0//EL>

53 Βλ. Mills H., Skodbo S. and Blyth P, (2013), Understanding Organised crime: estimating the scale and the social and economic costs, Home Office, Report 73 , October 2013, (Retrieved in 03/01/2017). Retrieved from <http://f3magazine.unicri.it/?p=281>

54 Βλ. Kangaspunta K. (2011) , A Short History of Trafficking in Persons, Turin : UNICRI . (Retrieved in 06/01/2017). Retrieved from <http://f3magazine.unicri.it/?p=281>

των μεγάλων αυτοκρατοριών συνοδευόταν πάντα από τη διαδεδομένη χρήση των δούλων. Η έκπτωση ενός ατόμου στην κατηγορία του σκλάβου πραγματοποιούνταν με κριτήριο την καταγωγή ή τη φυλή, λόγω οικονομικής οφειλής ή άλλων οικονομικών συνθηκών ή εξαιτίας αιχμαλωσίας κατά τη διάρκεια πολέμου. Είναι φανερό ότι το οικονομικό κέρδος και οι διακρίσεις – τα δύο θεμελιώδη στοιχεία και της σύγχρονης μορφής δουλείας – συνέβαλαν καθοριστικά στην ανάπτυξη και την εξάπλωση της δουλείας. Στη συνέχεια, και στους αιώνες μετά την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, πολλές κοινωνίες υιοθέτησαν τη μισθωμένη εργασία ως μορφή αναγκαστικής εργασίας. Ένα από τα πιο σημαντικά σημεία στην ιστορία γύρω από τη δουλεία εντοπίζεται γύρω στο έτος 1400, όταν οι Πορτογάλοι άρχισαν να το εμπόριο σκλάβων από την Αφρική προς την Πορτογαλία. Μετά την αρχή του δουλεμπορίου στην Πορτογαλία, αυτό επικράτησε και σε άλλες περιοχές, οδηγώντας τελικά στη σκλαβιά από το 1600 τη βορειοαμερικανική ήπειρο ⁵⁵.

Μέχρι τα τέλη της από τα τέλη της δεκαετίας του 1800, η δουλεία είχε τεθεί εκτός νόμου στις περισσότερες αναπτυγμένες χώρες. Ενώ, όμως, η καταναγκαστική εργασία άρχισε να μειώνεται, άρχισε αντίθετα να αυξάνεται ο αριθμός των ανθρώπων που πωλούνταν για πορνεία ή άλλες σεξουαλικές πράξεις. Η αύξηση αυτή οδήγησε στη δημιουργία της Διεθνούς Συμφωνίας για την καταστολή του «εμπορίου της λευκής σαρκός» (White Slave Traffic), το 1904, το οποίο προστάτευε γυναίκες κάθε ηλικίας από το να πωλούνται σε πορνεία. Το 1927, ο όρος άλλαξε από «εμπόριο λευκής σαρκός» και μετονομάστηκε σε «παράνομη διακίνηση γυναικών και παιδιών» (Traffic in Women and Children), προκειμένου να παρέχεται προστασία σε όλα τα θύματα εμπορίας ανεξαρτήτως φυλής και εθνότητας⁵⁶.

Η δημιουργία της Κοινωνίας των Εθνών, μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο δημιούργησε την ελπίδα ότι η διεθνής κοινότητα θα μπορέσει αν όχι να εξαλείψει τουλάχιστον να περιορίσει την εμπορία των ανθρώπων και να επιβάλει την παγκόσμια ειρήνη. Η Κοινωνία των Εθνών που διεξήγαγε δύο μεγάλες μελέτες, στις οποίες έγινε καταμέτρηση του αριθμού των γυναικών που ασχολούνται με την πορνεία, της ζήτησης / αγοράς για την πορνεία, ενώ συνέλεξε και σημαντικές πληροφορίες αναφορικά με το περιβάλλον των γυναικών που διακινήθηκαν, καθώς και πληροφορίες σχετικά με τους διακινητές⁵⁷.

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και η διάλυση της σοβιετικής «αυτοκρατορίας»

55 Βλ. Whitman A. (2015), Transnational Human Trafficking , Global Security Studies, Summer 2015, Vol. 6, Is.3, p. 12 (pp. 11-18).

56 Βλ. Whitman A. (2015), op.cit

57 Βλ. Kangaspunta K. (2011) , op.cit.

σηματοδότησαν ουσιαστικά την αφετηρία της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, κυρίως των γυναικών και των ανηλίκων, με σκοπό την σεξουαλική τους εκμετάλλευση. Η ραγδαία αύξηση του αριθμού των θυμάτων σημειώθηκε την δεκαετία του '90, κυρίως μετά την κρίση στην πρώην Γιουγκοσλαβία, την αποσύνθεση της οποίας ακολούθησε η εξαθλίωση της οικονομίας των χωρών του ανατολικού μπλοκ, με συνέπεια, την εκτίναξη του δείκτη μετανάστευσης αλλά και του οργανωμένου εγκλήματος. Τη νοσηρή και παραπαίουσα οικονομία των βαλκανικών χωρών εκμεταλλεύτηκαν τα δίκτυα του οργανωμένου εγκλήματος για να αυξήσουν τα κέρδη τους από ότι μπορούσε να πουληθεί. Σ' αυτό το πλαίσιο, πολλές γυναίκες- κυρίως- δέχθηκαν να ακολουθήσουν τον δρόμο της πορνείας οικειοθελώς, ελπίζοντας να κερδίσουν αρκετά χρήματα ώστε, επιστρέφοντας στη χώρα τους μετά από ένα σύντομο χρονικό διάστημα να μπορέσουν να εξασφαλίσουν τη διαβίωση της οικογένειάς τους⁵⁸.

Κατά το παρελθόν, η καταπολέμηση του δουλεμπορίου και της δουλείας γενικότερα, η οποία πέρα από την πλήρη στέρηση των ατομικών δικαιωμάτων που συνεπαγόταν, αφορούσε κυρίως στην εκμετάλλευση εργασίας του ατόμου. Σήμερα πάλι εντείνονται οι προσπάθειές για την καταπολέμηση της εμπορίας των ανθρώπων, η οποία - στην ευρύτερη έννοιά της - δεν περικλείει μόνο τη δουλεία αλλά την πάσης φύσεως εκμετάλλευση του ανθρώπινου σώματος. Στο πλαίσιο της προσπάθειας αυτής, εγκρίθηκε το Πρωτόκολλο του Παλέρμο, το οποίο υπεγράφη το Δεκέμβριο του 2000 και επικυρώθηκε από 74 κράτη. Ειδικότερα, το Πρωτόκολλο αφορά στην πρόληψη, καταστολή και τιμωρία της διακίνησης προσώπων, ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών, που προσαρτήθηκε στη Σύμβαση κατά του Οργανωμένου Εγκλήματος, ενώ εξίσου σημαντικά διεθνή κείμενα για την καταπολέμηση της σεξουαλικής και εργασιακής εκμετάλλευσης έχουν συνταχθεί τόσο από τον ΟΗΕ όσο και από τον Διεθνή Οργανισμό Εργασίας (ΔΟΕ).

1.2.2. Τα χαρακτηριστικά του φαινομένου της «εμπορίας ανθρώπων»

Ομολογουμένως, η εμπορία ανθρώπων είναι ένα φαινόμενο απεχθές, το οποίο δυστυχώς διευρύνεται ολοένα και περισσότερο, κυρίως δε λόγω τη χρήσης των νέων τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνίας. Σύμφωνα μάλιστα με τις εκτιμήσεις της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας στα τέλη του 2012, 20,9 εκατομμύρια άνθρωποι ανά τον κόσμο έπεσαν θύματα εμπορίας. Παράλληλα, στην Ευρώπη παρατηρήθηκε μία αύξηση του 18% για τους ανθρώπους που εντοπίστηκαν ή θεωρήθηκαν θύματα εμπορίας⁵⁹.

58 Βλ. Συκιάτου Αθ., Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2003, σ. 98.

59 Βλ. Μίχα Ε., Πρακτικός Νομικός Οδηγός για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων (Stoptrafficking), σ. 7.

(Ανακτήθηκε στις 14/12/2016). Ανακτήθηκε από το διαδικτυακό τόπο

Παραπέρα, πρόκειται για ένα διαρθρωτικής φύσης φαινόμενο με εκτεταμένες επιπτώσεις στον κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό ιστό των κοινωνιών, δεδομένου ότι αποτελεί μία από τις πλέον επικίνδυνες μορφές οργανωμένου εγκλήματος. Η πολύπλοκη αυτή φύση του εγκλήματος της εμπορίας είναι και η βασική αιτία για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζονται κατά την καταπολέμησή του. Έτσι, πληθώρα δραστών και πράξεων συχνά ξεπερνούν τα σύνορα ενός κράτους και επεκτείνονται πέρα από αυτά δημιουργώντας μία αλυσίδα από καταστάσεις η οποία δύσκολα μπορεί να «σπάσει»⁶⁰.

Η ιδιαιτερότητα του φαινομένου εξαρτάται και από τις ειδικές κοινωνικές, οικονομικές και γεωγραφικές συνθήκες που επικρατούν στον τόπο τέλεσης των εγκληματικών δραστηριοτήτων, είτε εντός των ορίων ενός κράτους, είτε σε ευρύτερη γεωγραφική περιοχή πέραν του ενός κράτους, οπότε γίνεται διάκριση μεταξύ του ενδιασυνοριακού ή διασυνοριακού χαρακτήρα του εγκλήματος. Δεν είναι λοιπόν εφικτό να αναζητούμε την εύρεση ενός ενιαίου τρόπου αντιμετώπισης του φαινομένου, ο οποίος δεν θα λαμβάνει υπόψιν του τον τόπο τέλεσής των παράνομων δραστηριοτήτων εμπορίας ανθρώπων, ή τις διαφορετικές επιπτώσεις σε κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό αλλά και περιβαλλοντικό επίπεδο. Έτσι για παράδειγμα, διαφορετικά χαρακτηριστικά εμφανίζει το φαινόμενο στην Ευρώπη απ' ό,τι στην Ασία ή στην Αφρική, ενώ διαφοροποιείται ακόμα και μέσα στην ίδια την ήπειρο (π.χ. διαφορετική είναι η εμφάνιση του φαινομένου στη Βουλγαρία απ' ό,τι στην Ελλάδα). Γίνεται, λοιπόν, σαφές πως οι ανάγκες αντιμετώπισης του φαινομένου διαφοροποιούνται σε σχέση με τις ανάγκες χωρών σε άλλες γεωγραφικές περιοχές⁶¹.

Η εμπορία ανθρώπων χαρακτηρίζεται ως «έγκλημα – χαμαιλέων». Οι τρόποι εκδήλωσής του αλλάζουν και προσαρμόζονται στις τρέχουσες «ανάγκες» της αγοράς (σεξουαλικής, εργασιακής, αγοραπωλησίας βρεφών και παιδιών, αφαίρεση ανθρώπινων οργάνων και ιστών, κα) στην οποία απευθύνονται κάθε φορά οι δράστες. Αντίστοιχα, προσαρμόζεται και η εγκληματική δραστηριότητα για να αντιμετωπίσει τις προσπάθειες καταπολέμησης του φαινομένου στις οποίες προστρέχουν τα κράτη. Ως εκ τούτου δεν είναι δυνατόν να γίνεται λόγος για τυπικές μορφές εμπορίας ανθρώπων βάσει κοινωνικών στερεοτύπων τα οποία σχεδόν πάντα ανατρέπονται⁶².

http://stoptrafficking.gr/images/information_material/Stop%20Trafficking_nomikos_odigos_A5_PRINT.pdf

60 Βλ. Μίχα Ε., ο.π., σ. 4.

61 Βλ. Μίχα Ε., ο.π., σσ. 7-8.

62 Βλ. Μίχα Ε., ο.π., σ. 8.

1.2.3. Η σύγχρονη μορφή του φαινομένου «εμπορίας ανθρώπων»

Η εμπορία προσώπων είναι μια παράνομη επιχείρηση λειτουργεί, ιδιαίτερα σε αρκετές φτωχές και πολιτικά ασταθείς χώρες, όπου τα άτομα (άνδρες, γυναίκες και παιδιά) δελεάζονται από αυτές εγκληματικές συμμορίες, οι οποίες τους υπόσχονται υψηλότερους μισθούς, καλύτερες συνθήκες διαβίωσης στις χώρες προορισμού τους⁶³.

Στην πράξη τα θύματα εμπορίας ανθρώπων εξαπατώνται, ή εξαναγκάζονται με διάφορους τρόπους να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και την πατρίδα τους. Αρχικά, όλα σχεδόν τα θύματα εμπορίας νομίζουν πως θα προωθηθούν στη χώρα προορισμού, όπου θα αποκτήσουν μια νόμιμη θέση εργασίας, με την οποία θα εξασφαλίσουν τα απαραίτητα χρήματα για ένα καλύτερο μέλλον. Όταν κάποια στιγμή αντιληφθούν την πραγματικότητα και συνειδητοποιήσουν την κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει, έχουν ήδη απομονωθεί από τις οικογένειές τους, τους φίλους τους καθώς, και από το ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον. Έχουν καταστεί πλέον ιδιαίτερα ευάλωτοι απέναντι σε καταναγκασμούς και απειλές, όπως π.χ. η απειλή βίας προς τους ίδιους ή τις οικογένειές τους, ο εξαναγκασμός σε επαιτεία ή σε σεξουαλική εκμετάλλευση, ο περιορισμός της ελευθερίας τους, η βίαιη χρήση ναρκωτικών ουσιών και η αφαίρεση και καταστροφή των ταξιδιωτικών τους εγγράφων, κλπ. Χρησιμοποιώντας τις παραπάνω μεθόδους οι έμποροι επιδιώκουν μέσω του εκφοβισμού των θυμάτων τους την ενίσχυση της εξάρτησης τους από τους ίδιους, καθιστώντας αυτά ανήμπορα να αντιδράσουν. Λόγω δε της αδυναμίας επικοινωνίας με το οικογενειακό ή φιλικό τους περιβάλλον, το αίσθημα της ντροπής που νοιώθουν εξαιτίας του στιγματισμού τους ως θύματα εμπορίας ανθρώπων, ο φόβος για άσκηση ποινικής δίωξης εναντίον τους ή ενδεχόμενης απέλασης τους από τους αρμόδιους κρατικούς φορείς ή ακόμη και για αντίποινα εκ μέρους των «εμπόρων», διστάζουν να αναζητήσουν βοήθεια από κρατικούς φορείς⁶⁴.

Παραπέρα, η παράνομη διακίνηση ανθρώπων διενεργείται, είτε από μεμονωμένο δράστη - έμπορο, ο οποίος δεν έχει διασυνδέσεις με άλλους, είτε από δίκτυο εμπόρων, με την εμπλοκή περισσότερων δραστών δηλαδή, και κατά συνέπεια με πιο εκτεταμένο πεδίο δράσης. Η μεγαλύτερη δυσκολία που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι διωκτικές αρχές έγκειται στον εντοπισμό και την αναγνώριση των θυμάτων κι αυτό γιατί όπως αναφέραμε και παραπάνω το βασικό στοιχείο της εμπορίας είναι ο εξαναγκασμός του θύματος σε μία κατ' επίφαση «συναίνεση». Το θύμα μέσω του

63 Βλ. Ogboru T. & Kigbu S. (2005), Human Trafficking and Human Smuggling: The Distinction and Legal Implications, Beijing Law Review 2015, Vol. 6, p. 225

64 Βλ. Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής, Εμπορία και Εκμετάλλευση Ανθρώπων: Trafficking, Ιούνιος 2015, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 2015, σσ. 7-9. (Retrieved in 11/12/2016). Retrieved from [http://www.firstreception.gov.gr/PRIImages/Prints/44_331_15foreas%20\(1\).pdf](http://www.firstreception.gov.gr/PRIImages/Prints/44_331_15foreas%20(1).pdf).

εκφοβισμού του αναγκάζεται να αποκρύψει την κατάσταση του και συνακόλουθα να αποδεχθεί κατά κάποιο τρόπο τη συνενοχή του σε μια σειρά παράνομων πράξεων που μπορεί να οδηγήσει ακόμη και σε απώλεια της ζωής τους⁶⁵.

Η παραδοσιακή ροή από ορισμένες αναπτυσσόμενες χώρες, όπως είναι π.χ. η Βόρεια και Κεντρική Αφρική, η Λατινική Αμερική, η Ασία προς χώρες της Δύσης συνεχίζεται αμείωτη, ωστόσο αυτό που προκαλεί την μεγαλύτερη ανησυχία, είναι η αύξηση του αριθμού γυναικών και παιδιών από χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης που μεταφέρονται στην ΕΕ, η οποία οφείλεται στην επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης στις χώρες αυτές. Σε παγκόσμιο επίπεδο, οι εκτιμήσεις αναφέρουν ότι 700.000 γυναίκες και παιδιά διακινούνται κάθε χρόνο διαμέσου διεθνών συνόρων από κυκλώματα εμπορίας ανθρώπων⁶⁶. Πολλές γυναίκες καταγόμενες από τα Νέα Ανεξάρτητα Κράτη μεταφέρονται μέσω των υποψηφίων χωρών πριν καταλήξουν σε κάποιο από τα κράτη μέλη της ΕΕ. αναπτυσσόμενος παράγοντας⁶⁷. Το φαινόμενο της επανεμπορίας στο εσωτερικό της ΕΕ έχει επίσης καταγραφεί ως νέος και Μερικές μη κυβερνητικές οργανώσεις μάλιστα εκτιμούν ότι ο αριθμός είναι σημαντικά μεγαλύτερος, αν συμπεριληφθεί και η εμπορία για σκοπούς επαγγελματικής εκμετάλλευσης⁶⁸.

Η αλήθεια είναι πως μέχρι ενός βαθμού, όλα τα κράτη μέλη μαστίζονται από το έγκλημα της εμπορίας γυναικών και μάλιστα υποστηρίζεται πως η εμπορία γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια, αν και είναι σχεδόν αδύνατον να καταγραφούν αξιόπιστοι συνολικοί αριθμοί από την αστυνομία, τις ΜΚΟ και τους διεθνείς οργανισμούς.

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του ΟΗΕ για το trafficking υπολογίζεται ότι περίπου 2,5 εκατομμύρια άνθρωποι υποχρεώνονται σε καταναγκαστική εργασία. Η πλειοψηφία των θυμάτων είναι ηλικίας μεταξύ 18 – 24 ετών, ενώ περίπου 1,2 εκατομμύρια παιδιά πέφτουν θύματα εμπορίας. Τα ετήσια κέρδη του «εμπορίου λευκής σαρκός» υπολογίζονται στα 26 δις ευρώ σε παγκόσμιο

65 Βλ. Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής, Εμπορία και Εκμετάλλευση Ανθρώπων: Trafficking, Ιούνιος 2015, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 2015, σσ. 7-9. (Retrieved in 11/12/2016). Retrieved from [http://www.firstreception.gov.gr/PRImages/Prints/44_331_15foreas%20\(1\).pdf](http://www.firstreception.gov.gr/PRImages/Prints/44_331_15foreas%20(1).pdf).

66 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2001), Εμπορία γυναικών : Όνειρο και εξαθλίωση: από τη φτώχεια στη σεξουαλική δουλειά - μια ολοκληρωμένη ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ, MEMO/01/64. (Ανακτήθηκε στις 17/12/2016). Ανακτήθηκε από http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-01-64_el.htm

67 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2001), ο.π.

68 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2001), Εμπορία γυναικών : Όνειρο και εξαθλίωση: από τη φτώχεια στη σεξουαλική δουλειά - μια ολοκληρωμένη ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ, MEMO/01/64. (Ανακτήθηκε στις 17/12/2016). Ανακτήθηκε από http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-01-64_el.htm

επίπεδο, εκ των οποίων το 49% πραγματοποιείται στις βιομηχανικές χώρες, ενώ το 52% εκεί όπου γίνεται η «στρατολόγηση» των θυμάτων. Όπως και με τη μετανάστευση, οι χώρες προέλευσης, διαμετακόμισης, και προορισμού των θυμάτων διεθνικής σωματεμπορίας αλλάζουν συνεχώς λόγω της οικονομικής και πολιτικής αστάθειας παγκοσμίως. Σύμφωνα δε με τα στοιχεία της UNGIFT (ΟΗΕ – Παγκόσμια Πρωτοβουλία για την Καταπολέμηση του Trafficking) το 43% των θυμάτων εξωθούνται στην πορνεία, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό οδηγείται ως φθηνό εργατικό προσωπικό σε μεγάλες βιομηχανίες τροφίμων, ποτών και υφαντουργίας στις αναπτυσσόμενες χώρες. Σύμφωνα με Έκθεση του Γραφείου του ΟΗΕ 127 χώρες του πλανήτη αποτελούν χώρες προέλευσης των θυμάτων του trafficking, 98 χώρες είναι οι ενδιάμεσοι σταθμοί, ενώ τελικό προορισμό αποτελούν 137 χώρες. Επιπλέον, το γραφείο του ΟΗΕ για την καταπολέμηση των ναρκωτικών και του εγκλήματος (UNODC) παρατήρησε ότι κατά τη διάρκεια των ένοπλων συγκρούσεων στο Λίβανο το 2007, οι περιοχές στις οποίες δραστηριοποιούνταν οι διακινητές του trafficking, ήταν πολιτικά αποσταθεροποιημένες χώρες λόγω πολέμου ή ένοπλης βίας⁶⁹.

1.2.4. Η εγκληματική πράξη της «παράνομης διακίνησης μεταναστών» (migrants smuggling) και η σχέση της με το οργανωμένο έγκλημα

Η παράνομη διακίνηση μεταναστών και το οργανωμένο έγκλημα είναι δύο φαινόμενα αλληλένδετα μεταξύ τους⁷⁰. Ο πιο σημαντικός παράγοντας σε ολόκληρη την εξερεύνηση των δεσμών μεταξύ του οργανωμένου εγκλήματος, της εμπορίας ανθρώπων και της παράνομης διακίνησης μεταναστών, είναι το κέρδος⁷¹.

Μέσα, λοιπόν, σε αυτό το νέο περιβάλλον που έχει δημιουργηθεί λόγω των πολιτικο - οικονομικο - κοινωνικών εξελίξεων τα κυκλώματα παράνομης διακίνησης προσώπων βρήκαν πρόσφορο έδαφος για να αναπτυχθούν και να αναδειχθούν σε μία από τις πιο προσοδοφόρες παράνομες δραστηριότητες της εποχής μας. Αδιαμφισβήτητα, η απομάκρυνσή των ανθρώπων από τις χώρες καταγωγής τους, παρά τη θέλησή τους, είναι μια «επιχείρηση» που αποδίδει τεράστια κέρδη, ενώ παράλληλα οι διακινητές ενέχουν μικρό κίνδυνο να ανακαλυφθούν και συνακόλουθα να τιμωρηθούν. Για τους μετανάστες, αντίθετα, η παράνομη διακίνηση τους από τη μια χώρα στην

69 Βλ. Βαρτελάτου Ρ., Human Trafficking : Μια σύγχρονη μορφή δουλείας, δημοσιευμένο στις 14/01/2013, διαθέσιμο στο <http://psychografimata.com/3165/human-trafficking/> .

70 Βλ. Fountoulaki Ch. (2016) , Organized Crime Groups & Smuggling of Migrants, 26 September 2016. (Retrieved in 03/01/2017). Retrieved from <http://kedisa.gr/en/organized-crime-groups-smuggling-of-migrants/>

71 Βλ. Vermeulen G. , Van Damme Y., De Bondt W. (2010), Perceived Involvement of Organised Crime in Human Trafficking and Smuggling, Revue internationale de droit pénal 2010/1 (Vol. 81) , p. 247 (247-273)

άλλη συνιστά ένα πολύ επικίνδυνο εγχείρημα, καθώς συχνά εκτίθενται σε κινδύνους που απειλούν την ζωή τους ή «πέφτουν» θύματα εκμετάλλευσης από διάφορα κυκλώματα εμπορίας ανθρώπων⁷².

Τα τελευταία χρόνια η συμμετοχή του οργανωμένου εγκλήματος στην παράνομη μετανάστευση έχει αυξηθεί σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πολλοί ξένοι υπήκοοι που εισέρχονται παράνομα και με κάθε τρόπο στην Ευρωπαϊκή επικράτεια, έρχονται σε συνεννόηση με άτομα, που ανήκουν σε ομάδες οργανωμένου εγκλήματος και έναντι χρηματικού αντιτίμου προμηθεύονται πλαστά διαβατήρια ή κρύβονται μέσα σε φορτία, προκειμένου να περάσουν στο ευρωπαϊκό έδαφος. Οι δε εγκληματικές ομάδες, οι οποίες διακινούν ανθρώπους, αποτελούν συνδυασμό ξένων ομάδων και εγχώριων ομάδων, οι οποίες είναι ισχυρά εδραιωμένες στο τοπικό εγκληματικό περιβάλλον, στο οποίο συχνά περιλαμβάνεται η βιομηχανία του sex (μέσω οίκων ανοχής, συστήματα προαγωγών κλπ)⁷³. Οι ομάδες αυτές (ξένες και εγχώριες) εκμεταλλεύονται ορισμένες συγκυρίες στη ζωή των ανθρώπων που πρόκειται να εμπορευτούν.

Οι διακινητές παράτυπων μεταναστών μπορεί να είναι είτε ολιγομελείς ομάδες που ασχολούνται με επιχειρήσεις μικρής κλίμακας είτε μεγάλα δίκτυα που χρησιμοποιούν εξελιγμένες μεθόδους και έχουν ιεραρχική δομή. Συνήθως, οι διακινητές είναι οργανωμένοι σε εγκληματικές ομάδες, οι οποίες αποτελούνται από⁷⁴ :

(α) έναν διακινητή- λαθρέμπορο τοπικής διέλευσης, ο οποίος μετακινεί τους μετανάστες από τις παραμεθόριες περιοχές της χώρας προέλευσης προς τις περιοχές αναχώρησης της χώρας αυτής,

(β) έναν τοπικό διακινητή- λαθρέμπορο, ο οποίος οργανώνει τις αναχωρήσεις των παράτυπων μεταναστών από τις χώρες καταγωγής τους, τους μεταφέρει από τον προηγούμενο διακινητή (τοπικής διέλευσης), παραδίδοντάς τους σε άλλο, με απώτερο στόχο τη διευκόλυνση της παράνομης διέλευσης των συνόρων,

(γ) έναν οδηγό, ο οποίος είναι καλός γνώστης της περιοχής ή των συνόρων, συνοδεύει τους

72 Βλ. Αποστολόπουλος Κ. (2011), Η παράνομη διακίνηση μεταναστών, δημοσιεύτηκε στις 2 Ιουλίου 2011 και είναι διαθέσιμο στο <http://www.rieas.gr/research-areas/greek-studies-gr/1518-2011-07-02-14-18-41>.

73 Βλ. Bruggeman W, (2002), Illegal Immigration and trafficking in human beings seen as a security problem for Europe , 19 September 2002, p. 3. (Retrieved in 18/12/2016). Retrieved from <http://www.heart-intl.net/HEART/030106/IllegalImmigrationandtrafficking.pdf>

74 Βλ. Prezely I. & Gaber M. (2005), Smuggling as a Threat to National and International Security: Slovenia and the Balcan Route. Partnership for Peace Consortium of Defence Academies and Security Studies. Institute (PfPC) Athena Paper Series No5, p. 27. (Retrieved in 4/01/2017). Retrieved from https://procon.bg/system/files/Athena_Papers_05_Smuggling.pdf

μετανάστες ή εξασφαλίζει την παράνομη διέλευση των συνόρων επιδεικνύοντας διόδους δια ξηράς, θαλάσσης ή αέρος, μέσα στα πλαίσια της συμφωνίας μεταξύ μετανάστη και διακινητή,

(δ) έναν μεσάζοντα, ο οποίος αναλαμβάνει να παραλάβει τους μετανάστες που αγόρασε και να τους μεταφέρει είτε στο χώρο αναχώρησης είτε σε άλλον διακινητή, ο οποίος στη συνέχεια θα φροντίσει για το τελικό ταξίδι αυτών στη χώρα προορισμού και

(ε) έναν ταμιά, ο οποίος είναι επιφορτισμένος με τη λήψη των χρημάτων από τους μετανάστες και τη παράδοση αυτών στους διακινητές. Πρόκειται δηλαδή για άτομο που χαίρει της εμπιστοσύνης των διακινητών – λαθρεμπόρων καθώς αναλαμβάνει τη διεκπεραίωση όλων των οικονομικών τους συναλλαγών.

Οι διακινητές-λαθρέμποροι παρέχουν υπηρεσίες σε μη νόμιμους μετανάστες που θέλουν να περάσουν τα εθνικά σημεία ελέγχου συνόρων και να βρίσκουν τρόπους παράνομης απόκτησης εγγράφων ή θεωρήσεων εισόδου. Οι διεθνικές οργανωμένες εγκληματικές ομάδες έχουν οργανωθεί σε συγκεκριμένους τομείς, ελέγχουν καθορισμένα δρομολόγια και περιοχές και συνεχώς επεκτείνουν την δράση τους αναζητώντας νέες εγκληματικές δραστηριότητες⁷⁵.

Για την επίτευξη των σκοπών τους οι διακινητές χρησιμοποιούν πλαστά ή παραποιημένα έγγραφα, ψεύτικες θεωρήσεις εισόδων, πλαστές άδειες παραμονής, πλαστές σφραγίδες, ενώ καταστρέφουν τα εισιτήρια και τα ταξιδιωτικά έγγραφα σε περιοχές τράνζιτ αεροδρομίων, προκειμένου να αποφεύγεται η επαναπροώθηση στο αρχικό αεροδρόμιο κλπ. Οι διακινητές μεταναστών συχνά αλλάζουν διαδρομές και τρόπους δράσης ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν⁷⁶. Ωστόσο, σύμφωνα με την Έκθεση της Europol για το οργανωμένο έγκλημα, υπάρχουν σημεία και συγκεκριμένες περιοχές με ιδιαίτερο βάρος και αποτελούν σημαντικοί παράγοντες διευκόλυνσης του εγκλήματος. Οι εγκληματίες αναζητούν διαρκώς διεθνείς μεταφορικές συνδέσεις και αποτελεσματικές υποδομές προκειμένου να έχουν εύκολη πρόσβαση στις μεγάλες αγορές της Ευρώπης. Η μεταφορά δια ξηράς, αέρα και θάλασσας παρέχει χιλιάδες δυνατότητες παράνομης εισόδου μεταναστών και εμπορευμάτων. Οι συνεχείς επενδύσεις στον τομέα των μεταφορών και των επικοινωνιών καθώς και η επέκταση των αεροπορικών γραμμών σε τρίτες χώρες υποκρύπτουν παράνομες δραστηριότητες του οργανωμένου εγκλήματος. Πιο συγκεκριμένα τα Δυτικά Βαλκάνια αποτελούν το πλέον σημαντικό πέρασμα παράνομων μεταναστών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Τουρκία αποτελεί ένα επίσης καίριο σημείο στάσης

75 Βλ. Αποστολόπουλος Κ. (2011), ο.π.

76 Βλ. Αποστολόπουλος Κ. (2011), ο.π.

παράτυπων μεταναστών, οι οποίοι ταξιδεύουν στην ΕΕ από μέρη της Ασίας. Τα δε Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και ιδιαίτερα το Ντουμπάι αποτελούν σημαντικά «πλυντήρια» μαύρου χρήματος⁷⁷.

Η μέση αμοιβή που καταβάλλεται από τους μετανάστες στους διακινητές εξαρτάται από τη χώρα καταγωγής τους, και στην περίπτωση που απαιτείται η προμήθεια πλαστών ταξιδιωτικών εγγράφων από τη διαδρομή που θα ακολουθήσουν. Η επιτυχία της κάθε επιχείρησης δεν είναι εγγυημένη, αλλά οι αμοιβές πληρώνονται εξ ολοκλήρου από τους μετανάστες. Πολλοί άνθρωποι έχουν χάσει τη ζωή τους λόγω της αδιαφορίας ή ακόμα και σκόπιμων κινήσεων των δραστών⁷⁸.

Για τη χώρα προορισμού, πλούσια ή φτωχή, το κοινωνικό και οικονομικό κόστος της οργανωμένης διακίνησης ανθρώπων περιλαμβάνει: (α) το κόστος εξέτασης της αίτησης ασύλου εκείνων που κατορθώνουν να εισέλθουν παράνομα στη χώρα, β) οι δαπάνες για την απομάκρυνση των παράνομων μεταναστών που ανιχνεύονται τόσο στα σύνορα όσο και στο εσωτερικό της χώρας και (γ) το κόστος της κράτησης των παράτυπων μεταναστών πριν από την επαναπροώθηση. Ως παράδειγμα, οι δαπάνες αυτές για το Ηνωμένο Βασίλειο ανέρχονται σε περίπου 140 εκατομμύρια \$⁷⁹.

Η διακρατική φύση του οργανωμένου εγκλήματος ενδυναμώνει τους δεσμούς μεταξύ των μελών του πέρα από τα σύνορα και εξαλείφει τυχόν πολιτιστικές και γλωσσικές διαφορές στη ροή των εργασιών τους. Έτσι, οι σχέσεις μεταξύ των εγκληματικών δικτύων εξελίσσονται και γίνονται περισσότερο ευέλικτες με όλο και μεγαλύτερη εμβέλεια σε όλο τον κόσμο⁸⁰. Σταδιακά ιδρύονται μεγάλες επιχειρήσεις και αναπτύσσονται διεθνή δίκτυα, δημιουργώντας μια περίπλοκη και πολύ καλά οργανωμένη «βιομηχανία» με πολιτική υποστήριξη και οικονομικούς πόρους στις χώρες προέλευσης, διαμετακόμισης και προορισμού. Αναφέρονται δε ακόμη και περιπτώσεις διαφθοράς αξιωματούχων, ενώ φαίνεται ότι υφίστανται ισχυροί δεσμοί και με άλλες μορφές εγκληματικότητας. Τα υψηλά κέρδη αυτών των εγκληματικών οργανώσεων συχνά συνδέονται με τη σύσταση εταιριών που χρησιμοποιούνται ως «βιτρίνα» για να καλύπτουν τις παρανομίες με θεμιτές δραστηριότητες και να νομιμοποιούν τα έσοδα που πορίζονται από τις πρώτες. Τα χρήματα

77 Βλ. Europol (2013), Έκθεση για το Οργανωμένο Έγκλημα (Ανακτήθηκε 14/12/2016). Ανακτήθηκε από <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0175+0+DOC+XML+V0//EL>

78 Βλ. Fountoulaki Ch. (2016) , op.cit.

79 Βλ. Fountoulaki Ch. (2016) , op.cit. · Mills H., Skodbo S. and Blyth P, (2013), op.cit.

80 Βλ. United Nations Offices on Drugs and Crime (UNODC) (2015), Migrant Smuggling. (Retrieved in 18/12/2016). Retrieved from <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/smuggling-of-migrants.html>

που κερδίζουν οι οργανώσεις αυτές «ξεπλένονται» και διοχετεύονται σε άλλες παράνομες δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένου του λαθρεμπορίου ναρκωτικών και όπλων⁸¹.

Αξιοσημείωτο είναι δε το γεγονός ότι σοβαρά και οργανωμένα κυκλώματα εμπορίας ανθρώπων και παράνομης διακίνησης μεταναστών δύναται να «κινούν τα νήματα» ακόμη και από το εσωτερικό των φυλακών. Έτσι, ενώ έχουν φυλακιστεί οι πολλοί διακινητές – λαθρέμποροι, εξακολουθούν να σχεδιάζουν συνωμοσίες, επεκτείνουν τα δίκτυα και τις αγορές τους, αποκρύπτουν τα έσοδα από τις εγκληματικές τους αυτές δραστηριότητες και ως εκ τούτου κινούνται με μεγαλύτερη ευκολία⁸².

Σε μια προσπάθεια αντιμετώπισης της ανοδικής τάσης της μετανάστευσης, κατά τη διάρκεια της Ευρωπαϊκής Συνόδου των Αρχηγών της Αστυνομίας (EPCC) το 2015, οι εκπρόσωποι των εθνικών και διεθνών αρχών επιβολής του νόμου, τα όργανα και οι οργανισμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, συζήτησαν να ενισχυθεί η συνεργασία και η ανταλλαγή πληροφοριών σε μια προσπάθεια για να προσδιοριστούν τα βασικά χαρακτηριστικά των εγκληματιών που εμπλέκονται στη διευκόλυνση της παράνομης μετανάστευσης⁸³.

1.2.5. Η Ελλάδα ως χώρα προορισμού και ως χώρα διέλευσης

Όσον αφορά στην κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα, η παράνομη μετανάστευση αποτελεί μια από τις σημαντικότερες μορφές εκδήλωσης του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα. Ο ήδη αυξημένος αριθμός οικονομικών μεταναστών στη χώρα, ανάμεσα στους οποίους περιλαμβάνονται κυρίως παράτυποι μετανάστες, συμβάλουν δυναμικά στη δημιουργία εγχώριων εγκληματικών οργανώσεων που ως στόχο έχουν να επιτύχουν την εκμετάλλευση της ιδιαίτερα αυξημένης ζήτησης για παροχή υπηρεσιών παράνομης εισόδου στην Ελλάδα αλλά και προώθησης προς άλλες χώρες της ΕΕ. Άλλωστε από τη φύση της η εν λόγω εγκληματική δραστηριότητα παρουσιάζει διεθνική διάσταση, καθώς τα μεταναστευτικά ρεύματα, τα οποία έχουν διαμορφωθεί

81 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2001), Εμπορία γυναικών : Όνειρο και εξαθλίωση: από τη φτώχεια στη σεξουαλική δουλεία - μια ολοκληρωμένη ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ, MEMO/01/64. (Ανακτήθηκε στις 17/12/2016). Ανακτήθηκε από http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-01-64_el.htm

82 Βλ. National Crime Agency, (NCA) (2015), National Strategic Assessment of Serious and Organised Crime 2015. (Retrieved in 18/12/2016). Retrieved from <http://www.nationalcrimeagency.gov.uk/publications/560-national-strategic-assessment-of-serious-and-organised-crime-2015/file>

83 Βλ. EUROPOL (2015), Police chiefs meet to discuss topical terrorism and illegal immigration issues. (Retrieved in 18/12/2016). Retrieved from <https://www.europol.europa.eu/content/police-chiefs-meet-discuss-topical-terrorism-and-illegal-immigration-issues>

τα τελευταία χρόνια έχουν ενθαρρύνει τις αντίστοιχες συνεργασίες εγκληματικών οργανώσεων, οι οποίες αποτελούν τους κρίκους μιας αλυσίδας, η οποία ξεκινά από τις χώρες καταγωγής, συνεχίζεται στις χώρες διέλευσης και στο τέλος καταλήγει στις χώρες προορισμού των παράνομων μεταναστών⁸⁴.

Η Ελλάδα αποτελεί τόσο τον τελικό, όσο και ενδιάμεσο τόπου προορισμού παράτυπων μεταναστών. Λόγω της οικονομικής της ανάπτυξης σε σχέση με τις γειτονικές της χώρες, αλλά κυρίως εξαιτίας της ιδιότητας της ως κράτους – μέλους της ΕΕ, αποτελεί ιδανικό τελικό προορισμό για τους μετανάστες που προέρχονται κυρίως από γειτονικές χώρες αλλά και από χώρες της Ασίας, της Αφρικής και της Ανατολικής Ευρώπης. Παράλληλα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης αποτελεί βασικό ενδιάμεσο σταθμό μεταναστευτικής διαδρομής προς άλλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης⁸⁵.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : Το διεθνές και κοινοτικό κανονιστικό πλαίσιο αντιμετώπισης της παράνομης διακίνησης ανθρώπων ως μορφής οργανωμένου εγκλήματος

2.1. Το Κανονιστικό πλαίσιο του ΟΗΕ

Το κανονιστικό πλαίσιο για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων στο πλαίσιο του ΟΗΕ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης ρυθμίζεται από τη Διεθνή Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Υπερεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα (United Nations International Convention Against Transnational Organized Crime) και τα Συμπληρωματικά της Πρωτόκολλα για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, της παράνομης διακίνησης μεταναστών και της παράνομης κατασκευής και διακίνησης όπλων και πυρομαχικών που υιοθετήθηκαν τον Δεκέμβριο του 2000 στο Παλέρμο,

84 Βλ. Ετήσια Έκθεση Περιγραφής για το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2005, Αθήνα, σ. 7. (Ανακτήθηκε στις 12/12/2016). Ανακτήθηκε από http://www.astynomia.gr/images/stories/STATS/Attachment16319_EKTHESI%20ORGANOMENOY%20EGLIMATOS.pdf

85 Βλ. Ετήσια Έκθεση Περιγραφής για το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2005, Αθήνα, σ. 7. (Ανακτήθηκε στις 12/12/2016). Ανακτήθηκε από http://www.astynomia.gr/images/stories/STATS/Attachment16319_EKTHESI%20ORGANOMENOY%20EGLIMATOS.pdf

γι αυτό και συνήθως αποκαλούνται εν συντομία Σύμβαση και Πρωτόκολλα του Παλέρμο. Η υπογραφή και έναρξη ισχύος της Σύμβασης αποτέλεσε εξαιρετικά σημαντικό βήμα για μια περισσότερο αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου του οργανωμένου εγκλήματος καθώς για πρώτη φορά θεσπίζονταν ένα εμπειριστατώμένο κανονιστικό πλαίσιο.

Κατά την περίοδο των διαπραγματεύσεων για τη σύναψη της Σύμβασης καταβλήθηκαν σημαντικές προσπάθειες προσδιορισμού του όρου «οργανωμένο έγκλημα» καθώς και ποικίλες προτάσεις αναφορικά με την οριοθέτηση, τόσο των επί μέρους δραστηριοτήτων που αποτελούν μορφές οργανωμένου εγκλήματος, όσο και της δομής και της λειτουργίας των κυκλωμάτων οργανωμένου εγκλήματος. Ειδικότερα, μεταξύ των εγκληματικών πράξεων που προτάθηκαν ως μορφές οργανωμένου εγκλήματος ήταν: η διακίνηση ναρκωτικών, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, η σωματεμπορία, οι πράξεις τρομοκρατίας, κλπ. Εν τέλει, επιλέχθηκε ως ορθότερη λύση να προσδιοριστούν οι παράγοντες, οι οποίοι καθορίζουν το οργανωμένο έγκλημα και όχι οι επί μέρους δραστηριότητες που το συνιστούν.

Σύμφωνα, λοιπόν, με το άρθρο 2 της Σύμβασης ως «σοβαρά αδικήματα», τα οποία εμπίπτουν στο ρυθμιστικό της πεδίο ορίζονται οι εγκληματικές εκείνες πράξεις, οι οποίες τιμωρούνται με μέγιστη στερητική της ελευθερίας ποινή τουλάχιστον τεσσάρων ετών, τελούνται από «κύκλωμα οργανωμένου εγκλήματος», δηλαδή από μια ομάδα τριών ή περισσότερων ατόμων, που υφίσταται για κάποιο χρονικό διάστημα και ενεργεί με το σκοπό να διαπράξει ένα ή περισσότερα αδικήματα τα οποία εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης, με σκοπό να αποκομίσει χρηματικό ή υλικό όφελος και έχουν «υπερεθνικό χαρακτήρα», δηλαδή τελούνται σε περισσότερα από ένα κράτη, ή τελούνται μεν σε ένα κράτος, αλλά ένα ουσιαστικό μέρος του σχεδιασμού και της διαχείρισης λαμβάνει χώρα σε άλλο κράτος ή αν και τελούνται σε ένα κράτος, οι συνέπειες του εγκλήματος επέρχονται σε άλλο κράτος. Για την αναγνώριση υπερεθνικού χαρακτήρα σε ένα έγκλημα αρκεί και η τέλεση του από ένα κύκλωμα οργανωμένου εγκλήματος, ακόμη και αν αυτό δραστηριοποιείται σε άλλο κράτος.

Στα άρθρα 5 έως 9 και 23 της Σύμβασης περιλαμβάνονται διατάξεις ουσιαστικού ποινικού δικαίου, ενώ στα άρθρα 10 έως 15, 20 και 24 έως 26 της Σύμβασης περιλαμβάνονται διατάξεις ποινικής δικονομίας. Στα άρθρα 16, 18, 19, 27 περιλαμβάνονται διατάξεις αναφορικά με την παροχή δικαστικής συνδρομής και άλλες μορφές διεθνούς συνεργασίας.

Οι διατάξεις της Σύμβασης αυτής ιδρύουν αρκετές υποχρεώσεις για τα συμβαλλόμενα κράτη-μέρη, εκ των οποίων άλλες πρέπει υποχρεωτικά να τις τηρούν, όπως για παράδειγμα η λήψη πρόσθετων μέτρων καταπολέμησης του ξέπλυντος χρήματος (άρθρο 7 παρ. 2 & 4 της Σύμβασης),

ενώ άλλες υπόκεινται στη διακριτική ευχέρεια των τελευταίων, όπως για παράδειγμα αυτές που αφορούν στην έκδοση και την παροχή αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής (άρθρα 16 & 18 της Σύμβασης).

Παραπέρα, μπορούμε να διακρίνουμε τις διατάξεις της Σύμβασης σε αυτές από τις οποίες απορρέουν υποχρεώσεις αποτελέσματος και σε εκείνες από τις οποίες προκύπτουν υποχρεώσεις συμπεριφοράς προς τα συμβαλλόμενα μέρη. Υποχρεώσεις αποτελέσματος θεσπίζουν οι διατάξεις που επιβάλλουν στα συμβαλλόμενα κράτη τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων νομοθετικής, διοικητικής ή άλλης φύσης. Οι διατάξεις αυτές είναι απόλυτες και ως εκ τούτου δεν είναι δυνατόν να αποκλειστούν από ενδεχόμενους συνταγματικούς περιορισμούς, ή εξαιτίας έκτακτων κοινωνικών ή οικονομικών συνθηκών, κλπ.

Αντίθετα, υποχρεώσεις συμπεριφοράς έχουμε όταν τα κράτη καλούνται να λάβουν με την θέσπιση εθνικών νόμων όλα τα κατάλληλα και απαραίτητα μέτρα για την επίτευξη του επιδιωκόμενου αποτελέσματος. Εν προκειμένω, η υιοθέτηση των μέτρων αυτών εξαρτάται από την μη αντίθεσης τους με τις επί μέρους εθνικές νομοθεσίες.

Όπως και η Σύμβαση, έτσι και τα Πρωτόκολλα του Παλέρμο δεν εφαρμόζεται αυτοδύναμα στα συμβαλλόμενα κράτη-μέρη, αλλά απαιτείται η προηγούμενη λήψη εκτελεστικών και νομοθετικών μέτρων στο εσωτερικό των συμβαλλομένων κρατών. Μάλιστα σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 37 της Σύμβασης, μόνο τα κράτη που έχουν επικυρώσει τη Σύμβαση μπορούν να γίνουν συμβαλλόμενα μέρη στα δύο Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε πως αρχικά το πεδίο εφαρμογής του Πρώτου Πρωτοκόλλου του Παλέρμο περιοριζόταν αποκλειστικά στην εμπορία γυναικών και παιδιών. Μετέπειτα όμως τα κράτη έδωσαν τη συναίνεση τους για την επέκταση του πεδίου εφαρμογής του σε όλα τα πρόσωπα που δύναται να καταστούν θύματα εμπορίας, δίνοντας ωστόσο ιδιαίτερη έμφαση στην εμπορία γυναικών και παιδιών.

Όμοια με τη Σύμβαση και στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο περιλαμβάνονται διατάξεις από τις οποίες απορρέουν αυστηρές υποχρεώσεις για τα κράτη -μέρη και διατάξεις που θεσπίζουν τη λήψη μέτρων από τα κράτη κατά διακριτική ευχέρεια. Επιπρόσθετα, και εδώ θεσπίζονται υποχρεώσεις αποτελέσματος και υποχρεώσεις συμπεριφοράς. Ειδικότερα, σαφείς και αυστηρές υποχρεώσεις προς τα κράτη – μέρη θεσπίζουν οι διατάξεις των άρθρων 6 έως 8 περί προστασίας και επαναπατρισμού των θυμάτων εμπορίας. Πιο αναλυτικά, στο άρθρο 6 παρ. 1 του Πρωτοκόλλου προβλέπεται η υποχρέωση των κρατών για την εξασφάλιση της προστασίας του απορρήτου των θυμάτων, ενώ στην παρ.2 του άρθρου αυτού η υποχρέωση παροχής πληροφοριών κατά την ποινική

διαδικασία καθώς και η υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης στα θύματα (άρθρο 6 παρ. 6 το Πρωτοκόλλου). Αντίθετα, η υιοθέτηση των διατάξεων που αφορούν την σωματική, ψυχολογική, κοινωνική αρωγή και προστασία των θυμάτων, καθώς και την μέριμνα των ιδιαίτερων τους αναγκών των θυμάτων και κυρίως των ανηλίκων (παρ. 3, 4 & 5 του άρθρου 6 του Πρωτοκόλλου) επαφίεται στην ελεύθερη επιλογή των επιμέρους κρατών-μερών.

2.2. Το Κανονιστικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η ίδρυση ενιαίας αγοράς στο έδαφος της ΕΕ, και η συνακόλουθη ελεύθερη διακίνηση αγαθών, κεφαλαίων και προσώπων εντός αυτής, καθώς και ο περιορισμός των ελέγχων, συνέβαλε σημαντικά στην εξάπλωση του οργανωμένου διασυνοριακού εγκλήματος. Στην προσπάθεια της η ΕΕ να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τη δράση του οργανωμένου εγκλήματος και να ενισχύσει προς την επίτευξη του στόχου αυτού τη συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών, προέβη στην υιοθέτηση μίας σειράς από νομικώς δεσμευτικά κείμενα και στη σύσταση αρμόδιων κοινοτικών οργάνων και δομών.

Το σύνολο του κανονιστικού και θεσμικού πλαισίου που ισχύει για την πρόληψη και την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος απορρέει από τη Συνθήκη Ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως αυτή τροποποιήθηκε με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997. Η εν λόγω Συνθήκη περιελάμβανε πολιτικές αναφορικά με τις θεωρήσεις εισόδου, το άσυλο, τη μετανάστευση και την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, ενώ παράλληλα αναγνώριζε στα κοινοτικά όργανα νομοθετική αρμοδιότητα στους εν λόγω τομείς. Αξίζει δε να αναφέρουμε πως η Συνθήκη του Άμστερνταμ αποτελεί τη νομική βάση όλων των κανονιστικών κειμένων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφορικά με το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων.

Με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ παρέχεται για πρώτη φορά ποινική εξουσία στην Ένωση στα πλαίσια του τρίτου πυλώνα, αυτού της διακυβερνητικής συνεργασίας⁸⁶. Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 29 της Συνθήκης του Άμστερνταμ, τα κράτη-μέλη της Ένωσης οφείλουν να αναπτύξουν «από κοινού δράση στον τομέα της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις και να πραγματοποιήσουν δράσεις πρόληψης και καταπολέμησης του ρατσισμού και της ξενοφοβίας». Ο δε μέγιστος βαθμός ασφαλείας στο έδαφος της Ένωσης επιτυγχάνεται, σύμφωνα με τη Συνθήκη, «με την καταπολέμηση και την πρόληψη της εγκληματικότητας (οργανωμένης ή μη),

86 Βλ. Καστανίδου-Συμεωνίδου Ε., Οι πρωτοβουλίες της ΕΕ για την Αντιμετώπιση του Οργανωμένου Εγκλήματος, σ. 5, διαθέσιμο στο [http://www.intellectum.org/articles/issues/intellectum1/p025037_\(kastanidou\).pdf](http://www.intellectum.org/articles/issues/intellectum1/p025037_(kastanidou).pdf)

ιδίως της τρομοκρατίας, της εμπορίας ανθρώπων, των εγκλημάτων σε βάρος ανηλίκων, της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και όπλων, της δωροδοκίας και της απάτης».

Με άλλα λόγια, η Συνθήκη εντάσσει τις πολιτικές για την καταστολή του οργανωμένου εγκλήματος - στο οποίο συμπεριλαμβάνεται και η εμπορία ανθρώπων - στο κοινοτικό κεκτημένο. Συνεπεία αυτού, η καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων ανήκει στην αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, εκτός από τις περιπτώσεις όπου, είτε δεν προκύπτει ο διασυνοριακός χαρακτήρας των άδικων πράξεων, είτε το έγκλημα τελείται εντός των εθνικών συνόρων. Στις εξαιρετικές αυτές περιπτώσεις αποκλειστικά αρμόδια είναι τα όργανα του κράτους-μέλους.

Σε αντίθεση με τα Ηνωμένα Έθνη, στο πλαίσιο της Ένωσης δεν υιοθετήθηκε ένα γενικό συμβατικό κείμενο που να αφορά στην αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος συνολικά, αλλά εκδόθηκαν ξεχωριστά νομοθετήματα – αποφάσεις ανά κατηγορία αδικημάτων, όπως για παράδειγμα την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, τα εγκλήματα στο διαδίκτυο, την αντιμετώπιση της διαφθοράς, την εμπορία ανθρώπων, κλπ. Τα εν λόγω κείμενα είναι περισσότερο λεπτομερή και δεσμεύουν τα κράτη-μέλη με πιο συγκεκριμένες διατάξεις από ότι τα διεθνή.

Ειδικότερα για την εμπορία ανθρώπων, έχει υιοθετηθεί μία σειρά από νομικώς δεσμευτικά κείμενα, τα οποία άμεσα ή έμμεσα επιδιώκουν να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο, είτε συνολικά, είτε εστιάζοντας σε κάποιες πτυχές του.

2.2.1. Η Απόφαση-Πλαίσιο του 2002 «για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων »⁸⁷

Μετά την έγκριση το 1997 της κοινής δράσης του Συμβουλίου για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και τη σεξουαλική εκμετάλλευση των παιδιών, πολλαπλασιάστηκαν οι πρωτοβουλίες τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Ωστόσο, το σχέδιο δράσης της Βιέννης, καθώς και τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Τάμπερε οδήγησαν στην έκδοση συμπληρωματικών διατάξεων προκειμένου να ρυθμιστούν ορισμένα θέματα ποινικού δικαίου και διαδικασιών. Η Επιτροπή θέλησε να συμπληρώσει τα ήδη υπάρχοντα μέσα για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, μεταξύ άλλων:

(α) τις γαλλικές πρωτοβουλίες σχετικά με τη βοήθεια για την είσοδο, την κυκλοφορία και την

87 Βλ. Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων, διαθέσιμο στο <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3A133137>

παράνομη διαμονή που σχετίζονται με την παράνομη διακίνηση μεταναστών,

(β) τα προγράμματα δράσης STOP και Daphne,

(γ) το ευρωπαϊκό δικαστικό δίκτυο,

(δ) την ανταλλαγή δικαστών συνδέσμων,

με την έκδοση της 2002/269 Απόφασης – Πλαίσιο του Συμβουλίου της 19ης Ιουλίου 2002 για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Η Επιτροπή προσεγγίζει επομένως την εμπορία ανθρώπων ως αδίκημα εις βάρος του προσώπου με σκοπό την εκμετάλλευσή του.

Η Απόφαση-Πλαίσιο του 2002, αποτελεί τον κεντρικό άξονα του κανονιστικού πλαισίου της ΕΕ για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Ο στόχος της εν λόγω απόφασης-πλαισίου είναι η προσέγγιση των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών όσον αφορά την αστυνομική και δικαστική συνεργασία για ποινικά θέματα σχετικά με την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Πιο συγκεκριμένα, η απόφαση-πλαίσιο στοχεύει στη θέσπιση σε ευρωπαϊκό επίπεδο ενός πλαισίου κοινών διατάξεων για ορισμένα θέματα, όπως η ποινικοποίηση των πράξεων που συνιστούν εμπορία ανθρώπων, το πλαίσιο ποινών, οι επιβαρυντικές περιστάσεις, η δικαιοδοσία και η έκδοση, η θέσπιση αστικής και ποινικής ευθύνης.

Πιο αναλυτικά, το πρώτο άρθρο εισάγει τον ορισμό της εμπορίας ανθρώπων με σκοπό την εκμετάλλευση της εργασίας τους ή τη σεξουαλική εκμετάλλευση. Τα κράτη μέλη πρέπει να τιμωρούν οποιαδήποτε μορφή στρατολόγησης, μεταφοράς, μεταβίβασης ή στέγασης ενός ατόμου που έχει στερηθεί των θεμελιωδών δικαιωμάτων του. Είναι, συνεπώς, κολάσιμες όλες οι εγκληματικές ενέργειες που εκμεταλλεύονται το ευάλωτο ατόμων με πνευματική ή σωματική μειονεξία.

Όσον αφορά στην συναίνεση του θύματος, αυτή είναι αδιάφορη όταν ο δράστης της παράβασης προβαίνει σε μία από τις τυπικές συμπεριφορές που συνιστούν εκμετάλλευση κατά την έννοια της απόφασης-πλαισίου, δηλαδή τη χρήση εξαναγκασμού, βίας ή απειλών, συμπεριλαμβανομένης της απαγωγής, τη χρήση δόλου ή απάτης, την κατάχρηση εξουσίας ή επιρροής ή άσκηση πίεσης ή την χρηματική προσφορά.

Η υποκίνηση σε εμπορία ανθρώπων, καθώς και η συνεργία ή η απόπειρα διάπραξης αδικήματος τιμωρούνται.

Οι κυρώσεις που προβλέπουν οι εθνικές νομοθεσίες πρέπει να είναι «αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές». Η Επιτροπή, προβλέποντας φυλάκιση ανώτατης διάρκειας όχι μικρότερης των οκτώ ετών, επιτρέπει την εφαρμογή και άλλων νομοθετικών μέσων που έχουν ήδη θεσπιστεί στον τομέα της δικαστικής και αστυνομικής συνεργασίας όπως η κοινή δράση 98/699/ΔΕΥ για τον προσδιορισμό, τον εντοπισμό, τη δέσμευση ή την κατάσχεση και τη δήμευση των οργάνων και των προϊόντων του εγκλήματος και η κοινή δράση 98/733/ΔΕΥ σχετικά με το αξιόποινο της συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση. Η προαναφερθείσα στερητική της ελευθερίας ποινή δεν εφαρμόζεται παρά μόνον εάν : (α) η ζωή του θύματος έχει τεθεί σε κίνδυνο, (β) το θύμα ήταν ιδιαίτερα εύτρωτο (π.χ. σε σχέση με την ηλικία του) και (γ) η παραβίαση γίνεται στο πλαίσιο εγκληματικής δραστηριότητας, όπως αυτή ορίζεται από την παραπάνω κοινή δράση.

Επιπλέον, η απόφαση-πλαίσιο θεσπίζει την ποινική ή αστική ευθύνη των νομικών προσώπων. Η ευθύνη αυτή είναι συμπληρωματική της ευθύνης του φυσικού προσώπου. Το νομικό πρόσωπο φέρει ευθύνη εφόσον το αδίκημα διαπράττεται προς όφελός του από άλλο πρόσωπο που ενεργεί είτε ατομικά είτε ως μέλος οργάνου του νομικού προσώπου ή ασκεί εξουσία λήψης αποφάσεων. Οι κυρώσεις για τα νομικά πρόσωπα πρέπει να είναι «αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές», να περιλαμβάνουν χρηματικές ποινές και πρόστιμα και συγκεκριμένες κυρώσεις όπως: προσωρινή ή οριστική απαγόρευση άσκησης εμπορικής δραστηριότητας, δικαστική εντολή διάλυσης ή αποκλεισμό από δημόσιες παροχές και ενισχύσεις.

Σε περίπτωση που τα θύματα της σωματεμπορίας είναι παιδιά δικαιούνται ειδικής μεταχείρισης, σύμφωνα με την απόφαση – πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών.

Για να αποφευχθεί το ενδεχόμενο να μην τιμωρηθεί το αδίκημα λόγω σύγκρουσης αρμοδιοτήτων, με την απόφαση θεσπίζονται κριτήρια δικαιοδοσίας. Ένα κράτος μέλος θεμελιώνει τη δικαιοδοσία του, όταν:

(α) το αδίκημα διαπράττεται εξ ολοκλήρου στην επικράτειά του (αρχή της εδαφικότητας)·

(β) ο δράστης είναι υπήκοος του κράτους αυτού (αρχή της προσωπικότητας του δράστη)·

(γ) το αδίκημα διαπράττεται προς όφελος νομικού προσώπου εγκατεστημένου στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους.

Το δεύτερο κριτήριο μάλιστα είναι ιδιαίτερα σημαντικό για όσα κράτη αρνούνται την έκδοση των υπηκόων τους γιατί, στην περίπτωση αυτή, είναι υποχρεωμένα να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία

μέτρα προκειμένου να είναι σε θέση να διώκουν τους υπηκόους τους για αδικήματα που οι τελευταίοι διέπραξαν στην αλλοδαπή.

2.2.2. Η Οδηγία του 2004 «σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στη λαθρομετανάστευση, οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές»⁸⁸

Η εν λόγω Οδηγία καθορίζει τη διαδικασία για την έκδοση και ανανέωση του τίτλου παραμονής, τους όρους για μη ανανέωση ή ανάκληση, καθώς επίσης την περίθαλψη των θυμάτων πριν και αφού τους έχει χορηγηθεί τίτλος παραμονής. Ειδικότερα, οι τίτλοι παραμονής προσωρινής διάρκειας μπορούν να εκδίδονται για υπηκόους τρίτων χωρών που έχουν πέσει θύματα εμπορίας ανθρώπων ή (προαιρετικά) έχουν αποτελέσει αντικείμενο ενεργειών παράνομης μετανάστευσης. Η πρόβλεψη αυτή ενθαρρύνει τη συνεργασία θυμάτων με τις αρμόδιες αρχές, ενώ παράλληλα παρέχεται σε αυτά η κατάλληλη προστασία.

Η οδηγία εφαρμόζεται σε υπηκόους τρίτων χωρών ανεξαρτήτως από το εάν έχουν εισέλθει στην ΕΕ παράνομα. Τίτλοι παραμονής μπορούν να χορηγούνται σε εκείνους που έχουν συμπληρώσει την ηλικία ενηλικίωσης στην αντίστοιχη χώρα της ΕΕ, και μπορεί να ισχύουν και για παιδιά εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις που ορίζονται από την εκάστοτε εθνική νομοθεσία.

Σύμφωνα με το κείμενο της Οδηγίας τα ενδιαφερόμενα άτομα πρέπει να είναι πλήρως ενημερωμένα για τις δυνατότητες που διατίθενται δυνάμει της οδηγίας από τις αρμόδιες αρχές του οικείου κράτους- μέλους της Ένωσης. Μάλιστα χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών προθεσμία περίσκεψης για να συνέλθουν και να ξεφύγουν από την επιρροή των δραστών των αδικημάτων. Αυτό τους επιτρέπει να λάβουν ενημερωμένη απόφαση σχετικά με τη συνεργασία τους με τις αρμόδιες αρχές. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι ενδιαφερόμενοι υπήκοοι τρίτων χωρών θα πρέπει:

(α) να μην αποτελούν αντικείμενο κανενός μέτρου απομάκρυνσης·

(β) αν χρειαστεί, να τους χορηγείται βοήθεια ώστε να διασφαλίζεται ότι διαθέτουν κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης και πρόσβαση σε έκτακτη ιατρική περίθαλψη και, αν κρίνεται

⁸⁸ Βλ. Τίτλος παραμονής για θύματα εμπορίας ανθρώπων , διαθέσιμο στο <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3A133187>

σκόπιμο, ψυχολογική βοήθεια·

(γ) να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες μετάφρασης και διερμηνείας, αν κρίνεται σκόπιμο·

(δ) να έχουν πρόσβαση σε δωρεάν νομική βοήθεια, αν προβλέπεται από την εθνική νομοθεσία.

Αντίστοιχα, οι αρμόδιες αρχές είναι υπεύθυνες να αξιολογούν αν:

(α) η παρουσία του θύματος μπορεί να βοηθήσει στην έρευνα·

(β) το θύμα έχει επιδείξει σαφή βούληση συνεργασίας·

(γ) το θύμα έχει διακόψει κάθε σχέση με τους εικαζόμενους δράστες των δεδομένων αδικημάτων.

Όταν, λοιπόν, πληρούνται οι παραπάνω τρεις προϋποθέσεις, εκδίδεται προσωρινός, ανανεώσιμος τίτλος παραμονής με ισχύ για περίοδο τουλάχιστον έξι μηνών. Ο τίτλος παραμονής δύναται να ανανεωθεί, εφόσον οι σχετικές προϋποθέσεις συνεχίζουν να πληρούνται. Ο τίτλος ωστόσο μπορεί να ανακληθεί για διάφορους λόγους, μεταξύ άλλων αν το θύμα επανασυνδέσει τις σχέσεις του με τους εικαζόμενους δράστες των αδικημάτων ή πάψει να συνεργάζεται ή όταν σταματήσουν οι διαδικασίες.

Ο τίτλος παρέχει στον δικαιούχο πρόσβαση στην αγορά εργασίας και την επαγγελματική κατάρτιση και εκπαίδευση, υπό τις προϋποθέσεις βέβαια που καθορίζονται από την εθνική νομοθεσία. Οι δε χώρες της ΕΕ είναι ελεύθερες να εγκρίνουν ή να διατηρούν πιο ευνοϊκές διατάξεις για τα άτομα που καλύπτονται από την παρούσα οδηγία.

2.2.3. Η Οδηγία 2011/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της, καθώς και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου.

Η παρούσα οδηγία θεσπίζει κανόνες για όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) προκειμένου να επιτευχθεί η αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, η οποία θεωρείται ένα από τα σοβαρότερα εγκλήματα παγκοσμίως ενώ παράλληλα συνιστά κατάφωρη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πιο συγκεκριμένα, η Οδηγία θεσπίζει ελάχιστους

κοινούς κανόνες ώστε να οριστούν τα αδικήματα της εμπορίας ανθρώπων και η τιμωρία τους. Επίσης, προβλέπει μέτρα για την καλύτερη πρόληψη του εν λόγω φαινομένου και την ενίσχυση της προστασίας των θυμάτων.

Αρχικά, η Οδηγία δίνει τους ορισμούς των εννοιών «εμπορία ανθρώπων» και «εκμετάλλευσή». Ως «εμπορία ανθρώπων» ορίζεται η πρόσληψη, μεταφορά, διακίνηση, στέγαση ή υποδοχή προσώπων δια της βίας με σκοπό εκμετάλλευσης, η οποία τιμωρείται όταν τελείται δια προθέσεως. Η «εκμετάλλευση» περιλαμβάνει τουλάχιστον: (α) τη σεξουαλική εκμετάλλευση ή την εκπόρνευση, (β) την καταναγκαστική παροχή εργασίας ή υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένης της επαιτείας, της δουλείας, της εκμετάλλευσης εγκληματικών δραστηριοτήτων ή της αφαίρεσης οργάνων.

Η Οδηγία προβλέπει επίσης στερητική της ελευθερίας ποινή το ανώτατο όριο της οποίας ανέρχεται σε τουλάχιστον πέντε έτη και σε τουλάχιστον δέκα έτη σε περίπτωση επιβαρυντικής περίπτωσης, εάν για παράδειγμα, το αδίκημα τελέστηκε κατά ιδιαιτέρως ευάλωτων θυμάτων, όπως π.χ. παιδιών ή εάν τελέστηκε από εγκληματική οργάνωση.

Οι χώρες της ΕΕ μπορούν να ασκούν δίωξη σε υπηκόους τους για αδικήματα που τελέστηκαν σε άλλη χώρα της ΕΕ και να χρησιμοποιούν εργαλεία διερεύνησης όπως υποκλοπές τηλεφωνικών συζητήσεων ή μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

Επιπλέον, η Οδηγία προβλέπει μέτρα στήριξης των θυμάτων. Ειδικότερα, προβλέπεται η παροχή συνδρομής στα θύματα πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το πέρας της ποινικής διαδικασίας, προκειμένου να μπορέσουν να ασκήσουν τα δικαιώματα που τους απονέμονται βάσει του καθεστώτος θυμάτων στις ποινικές διαδικασίες. Η συνδρομή αυτή μπορεί να περιλαμβάνει υποδοχή σε καταφύγια ή την παροχή ιατρικής και ψυχολογικής βοήθειας, καθώς επίσης και υπηρεσίες ενημέρωσης και διερμηνείας. Μάλιστα, η Οδηγία προβλέπει πρόσθετα μέτρα αρωγή για παιδιά και εφήβους (κάτω των 18), όπως για παράδειγμα την παροχή σωματικής και ψυχολογικής στήριξης, πρόσβασης στην εκπαίδευση και, κατά περίπτωση, τη δυνατότητα ορισμού κηδεμόνα ή εκπροσώπου. Τα θύματα έχουν επίσης το δικαίωμα αστυνομικής προστασίας και νομικής συνδρομής ώστε να είναι σε θέση να ζητήσουν αποζημίωση.

Οι χώρες της ΕΕ πρέπει να λάβουν μέτρα για την αποθάρρυνση της ζήτησης που ευνοεί την εμπορία ανθρώπων, την έναρξη εκστρατειών ευαισθητοποίησης και την επιμόρφωση των λειτουργών, με σκοπό να τους δοθεί η δυνατότητα να εντοπίζουν και να αναλαμβάνουν τα θύματα και τα δυνητικά θύματα της εμπορίας ανθρώπων.

Τέλος, η Οδηγία προβλέπει τον διορισμό ενός Συντονιστή Δράσης της ΕΕ κατά της Εμπορίας με σκοπό να εγγυάται συνεκτική και συντονισμένη προσέγγιση για την αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΝΘΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΠΑΡΑΝΟΜΗΣ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ – ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΩΓΗΣ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΕΜΠΟΡΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ανθρωποκεντρική προσέγγιση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων και η παροχή προστασίας στα θύματα της εμπορίας

1.1. Η αντιμετώπιση του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων ως έγκλημα κατά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Η αντιμετώπιση του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος – όψη του οποίου αποτελεί και το εμπόριο ανθρώπων - πρέπει να συντελείται με νόμιμα μέσα και επιδεικνύοντας πλήρη σεβασμό στις αρχές του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς η διαφύλαξη των τελευταίων από το κράτος, το οποίο στην ουσία λειτουργεί – ή τουλάχιστον θα έπρεπε να λειτουργεί - ως θεματοφύλακός τους, αποτελεί τη δικαιολογητική βάση της καταπολέμησης της εγκληματικότητας, η οποία θίγει τις αξίες αυτές. Θα ήταν άλλωστε οξύμωρο το κράτος θέλοντας να προστατεύσει αξίες όπως η ανθρωπινή ζωή και η αξιοπρέπεια, ή η ανάπτυξη της προσωπικότητας, να επιβάλλει περιορισμούς και να προβαίνει σε προσβολές των δικαιωμάτων αυτών⁸⁹.

Όπως διαπιστώσαμε, ωστόσο, τόσο το Πρωτόκολλο του Παλέρμο όσο και η Απόφαση-Πλαίσιο του 2002 της ΕΕ, η οποία αντικαταστάθηκε με την Οδηγία 2011/36/ΕΕ περιέχουν ελάχιστες διατάξεις αναφορικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, από τις οποίες μάλιστα απορρέουν κυρίως χαλαρές υποχρεώσεις. Το κενό αυτό συμπληρώνει η Σύμβαση του

89 Βλ. Χλούπης Γ. Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την αντιμετώπιση του υπερεθνικού εγκλήματος, διαθέσιμο στο <http://crime-in-crisis.com/%CE%B7-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1-a%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%89%CF%80%CE%AF%CE%BD%CF%89%CE%BD-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%89%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BA%CE%B1/>

Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων το 2005⁹⁰, η οποία συνιστά το πρώτο συμβατικό κείμενο για την εμπορία ανθρώπων και στοχεύει στην ενίσχυση της προστασίας των θυμάτων εμπορίας σύμφωνα με το υφιστάμενο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Επειδή, λοιπόν, επρόκειτο για ένα συμβατικό κείμενο και ως εκ τούτου άκρως δεσμευτικό τα κράτη-μέλη αρχικά ήταν αρκετά επιφυλακτικά ως προς το εάν θα έπρεπε να επικυρώσουν ή όχι τη Σύμβαση. Η μεγαλύτερη ανησυχία τους ήταν μήπως παρέχοντας αυξημένη προστασία στα θύματα εμπορίας κινδύνευε να γίνει η Σύμβαση αντικείμενο κατάχρησης. Έτσι, για παράδειγμα, η διάταξη που προβλέπει τη δυνατότητα χορήγησης άδειας παραμονής σε θύματα θα μπορούσε να γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης από άτομα, τα οποία προσποιούμενα τα θύματα εμπορίας στις αρμόδιες αρχές θα μπορούσαν να επιτύχουν τη νόμιμη παραμονή τους στη χώρα χώρα προορισμού. Παρόλα αυτά, η σχετική επιχειρηματολογία δεν είχε νομικό έρεισμα, και απορρίφθηκε γρήγορα⁹¹.

Στο προοίμιο της Σύμβασης αναγνωρίζεται ρητά το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων ως σοβαρή παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων που μπορεί να ανάγεται σε δουλεία. Είναι η πρώτη φορά που διατυπώνεται σε διεθνές κείμενο δεσμευτικού χαρακτήρα τόσο ισχυρή δήλωση αναφορικά με τη φύση του αδικήματος της εμπορίας ανθρώπων. Σύμφωνα με τους συντάκτες της Σύμβασης η αναγνώριση της εμπορίας ανθρώπων ως μορφής παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί το βασικότερο στοιχείο της προστιθέμενης αξίας του κειμένου⁹², ενώ σύμφωνα με την πρώην Ύπατη Αρμοστή για τα ανθρώπινα δικαιώματα η πρωταρχία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θα πρέπει να διέπει τις τρεις δράσεις κατά της εμπορίας ανθρώπων: (α) την πρόληψη, (β) την προστασία των θυμάτων και (γ) τη δίωξη των δραστών⁹³.

Η Σύμβαση αυτή αποτελεί την πρώτη προσπάθεια προσέγγισης του φαινομένου της εμπορίας

90 Βλ. Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων το 2005, διαθέσιμη στο <http://womensos.gr/wp-content/uploads/Simvasi-gia-ti-Drasi-kata-tis-Emporias-Anthropon.pdf>

91 Βλ. Θεοδώρου Α., Η εμπορία ανθρώπων ως μορφή οργανωμένου εγκλήματος και ως παραβίαση ατομικών δικαιωμάτων. Διεθνές, Ευρωπαϊκό και Εθνικό Κανονιστικό Πλαίσιο Πρόληψης και Αντιμετώπισης, Πανεπιστήμιο Πειραιά, Πειραιάς, 2013, σσ. 141-142

92 Βλ. Θεοδώρου Α., ο.π., σ. 143

93 Βλ. Μίχα Ε., **Ζητήματα αποκατάστασης για τα θύματα της εμπορίας ανθρώπων: Το Διεθνές Νομικό Πλαίσιο και οι υποχρεώσεις εφαρμογής της Ελλάδας**, διαθέσιμο στο http://crime-in-crisis.com/%CE%B6%CE%B7%CF%84%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CE%B8%CF%8D%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1/#_ftnref8

ανθρώπων ανθρωποκεντρικά. Η ανθρωποκεντρική προσέγγιση και ανάλυση προϋποθέτει την εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως βασικό ερμηνευτικό εργαλείο για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων των κρατών σε τομείς, όπως η ποινική καταστολή κλπ. Στην πραγματικότητα η ανθρωποκεντρική προσέγγιση αποτελεί μία μορφή προγραμματισμού των κρατών για την αποτελεσματική εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην εθνική τους έννομη τάξη⁹⁴.

Αυτό που θα πρέπει να επισημάνουμε είναι το γεγονός ότι η Σύμβαση μεταξύ άλλων καλεί τα κράτη -μέλη να ενισχύσουν τις στρατηγικές πρόληψης της εμπορίας ανθρώπων και να υιοθετήσουν, κατά την εφαρμογή τους, ανθρωποκεντρική προσέγγιση, λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά κάθε κατηγορίας ευάλωτων προσώπων που συνιστούν υποψήφια θύματα (παιδιά, γυναίκες, μετανάστες, κλπ) και κάθε μορφής εκμετάλλευσης. Από τις σημαντικότερες διατάξεις που αφορούν στην πρόληψη ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα άρθρα 5 παρ.4 ως προς το σχεδιάσμά μεταναστευτικών πολιτικών, και 6 για τη μείωση της ζήτησης των υπηρεσιών των θυμάτων. Καθώς οι αυστηρές, περιοριστικές της μετανάστευσης πολιτικές δεν κατάφεραν να αποδυναμώσουν την εμπορία ανθρώπων, το αντίθετο μάλλον συνέβαλλαν στην εξάπλωσή της⁹⁵, δεδομένου ότι οι υποψήφιοι μετανάστες δυσκολεύονται να μετακινηθούν με νόμιμο τρόπο, η Σύμβαση καλεί τα κράτη να διευκολύνουν την νόμιμη μετανάστευση προκειμένου να επιτευχθεί ο περιορισμός της δράσης των οργανωμένων κυκλωμάτων εμπορίας. Προς επίτευξη τούτου βέβαια είναι απαραίτητο οι υποψήφιοι μετανάστες να έχουν πρόσβαση σε όλες τις πληροφορίες που αφορούν τις νομικές προϋποθέσεις για τη μετακίνηση, την εγκατάσταση και την εργασία τους στις χώρες προορισμού, ώστε να μην πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης των εμπορών⁹⁶.

1.2. Η παροχή προστασίας στα θύματα εμπορίας ανθρώπων

Το Τρίτο Κεφάλαιο της Σύμβασης περιέχει την πλειοψηφία των ρυθμίσεων προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αναφέρεται στην αρωγή και προστασία των θυμάτων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Το εν λόγω κεφάλαιο περιλαμβάνει διατάξεις αναφορικά με την υποχρέωση των κρατών να λάβουν μέτρα προστασίας των θυμάτων εμπορίας. Οι σημαντικότερες από αυτές αφορούν στην αρωγή των θυμάτων, την αναγνώρισή τους, την χορήγηση προθεσμίας περίσκεψης και άδειας παραμονής και την αποζημίωση των θυμάτων, ως τρόπο αποκατάστασής

94 Βλ. Μίχα Ε., ο.π.

95 Βλ. Κυριαζή Τ. , Εμπορία Ανθρώπων, Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2010, σ. 9.

96 Βλ. Θεοδώρου Αθ. , ο.π., σ. 147

τους⁹⁷.

Εν προκειμένω, πρέπει να επισημάνουμε πως ενώ το Πρωτόκολλο του Παλέρμο προτρέπει στα κράτη να υιοθετήσουν μέτρα για την προστασία των θυμάτων, η Σύμβαση προβλέπει σαφή υποχρέωση των συμβαλλομένων να προστατεύσουν τα θύματα εμπορίας⁹⁸. Συγκεκριμένα στο άρθρο 12 απαριθμούνται μέτρα, όπως η εξασφάλιση της διαμονής, η παροχή νομικής αρωγής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, η οργάνωση προγραμμάτων κοινωνικής επανένταξης, εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης.

1.2.1. Το Θύμα της εμπορίας ανθρώπων

Η εννοιολογική προσέγγιση του θύματος της εμπορίας ανθρώπων έχει αποτελέσει αντικείμενο έντονων συζητήσεων, χωρίς ωστόσο να υιοθετείται ένας γενικά αποδεκτός ορισμός.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 στοιχ. α' της Απόφασης-Πλαίσιο του Συμβουλίου της 15ης Μαρτίου 2001 σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες (2001/220/ΔΕΥ)⁹⁹ ως «θύμα» ορίζεται το φυσικό πρόσωπο το οποίο υπέστη ζημία, συμπεριλαμβανομένης της σωματικής ή ψυχικής βλάβης, συγκινησιακής δοκιμασίας ή οικονομικής απώλειας, που προκαλείται απευθείας από πράξεις ή παραλείψεις, οι οποίες παραβιάζουν την ποινική νομοθεσία ενός κράτους μέλους. Σύμφωνα πάλι με το άρθρο 4 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση ενάντια στην εμπορία ανθρώπων του 2005¹⁰⁰ ως «θύμα» ορίζεται κάθε φυσικό πρόσωπο που υπόκειται σε εμπορία ανθρώπων. Τα θύματα διακρίνονται περαιτέρω σε «θύματα», «ευάλωτα θύματα» και «ιδιαιτέρως ευάλωτα θύματα», όπως είναι για παράδειγμα τα παιδιά, τα οποία λόγω του χαρακτηρισμού τους ως ευάλωτα τυγχάνουν αυξημένης προστασίας.

Ο μέσος καθημερινός άνθρωπος συνήθως ταυτίζει - λανθασμένα βέβαια- το θύμα εμπορίας αποκλειστικά με το θύμα σωματεμπορίας, λησμονώντας τα θύματα των λοιπών μορφών εμπορίας ανθρώπων, όπως είναι για παράδειγμα τα θύματα εργασιακής εκμετάλλευσης ή τα θύματα

97 Βλ. Θεοδώρου Αθ., ο.π., σ. 147

98 Βλ. Θεοδώρου Αθ., ο.π., σ. 147

99 Βλ. Απόφαση-Πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 15ης Μαρτίου 2001 σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες, διαθέσιμη στο <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32001F0220>

100 Βλ. Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων το 2005, διαθέσιμη στο <http://womensos.gr/wp-content/uploads/Simvasi-gia-ti-Drasi-kata-tis-Emporias-Anthropon.pdf>

αφαίρεσης οργάνων¹⁰¹. Αυτό που χαρακτηρίζει τα θύματα, είναι η βία ή η εξαπάτηση που υφίστανται, προκειμένου να δώσουν τη συναίνεση τους στη διαδικασία της διακίνησης. Το δεύτερο στοιχείο που χαρακτηρίζει τα θύματα είναι το στοιχείο της εκμετάλλευσης, το οποίο δύναται να συνδέεται με την κερδοσκοπία, όχι όμως πάντα. Αρκετές φορές πάντως, το θύμα εμπορίας τόσο κατά την τέλεση του εγκλήματος όσο και κατά τη διάρκεια της εκμετάλλευσής του, στερείται την προσωπική του ελευθερία του ή την ελευθερία της κίνησής του και μάλιστα πολλές φορές είναι δυνατόν προτού το θύμα καταστεί αντικείμενο της κατ' εξοχήν εκμετάλλευσης του διακινητή, να γίνει αντικείμενο αγοραπωλησίας¹⁰².

Θύματα εμπορίας μπορούν να καταστούν άνδρες, γυναίκες και παιδιά που διακινούνται με σκοπό την σεξουαλική, οικονομική ή και την εργασιακή τους εκμετάλλευση. Το μορφωτικό τους επίπεδο κυμαίνεται συνήθως από αυτό της βασικής σε αυτό της μέσης εκπαίδευσης της χώρας τους, ενώ και το οικονομικό - βιοτικό τους επίπεδο είναι εξαιρετικά χαμηλό. Οι δύο αυτοί παράγοντες διευκολύνουν την εξαπάτηση και την εκμετάλλευση τους εκ μέρους των διακινητών – λαθρεμπόρων. Έτσι, έχει παρατηρηθεί πως τα συνηθέστερα θύματα εμπορίας είναι γυναίκες αλλοδαπές, ηλικίας 20 έως 30 ετών και κάποιες φορές 18 έως 20 ετών ή και άνω των 30 ετών. Η πλειονότητα αυτών είναι άνεργες στη χώρα καταγωγής τους ή δεν έχουν εργαστεί ποτέ. Κάποιες από αυτές νόμιζαν ότι θα εργαστούν νόμιμα στις χώρες προορισμού, ενώ άλλες γνώριζαν από την αρχή ότι θα εργαστούν ως πόρνες, αλλά δεν είχαν άλλη επιλογή. Μετά δε την ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην ΕΕ, ο αριθμός των γυναικών που προέρχονται από τις εν λόγω χώρες παρουσίασε κατακόρυφη αύξηση, κυρίως λόγω της ελεύθερης διακίνησης των ατόμων μεταξύ των κρατών – μελών¹⁰³. Σύμφωνα πάντως με εκτιμήσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης τα θύματα που σε ποσοστό 78% περίπου υφίστανται με σεξουαλική εκμετάλλευση, δεν έχουν τον έλεγχο του σώματος τους και δεν αποφασίζουν για τη σεξουαλικότητα και την αναπαραγωγική τους υγεία¹⁰⁴.

Στη διαδικασία διακίνησης και σεξουαλικής εκμετάλλευσής τους τα θύματα εμπλέκονται με

101 Βλ. Συκιώτου Αθ., *Η έννοια του θύματος στην εμπορία ανθρώπων*, *Ποινικά Χρονικά*, 2006, σ.684 (684-693).

102 Βλ. Συκιώτου Αθ., ο.π., 2006, σ.690.

103 Βλ. Μίχα Ε., Πρακτικός Νομικός Οδηγός για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων (Stoptrafficking), σ. 50. (Ανακτήθηκε στις 14/12/2016). Ανακτήθηκε από το διαδικτυακό τόπο http://stoptrafficking.gr/images/information_material/Stop%20Trafficking_nomikos_odigos_A5_PRINT.pdf

104 Βλ. Council of Europe, Parliamentary Assembly, Recommendation 1545 (2002), Campaign against Trafficking in Women.

διαφορετικούς τρόπους και κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες και συγκεκριμένα σε¹⁰⁵:

(α) πρόσωπα που έχουν υποστεί βία, κακοποίηση ή απειλές προκειμένου να εισαχθούν στη διαδικασία εκμετάλλευσης τους·

(β) πρόσωπα που εξαπατήθηκαν από τους διακινητές - λαθρέμπορους και πίστεψαν ότι η εργασία που επρόκειτο να κάνουν, δεν ήταν παράνομη·

(γ) πρόσωπα που αν και γνώριζαν τις αληθινές προθέσεις των διακινητών - λαθρεμπόρων συναίνεσαν στη σεξουαλική τους εκμετάλλευση εξαιτίας της «θέσης τρωτότητας» στην οποία βρέθηκαν.

Με τον όρο «θέση τρωτότητας» (position of vulnerability) νοείται κάθε είδος ευάλωτης θέσης, ψυχολογικής, συναισθηματικής, οικογενειακής, κοινωνικής, οικονομικής. Στον όρο αυτόν περιλαμβάνονται όλες οι καταστάσεις εκείνες, οι οποίες δύνανται να οδηγήσουν ένα άτομο στην αποδοχή της σεξουαλικής του εκμετάλλευσης. Και γενικά, πάντως, όλα τα θύματα δικτύων διεθνικής σωματεμπορίας βρίσκονται σε οριακή ή μόνιμη θέση τρωτότητας, καθώς δεν έχουν άλλη επιλογή¹⁰⁶. Σε έγγραφο της η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών επισημαίνει πως η αναφορά στην εκμετάλλευση της θέσης τρωτότητας αναφέρεται σε κάθε κατάσταση κατά την οποία το πρόσωπο στο οποίο αφορά, δεν έχει καμία άλλη πραγματική εναλλακτική επιλογή πέραν της υποταγής του στην εκμετάλλευση¹⁰⁷.

Θύματα εμπορίας καθίστανται όμως και άντρες, κυρίως αλλοδαποί, ηλικίας μεταξύ 25 με 35 ετών, άτομα δηλαδή τα οποία αποτελούν το εργατικό δυναμικό της χώρας προέλευσης καθώς και παιδιά. Αν και είναι γνωστό ότι η εμπορία παιδιών από οργανωμένα κυκλώματα αποτελεί μάλιστα της εποχής μας, εντούτοις τα περιστατικά που έχουν καταγραφεί είναι ελάχιστα, καθώς τα ανήλικα θύματα, καθοδηγούνται να λένε ψέμματα για τη σχέση τους με τον παράνομο διακινητή και το άτομο που τα εξαναγκάζει να επαιτούν. Από τα λιγοστά στοιχεία που έχουμε στη διάθεση μας παρατηρούμε πως οι ηλικίες των παιδιών – αρρένων θυμάτων της εργασιακής εκμετάλλευσης

105 Βλ. Δήμου Ευφρ., Διεθνική Σωματεμπορία – Trafficking : Η αρωγή του Θύματος, Η τιμωρία του Πελάτη, Η αποτελεσματικότητα του Νόμου, σε Μ. Γκασούκα (επιμ.), Πρακτικά : Διεθνές Forum «Οι Νέοι κατά των Διακρίσεων», Παρατηρητήριο Ισότητας Κύπρου, Κύπρος, 2006, σ. 44

106 Βλ. Δήμου Ευφρ., ο.π., σ. 51

107 Βλ. Γενική Συνέλευση των Η.Ε., Έγγραφο υπ' αριθμ. A/55/383/Add.1 της 3/11/2000, με τίτλο: "Report of the Ad Hoc Committee on the Elaboration of a Convention against Transnational Organized Crime on the work of its first to eleventh sessions, Addendum: Interpretative notes for the official records (travaux preparatoires) of the negotiation of the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto

κυμαίνονται μεταξύ 13 έως 16 ετών, ενώ της σεξουαλικής εκμετάλλευσης κορίτσια από 16 έως 17 ετών¹⁰⁸.

Όπως παρατηρείται, λοιπόν, εκτός από τη βία και την εξαπάτηση ένα επιπλέον στοιχείο που αφορά στα θύματα και διακρίνει αυτή τη σύγχρονη μορφή δουλείας, είναι ο χαρακτήρας της έμφυλης ανισότητας, της σχέσης εξουσίας δηλαδή ανάμεσα στα φύλα. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε πως στην 4η Συνδιάσκεψη του ΟΗΕ για τη γυναίκα το 1995, στην Πλατφόρμα Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου, η διεθνική σωματεμπορία χαρακτηρίστηκε ως μορφή βίας κατά των γυναικών¹⁰⁹.

Επιπρόσθετα, λόγω του χαμηλού βιοτικού επιπέδου των κοινωνικών δομών και της ασταθούς οικονομικής κατάστασης ορισμένων χωρών, μεγάλες κατηγορίες πληθυσμών αυτών - ιδιαίτερα ROMA - αποτελούν ευπαθείς ομάδες, τις οποίες μπορούν πολύ εύκολα να προσεγγίσουν εγκληματικές οργανώσεις, μέλη μάλιστα των οποίων είναι κυρίως ομοεθνείς τους, επιδιώκοντας είτε τη γενετήσια και την εργασιακή τους εκμετάλλευση, είτε την προώθηση τους στην επαιτεία. Τα θύματα αυτά εισέρχονται είτε νόμιμα στη χώρα προορισμού είτε παράνομα με κλεμμένα ή πλαστογραφημένα ταξιδιωτικά έγγραφα ή μέσω αφύλακτων δύσβατων σημείων των βορείων συνόρων της χώρας προορισμού με αυτοκίνητα ειδικά διαμορφωμένα με κρύπτες¹¹⁰.

Αν και το προφίλ των ατόμων που κινδυνεύουν να καταστούν θύματα εμπορίας στα κράτη - μέλη της ΕΕ δεν είναι πλήρως γνωστό, λόγω του περιορισμένου αριθμού ερευνών για το συγκεκριμένο θέμα, σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες της Ένωσης για την ταυτοποίηση πρώτου επιπέδου των θυμάτων παράνομης διακίνησης και εμπορίας στην Ευρώπη υπογραμμίζουν κάποιες ενδείξεις, κατά τις οποίες δύναται να κινδυνεύουν περισσότερο οι ακόλουθες ομάδες¹¹¹ :

(α) Οι μετανάστες εργαζόμενοι και οι παράτυποι μετανάστες κινδυνεύουν να καταστούν θύματα εμπορίας, ειδικά αν έχουν εμπλακεί σε τέτοιες δραστηριότητες στη χώρα προέλευσής τους. Τα εν λόγω άτομα εντοπίζονται από τοπικούς διακινητές – λαθρέμπορους, οι οποίοι τους

108 Βλ. Μίχα Ε., ο.π.

109 Βλ. Δήμου Ευφρ. , ο.π.,

110 Βλ. Μίχα Ε., Πρακτικός Νομικός Οδηγός για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων (Stoptrafficking), σ. 50-52. (Ανακτήθηκε στις 14/12/2016). Ανακτήθηκε από το διαδικτυακό τόπο http://stoptrafficking.gr/images/information_material/Stop%20Trafficking_nomikos_odigos_A5_PRINT.pdf

111 Βλ. Κατευθυντήριες Οδηγίες για την ταυτοποίηση πρώτου επιπέδου των θυμάτων παράνομης διακίνησης και εμπορίας στην Ευρώπη, Ιούνιος 2013, σσ. 22-23. (Ανακτήθηκε από 03/01/2017). Ανακτήθηκε από <http://docplayer.gr/4314759-Kateythyntiries-gia-tin-taytopoiisi-protoy-epipedoy-ton-thymaton-emporias-stin.html>

εξαναγκάζουν να μεταναστεύσουν για επαιτεία ή για τη διάπραξη εγκληματικών δραστηριοτήτων στο εξωτερικό προς όφελος των διακινητών.

(β) Τα άτομα που έχουν εμπλακεί σε εγκληματικές δραστηριότητες χωρίς να έχουν εξαναγκαστεί, δύναται να καταστούν πολύ εύκολα θύματα εμπορίας, καθώς διακινητές - λαθρέμποροι από τη δική τους χώρα, εκμεταλλευόμενοι το παρελθόν των πρώτων και μπορούν να τους εξαναγκάσουν σε διάπραξη και νέων εγκληματικών δραστηριοτήτων. Τούτο μπορούν να το επιτύχουν είτε με τη χρήση απειλών, ότι θα τα καταγγείλουν για παράδειγμα τα άλλα ποινικά αδικήματά τους, ή ότι θα τα αποκαλύψουν στην οικογένειά τους.

(γ) Οι χρήστες και οι διακινητές ναρκωτικών είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι σε αυτούς τους τύπους απειλών

(δ) Οι νεαροί μετανάστες εργαζόμενοι που ταξιδεύουν με φοιτητική βίζα είναι ευάλωτοι στην παράνομη διακίνηση και εμπορία, γιατί μπορεί να έχουν εξαπατηθεί ως προς τον πραγματικό σκοπό της μετανάστευσής τους.

(ε) Οι άστεγοι ανήλικοι και τα παιδιά του δρόμου ή άλλα παιδιά χωρίς κηδεμόνες αποτελούν εξίσου εύκολους στόχους για τους εγκληματίες, οι οποίες θα τα στρατολογήσουν για επαιτεία ή θα τα εξαναγκάσουν να διαπράξουν εγκληματικές δραστηριότητες, π.χ. κλοπές, επειδή ακόμα και αν συλληφθούν από τις αρχές, δεν θα τιμωρηθούν το ίδιο αυστηρά με τους ενήλικους.

1.2.2. Εντοπισμός και αναγνώριση θύματος

Τα θύματα εμπορίας ανθρώπων πρέπει να εντοπίζονται έγκαιρα ούτως ώστε να είναι ταχύτερη και ευκολότερη η αποθυματοποίηση και γενικότερα η αποκατάστασή τους. Ο εντοπισμός τους συνεπάγεται την άμεση ανταπόκριση των μηχανισμών, οι οποίοι θα τους παρέχουν την εξειδικευμένη βοήθεια και συνδρομή που απαιτείται, όπως την ιατρική περίθαλψη και την ψυχολογική υποστήριξη, την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και ενημέρωσης για τα δικαιώματά τους¹¹². Απαραίτητη προϋπόθεση για την ενεργοποίηση των προστατευτικών διατάξεων και την εφαρμογή των μέτρων στήριξης και αρωγής, αποτελεί η διαδικασία αναγνώρισης των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων.

112 Βλ. Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής, Εμπορία και Εκμετάλλευση Ανθρώπων: Trafficking, Ιούνιος 2015, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 2015, σ. 7. (Retrieved in 11/12/2016). Retrieved from [http://www.firstreception.gov.gr/PRIImages/Prints/44_331_15foreas%20\(1\).pdf](http://www.firstreception.gov.gr/PRIImages/Prints/44_331_15foreas%20(1).pdf).

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις παρ. 3 και 4 του άρθρου 12 της Σύμβασης της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων το 2005, τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται να παρέχουν ιατρική βοήθεια και πρόσβαση στην εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση και την αγορά εργασίας μόνο στα θύματα που βρίσκονται νόμιμα στο έδαφος τους, εξαιρώντας έτσι ρητά από την προστασία του νόμου τα θύματα που δεν τελούν, για οποιοδήποτε λόγο, σε νόμιμο καθεστώς παραμονής¹¹³. Στην περίπτωση, λοιπόν, που ένα θύμα δεν αναγνωρίζεται ως τέτοιο από τις αρμόδιες αρχές αντιμετωπίζεται ως παράτυπος μετανάστης με αποτέλεσμα να ασκείται ποινική δίωξη εναντίον και εν τέλει να τιμωρείται. Τούτο, όμως έχει ως συνέπεια την εκ νέου θυματοποίηση και εκμετάλλευσή του προσώπου αυτού, ενώ επιπρόσθετα δεν επιτυγχάνεται η καταδίκη των δραστών. Ως εκ τούτου, η ορθή, έγκυρη και έγκαιρη αναγνώριση των θυμάτων εμπορίας λειτουργεί εγγυητικά τόσο για την προστασία των δικαιωμάτων τους όσο και την αποτελεσματικότητα της δίωξης του διακινητή – λαθρέμπορου (θύτης)¹¹⁴.

Σύμφωνα, λοιπόν, με την εν λόγω Σύμβαση τα κράτη οφείλουν να προβαίνουν σε λήψη όλων των απαραίτητων νομοθετικών και άλλων μέτρων προκειμένου να στελεχώσουν τις αρμόδιες υπηρεσίες τους με κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό, το οποίο να είναι σε θέση να αναγνωρίσει τα θύματα εμπορίας και να ανταπεξέλθει στις ειδικές τους ανάγκες. Επιπρόσθετα δε, τα συμβαλλόμενα κράτη καλούνται να συνεργαστούν τόσο μεταξύ τους, όσο και με άλλους αρμόδιους οργανισμούς στήριξης θυμάτων ούτως ώστε να αναγνωρίζουν έγκυρα και έγκυρα τα θύματα εμπορίας που βρίσκονται στο έδαφος τους και να προβαίνουν στην άμεση αποκατάστασή τους¹¹⁵.

1.3. Τα μέτρα προστασίας στα θύματα εμπορίας

1.3.1. Προστασία πριν από την ποινική διαδικασία

Πριν από την έναρξη της ποινικής διαδικασίας, τα θύματα δικαιούνται τη δέουσα προστασία βάσει της ατομικής αξιολόγησης του κινδύνου (Οδηγία 2011/36/ΕΕ, άρθρο 12 παρ. 3). Η ατομική αξιολόγηση πρέπει να είναι έγκαιρη και να επιδιώκει τον εντοπισμό συγκεκριμένων αναγκών προστασίας και τον καθορισμό εάν και σε ποια έκταση τα θα πρέπει να χορηγηθούν στα θύματα

113 Βλ. Θεοδώρου Α., Η εμπορία ανθρώπων ως μορφή οργανωμένου εγκλήματος και ως παραβίαση ατομικών δικαιωμάτων. Διεθνές, Ευρωπαϊκό και Εθνικό Κανονιστικό Πλαίσιο Πρόληψης και Αντιμετώπισης, Πανεπιστήμιο Πειραιά, Πειραιάς, 2013, σ. 147

114 Βλ. Θεοδώρου Αθ. , ο.π., σελ. 148

115 Βλ. Θεοδώρου Αθ. , ο.π., σελ. 148

ειδικά μέτρα προστασίας κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας (π.χ. πρόσβαση σε προγράμματα προστασίας μαρτύρων), λόγω της ιδιαίτερης ευπάθειας τους σε μια δεύτερη θυματοποίηση, εκφοβισμό ή αντεκδίκηση (Οδηγία 2012/29/ΕΕ άρθρο 22)¹¹⁶.

Στην ατομική αξιολόγηση λαμβάνονται υπόψη κυρίως: (α) τα προσωπικά χαρακτηριστικά του θύματος· (β) το είδος ή η φύση του εγκλήματος και (γ) οι περιστάσεις του εγκλήματος.

Επιπλέον, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων δεν πρέπει να διώκονται ποινικά ούτε να υπόκεινται σε κυρώσεις λόγω της συμμετοχής τους σε εγκληματικές δραστηριότητες τις οποίες υποχρεώθηκαν να διαπράξουν ως άμεσο αποτέλεσμα του γεγονότος ότι αποτέλεσαν αντικείμενα εμπορίας ανθρώπων, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο (Οδηγία 2011/36/ΕΕ άρθρο 8)¹¹⁷.

Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των θυμάτων επιτρέπεται να συλλέγονται από τις αρμόδιες αρχές μόνο για καθορισμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς στα πλαίσια των καθηκόντων τους και να υφίστανται επεξεργασία μόνο για τον σκοπό για τον οποίο συλλέχθηκαν. Η επεξεργασία των εν λόγω δεδομένων πρέπει να είναι νόμιμη και κατάλληλη, συναφής προς το θέμα και να τελεί σε σχέση αναλογίας με τους σκοπούς για τους οποίους συλλέχθηκαν. Μάλιστα, τα δεδομένα αυτά πρέπει να διαγράφονται ή να καθίστανται ανώνυμα όταν δεν απαιτούνται πλέον για τους σκοπούς για τους οποίους συλλέχθηκαν (Απόφαση-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου, άρθρα 3 παρ. 1 και 4 παρ. 2)¹¹⁸.

Τα θύματα δικαιούνται επίσης να ενημερώνονται από την πρώτη κιόλας τους επαφή με τις αρμόδιες αρχές, π.χ. με την αστυνομία, τις δικαστικές αρχές κ.λπ. και όσο το δυνατόν σε κοινά κατανοητές γλώσσες (Απόφαση-πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, άρθρο 4 παρ.1 και Οδηγία 2012/29/ΕΕ, άρθρο 4 παρ.1). Ειδικότερα, τα θύματα έχουν το δικαίωμα να ενημερώνονται σχετικά με¹¹⁹ :

- το είδος των υπηρεσιών ή οργανώσεων στις οποίες έχουν τη δυνατότητα να απευθύνονται προκειμένου να τους παρέχεται υποστήριξη·
- το είδος της υποστήριξης που μπορούν να λαμβάνουν·

116 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013), Τα δικαιώματα της ΕΕ για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013, σ. 5.

117 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013), ο.π.

118 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013), ο.π.

119 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013), ο.π., σ. 6

- πού και με ποιον τρόπο μπορούν να υποβάλουν μήνυση·
- τις διαδικασίες που έπονται της μήνυσης και αναφορικά με το ποιος είναι ο ρόλος του θύματος στα πλαίσια των διαδικασιών αυτών·
- τον τρόπο και τους όρους βάσει των οποίων μπορούν τα θύματα να απολαύουν προστασίας·
- τις προϋποθέσεις σύμφωνα με τις οποίες έχουν πρόσβαση σε νομικές συμβουλές, νομική συνδρομή και οποιουδήποτε άλλου είδους συμβουλές·
- τις προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν για να δικαιούνται αποζημίωση·
- τους ειδικούς μηχανισμούς που έχουν στη διάθεσή τους για την υπεράσπιση των συμφερόντων τους·
- τον τρόπο με τον οποίον μπορούν ζητήσουν την καταβολή των δαπανών στις οποίες υποβλήθηκαν λόγω της εμπλοκής τους σε ποινική διαδικασία.

1.3.2. Προστασία κατά τη διάρκεια και μετά από ποινική διαδικασία

Βάσει της ατομικής αξιολόγησης τους εκ μέρους των αρμόδιων αρχών, τα θύματα δικαιούνται, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, ειδική μεταχείριση, η οποία στοχεύει στην αποτροπή μιας δεύτερης θυματοποίησης. Π.χ. αποφυγή της άσκοπης επανάληψης των ακροάσεων στη διάρκεια της έρευνας, της δίωξης και της δίκης, της οπτικής επαφής μεταξύ θύματος και δράστη, της κατάθεσης σε δημόσια συνεδρίαση και των άσκοπων ερωτήσεων αναφορικά με την ιδιωτική ζωή του θύματος (Οδηγία 2011/36/ΕΕ, άρθρο 12 παράγραφος 4)¹²⁰.

Τα θύματα έχουν πρόσβαση χωρίς καθυστέρηση σε νομικές συμβουλές και σε νομική εκπροσώπηση, μεταξύ άλλων και για την απαίτηση αποζημίωσης. Οι νομικές συμβουλές και η νομική εκπροσώπηση παρέχονται μάλιστα δωρεάν υπό την προϋπόθεση ότι το θύμα δεν διαθέτει επαρκείς οικονομικούς πόρους (Οδηγία 2011/36/ΕΕ, άρθρο 12 παρ. 2 και Οδηγία 2012/29/ΕΕ άρθρο 13). Σύμφωνα δε με τον ρόλο τους στο σχετικό σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, τα θύματα έχουν το δικαίωμα να ζητούν επανεξέταση της απόφασης να μην ασκηθεί δίωξη (Οδηγία

¹²⁰ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013), ο.π, σ. 6

Επιπλέον, τα θύματα έχουν το δικαίωμα να κατανοούν και να γίνονται κατανοητά, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, καθώς και να λαμβάνουν πληροφορίες υπό μορφή που να την κατανοούν, λαμβανομένων υπόψη των προσωπικών περιστάσεων όπως, για παράδειγμα, της αναπηρίας. Δικαιούνται μάλιστα υπό ορισμένες προϋποθέσεις να συνοδεύονται από πρόσωπο της επιλογής τους το οποίο μπορεί να τους βοηθήσει να κατανοήσουν ή να γίνουν κατανοητοί από την πρώτη επαφή με αρμόδια αρχή, εκτός εάν αυτό αντιβαίνει στο συμφέρον του θύματος ή της διαδικασίας (Οδηγία 2012/29/ΕΕ, άρθρο 3 παρ.1, 2 και 3)¹²².

Εάν υποβάλλουν επίσημη καταγγελία, τα θύματα δικαιούνται να λαμβάνουν γραπτή απόδειξη παραλαβής της καταγγελίας, καθώς και να λαμβάνουν μετάφραση ή την απαραίτητη γλωσσική υποστήριξη για να καταθέσουν την καταγγελία. Επιπρόσθετα δε, πρέπει να ενημερώνονται χωρίς άσκοπες καθυστερήσεις αναφορικά με τις ποινικές διαδικασίες που κινούνται βάσει της ασκηθείσας καταγγελίας (π.χ. απόφαση αναστολής της έρευνας ή απόφαση να μην ασκηθεί δίωξη, φύση των κατηγοριών κατά του δράστη, χρόνος και τόπος διεξαγωγής της δίκης, τελική απόφαση του δικαστηρίου και πορεία της ποινικής διαδικασίας). Δικαίωμα άμεσης ενημέρωσης έχουν επίσης και σε περίπτωση αποφυλάκισης ή απόδρασης του δράστη (Οδηγία 2012/29/ΕΕ άρθρο 5 και 6)¹²³.

1.3.3. Τα μέτρα προστασίας για τα ανήλικα θύματα

Όσον αφορά στα ανήλικα θύματα, σε αυτά παρέχεται ιδιαίτερα αυξημένη προστασία. Κατ' αρχήν οι συνεντεύξεις με τα ανήλικα θύματα πρέπει να γίνονται αμέσως χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση. Οι συνεντεύξεις μάλιστα μπορούν να πραγματοποιούνται, εφόσον αυτό κρίνεται αναγκαίο αναγκαίο, σε χώρους ειδικά σχεδιασμένους ή προσαρμοσμένους για τον σκοπό αυτό. Οι συνεντεύξεις με ανήλικα θύματα πρέπει να πραγματοποιούνται, ένα βέβαια αυτό είναι δυνατό, από τα ίδια πρόσωπα. Ο αριθμός των συνεντεύξεων περιορίζεται όσον το δυνατόν περισσότερο και διενεργούνται μόνο όταν είναι απολύτως απαραίτητες για τις ποινικές έρευνες και διαδικασίες. Το θύμα μπορεί να συνοδεύεται από εκπρόσωπο ή ενήλικα της επιλογής του, εκτός και αν έχει εκδοθεί αιτιολογημένη απόφαση για το αντίθετο σχετικά με την καταλληλότητα του εν λόγω προσώπου

121 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013), ο.π

122 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013), ο.π

123 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013), ο.π

Οδηγία 2011/36/ΕΕ, άρθρο 15 παρ.3)¹²⁴.

Επίσης, οι ποινικές διαδικασίες στις οποίες εμπλέκονται ανήλικα θύματα πρέπει να διενεργούνται χωρίς την παρουσία κοινού, ενώ δεν είναι απαραίτητη και η άμεση παρουσία του ανήλικου, καθώς ο ίδιος μπορεί να καταθέσει με άλλον τρόπο π.χ. μέσω εικονοδιάσκεψης κ.λπ. (Οδηγία 2011/36/ΕΕ, άρθρο 15 παρ. 5)¹²⁵.

Όταν είναι δυνατόν και ανάλογα με τις περιπτώσεις της κάθε υπόθεσης, εάν το θύμα είναι ανήλικος, τα κράτη μέλη μπορούν να αναβάλουν τη δίωξη του δράστη για όσο χρόνο απαιτείται για την ενηλικίωση του ανήλικου θύματος, καθώς και να εμποδίσουν τη δημόσια διάδοση κάθε πληροφορίας που θα μπορούσε να οδηγήσει στην αναγνώριση ανήλικου θύματος (Οδηγία 2012/29/ΕΕ, άρθρο 21 παρ. 1)¹²⁶.

1.3.4. Η άδεια παραμονής

Μία ακόμη όψη της προστασίας των θυμάτων συνιστά το δικαίωμά τους να παραμείνουν στη χώρα προορισμού. Η επιστροφή στην χώρα προέλευσης δεν αποτελεί σε πολλές περιπτώσεις θυμάτων την ενδεδειγμένη λύση, καθώς ελλοχεύει ο κίνδυνος κοινωνικού αποκλεισμού, περιθωριοποίησης και αδυναμίας κοινωνικής επανένταξης, αλλά και επαναθυματοποίησης και εκ νέου εισόδου τους στον κύκλο εμπορίας.

Ήδη με την υιοθέτηση της Οδηγίας του 2004, η ΕΕ δεσμεύει τα κράτη μέλη να χορηγούν άδεια παραμονής στα αναγνωρισμένα θύματα εμπορίας, υπό τον όρο της συνεργασίας τους με τις αρχές κατά την ποινική διαδικασία. Σύμφωνα με τις διατάξεις της Οδηγίας οι υπήκοοι τρίτων χωρών που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων δικαιούνται προθεσμία περίσκεψης. Η εν λόγω προθεσμία αποσκοπεί στο να επιτρέψει στα θύματα να συνέλθουν και να ξεφύγουν από την επιρροή των δραστών των αδικημάτων, ώστε να μπορέσουν να λάβουν ενημερωμένη απόφαση σχετικά με τη συνεργασία τους με τις αρμόδιες αστυνομικές και δικαστικές αρχές. Κατά την προθεσμία περίσκεψης τα θύματα δεν μπορούν να απελαθούν από τη χώρα. Μετά το πέρας της προθεσμίας περίσκεψης για τον υπήκοο τρίτης χώρας, το θύμα έχει το δικαίωμα να υποβάλει

124 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013), ο.π, σ. 7

125 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013), ο.π

126 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013), ο.π

αίτηση για άδεια παραμονής¹²⁷.

Μετά τη χορήγηση άδειας παραμονής, το θύμα που δεν διαθέτει επαρκείς πόρους έχει ακόμη δικαίωμα σε συνθήκες διαβίωσης που να εξασφαλίζουν τη συντήρησή του και την πρόσβαση σε έκτακτη ιατρική περίθαλψη, και, όπου απαιτείται, σε υπηρεσίες μετάφρασης και διερμηνείας. Πρέπει να καταβάλλεται ιδιαίτερη φροντίδα για να καλυφθούν οι ανάγκες των πλέον ευάλωτων, συμπεριλαμβανόμενης και της ψυχολογικής στήριξης. Οι ανάγκες ασφάλειας και προστασίας πρέπει επίσης να λαμβάνονται υπόψη ανάλογα με το εθνικό δίκαιο. Η στήριξη ενδέχεται να περιλαμβάνει δωρεάν νομική βοήθεια σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο¹²⁸.

1.3.5. Η αποζημίωση των θυμάτων

Τέλος, σημαντικό στοιχείο ως προς την προστασία και αρωγή των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων συνιστά η αποκατάσταση του θύματος μέσω χρηματικής αποζημίωσης. Σχετική πρόβλεψη υπάρχει και στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο που καλεί τα κράτη να υιοθετήσουν μέτρα ως προς τη δυνατότητα των θυμάτων να αποζημιωθούν. Αν και δεν γίνεται αναφορά σε συγκεκριμένα μέτρα και διαδικασίες, πρόκειται για διάταξη υποχρεωτικού χαρακτήρα. Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης ρυθμίζει το ζήτημα αυτό με τις διατάξεις του άρθρου 15 παρ. 3 και 4¹²⁹.

Τα θύματα δικαιούνται πρόσβαση σε υφιστάμενα καθεστώτα αποζημίωσης για θύματα διεθνών εγκλημάτων βίας. Ειδικότερα, τα θύματα έχουν δικαίωμα να ζητούν, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, την έκδοση απόφασης για την αποζημίωσή τους εκ μέρους του δράστη, εντός εύλογης προθεσμίας, εκτός εάν το εθνικό δίκαιο προβλέπει ότι η σχετική απόφαση λαμβάνεται στο πλαίσιο άλλης νομικής διαδικασίας. Τα θύματα έχουν επίσης το δικαίωμα να υποβάλλουν στο κράτος μέλος της συνήθους διαμονής τους αίτηση για αποζημίωση στο κράτος μέλος στο οποίο διαπράχθηκε το έγκλημα (Απόφαση-πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, άρθρο 9 παρ. 1)¹³⁰.

Τα κράτη μέλη από την πλευρά τους οφείλουν να λαμβάνουν, όλα τα απαραίτητα μέτρα για την ενθάρρυνση της παροχής επαρκούς αποζημίωσης στο θύμα εκ μέρους του δράστη κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας. Τα θύματα δικαιούνται επίσης χωρίς καθυστέρηση επιστροφή

127 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013), ο.π., σ. 10

128 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013), ο.π., σ. 10

129 Βλ. Θεοδώρου Αθ. , ο.π., σελ. 150

130 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013), ο.π., σ. 8

των περιουσιακών τους στοιχείων, τα οποία ανακτήθηκαν ή κατασχέθηκαν κατά την ποινική διαδικασία (Οδηγία 2011/36/ΕΕ άρθρο 17, Οδηγία 2012/29/ΕΕ άρθρο 16) ¹³¹.

Τα θύματα δικαιούνται να λαμβάνουν γνώση όλων των σημαντικών πληροφοριών αναφορικά με τη δυνατότητα αποζημίωσης. Σε αυτές περιλαμβάνονται πληροφορίες και οδηγίες για τον τρόπο συμπλήρωσης της αίτησης, για τα δικαιολογητικά που ενδεχομένως απαιτούνται και για τις αιτήσεις παροχής συμπληρωματικών πληροφοριών. Δικαιούνται δε να λαμβάνουν το ταχύτερο δυνατόν, πληροφορίες για το πρόσωπο ή τμήμα που είναι αρμόδιο για τη διεκπεραίωση της αίτησης αποζημίωσης, αποδεικτικό παραλαβής της αίτησης, ένδειξη του χρόνου έκδοσης και του περιεχομένου της απόφασης σχετικά με τη αίτησή τους (Οδηγία 2004/80/ΕΚ άρθρα 4 και 5) ¹³².

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η διεθνής ευθύνη των κρατών για παραβιάσεις κανόνων προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το δικαίωμα αποζημίωσης των θυμάτων εμπορίας

2.1. Η ύπαρξη διεθνούς ευθύνης εκ μέρους των κρατών για παραβιάσεις κανόνων προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η καθιέρωση του ατομικού δικαιώματος για αποκατάσταση της ζημίας αποτελεί απαραίτητο συστατικό για την αποτελεσματικότητα των συστημάτων προστασίας των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα κράτη από την πλευρά τους, αναλαμβάνουν ολόένα και περισσότερες υποχρεώσεις προστασίας, καθώς είναι υποχρεωμένα να ενσωματώνουν τους αντίστοιχους κανόνες στην εθνική τους έννομη τάξη και να θεσπίζουν ένα σύστημα αποκατάστασης της ζημίας του θύματος¹³³.

Η παραβίαση πρωτογενών υποχρεώσεων των κρατών, οι οποίες πηγάζουν από ουσιαστικούς κανόνες δικαίου, γεννά τη διεθνή ευθύνη των κρατών, η οποία με τη σειρά της ρυθμίζεται από τους

131 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013), ο.π

132 Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013), ο.π

133 Βλ. Μίχα Ε., **Ζητήματα αποκατάστασης για τα θύματα της εμπορίας ανθρώπων: Το Διεθνές Νομικό Πλαίσιο και οι υποχρεώσεις εφαρμογής της Ελλάδας**, διαθέσιμο στο http://crime-in-crisis.com/%CE%B6%CE%B7%CF%84%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CE%B8%CF%8D%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1/#_ftnref8

δευτερογενείς κανόνες της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου¹³⁴. Ειδικότερα, οι πρωτογενείς υποχρεώσεις πηγάζουν από συμβατικούς ή εθιμικούς κανόνες δικαίου, οι οποίοι εν προκειμένω, αφορούν στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανεξάρτητα μάλιστα από το αν η πρωτογενής υποχρέωση αναφέρεται σε πράξη ή παράλειψη. Με άλλα λόγια, η διεθνής ευθύνη ενεργοποιείται όχι μόνο μέσω πράξεων, αλλά και παραλείψεων¹³⁵.

Ως εκ τούτου, στην περίπτωση της εμπορίας ανθρώπων, πρωτογενείς είναι οι κανόνες που περιλαμβάνονται στη Διεθνή Σύμβαση για το διεθνικό οργανωμένο έγκλημα, στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο και τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπου ρυθμίζονται οι υποχρεώσεις των κρατών αναφορικά με την προστασία των ατόμων από τη συγκεκριμένη εγκληματική συμπεριφορά. Σε περίπτωση, λοιπόν, που διαπιστωθεί παραβίαση των ως άνω υποχρεώσεων, τα κράτη θα φέρουν ευθύνη αν παραλείψουν να δράσουν με τη «δέουσα προσοχή» ούτως ώστε να εμποδίσουν την τέλεση παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή να τιμωρήσουν όσες έχουν ήδη τελεσθεί¹³⁶.

Αντικείμενο των θετικών υποχρεώσεων των κρατών αποτελούν οι υποχρεώσεις αυτών για πρόληψη, έρευνα και τιμωρία των πράξεων τρίτων, οι οποίοι παραβιάζουν ανθρώπινα δικαιώματα. Στην περίπτωση αυτή καταλογίζεται στα κράτη η παράλειψη των οργάνων τους να προλάβουν τις σχετικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και η παράλειψή τους να ερευνήσουν περαιτέρω και να τιμωρήσουν την τέλεση παρανόμων πράξεων από ιδιώτες. Οι οφειλόμενες αυτές παραλείψεις επιμέλειας συνιστούν τις διεθνώς παράνομες πράξεις οι οποίες με τη σειρά τους θεμελιώνουν τη διεθνή ευθύνη των κρατών¹³⁷.

Βάσει του εθιμικού διεθνούς δικαίου τα κράτη φέρουν την ευθύνη να αποκαταστήσουν κάθε παραβίαση που τέλεσαν, ούτως ώστε να επανέλθει η κατάσταση που υπήρχε πριν τη διεθνώς άδικη πράξη. Η αρχή αυτή αρχή θεμελιώνει το δικαίωμα του ζημιωθέντος κράτους να ζητήσει επανόρθωση των ζημιών που προκλήθηκαν από τη διεθνώς άδικη πράξη ενός άλλου κράτους. Τούτο βέβαια δεν προϋποθέτει απαραίτητα και την ύπαρξη ζημίας στο «πρόσωπο» του αδικηθέντος κράτους, υπό την έννοια της απώλειας ή της μείωσης των αποκτημάτων του κράτους. Το στοιχείο που θα προσδιορίσει το είδος και το ύψος της αποκατάστασης, είναι η ζημία, η οποία περιλαμβάνει

134 Βλ. Crawford J.(2013) , State Responsibility, The General Part, Cambridge University Press , pp. 216-217.

135 Βλ. Μίχα Ε.,ο.π.

136 Βλ. Μίχα Ε.,ο.π. Βλ. ακόμη Barnidge R (2006), The due diligence principle under international law, International Community Law Review, Vol. 8, Is. 1, σελ. 81-121

137 Βλ. Μίχα Ε.,ο.π. Βλ. και αμέσως παρακάτω τον σχολιασμό της Υπόθεσης Rantsev vs Κυπρου και Ρωσίας.

τόσο την υλική όσο και την ηθική βλάβη¹³⁸.

Ιδιαίτερη σημασία για την αποκατάσταση των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ενέχει η ηθική βλάβη που συνήθως υφίστανται τα θύματα. Σε περιπτώσεις απώλειας της ανθρώπινης ζωής η προσοχή στρέφεται στην ψυχική οδύνη των συγγενών, οι οποίοι είναι και αυτοί θύματα της παραβίασης¹³⁹.

2.2. Το δικαίωμα αποζημίωσης των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων

Όσον αφορά στην εμπορία ανθρώπων τόσο τα ειδικά διεθνή κείμενα, τα οποία στοχεύουν στην καταπολέμηση του φαινομένου, όσο και τα γενικά κείμενα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προβλέπουν την επανόρθωση των ζημιών με την καταβολή χρηματικής αποζημίωσης εκ μέρους των δραστών. Όπως αναφέραμε και παραπάνω το Πρωτόκολλο του Παλέρμο χωρίς να κατοχυρώνει ατομικό δικαίωμα αποζημίωσης για το θύμα της εμπορίας, προβλέπει την υποχρέωση των κρατών μερών να θεσπίσουν τα κατάλληλα ένδικα μέσα, ώστε να μπορέσει το θύμα να διεκδικήσει αποζημίωσης για τη βλάβη που υπέστη.

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης αντίθετα, διαθέτοντας δεσμευτικό χαρακτήρα κατοχυρώνει ρητά πλέον στο άρθρο 15 το δικαίωμα αποζημίωσης των θυμάτων εμπορίας από τους αυτουργούς του εγκλήματος αυτού είτε στο πλαίσιο της κύριας ποινικής δίκης είτε στο πλαίσιο μιας αυτοτελούς αστικής δίκης. Δεδομένου δε ότι θεμελιώνεται αντίστοιχη υποχρέωσης και βάσει της Οδηγίας 29/2012¹⁴⁰ για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, καθίσταται πλέον φανερό ότι στον ευρωπαϊκό χώρο υφίσταται κατοχυρωμένο δικαίωμα των θυμάτων για την καταβολή αποζημίωσης από τους αυτουργούς για την αποκατάσταση της ζημίας που προέκυψε σε βάρος τους από την τέλεση εγκληματικών πράξεων που συνιστούν εμπορία ανθρώπων¹⁴¹.

Σύμφωνα δε με τις Κατευθυντήριες Γραμμές και Συστάσεις για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την Εμπορία Ανθρώπων που συνέταξε το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας το 2002, η

138 Βλ. Μίχα Ε.,ο.π.

139 Βλ. Μίχα Ε.,ο.π.

140 Βλ. Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Οκτωβρίου 2012, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, διαθέσιμο στο <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:EL:PDF>

141 Βλ. Μίχα Ε.,ο.π.

αποκατάσταση/επανόρθωση της ζημίας δύναται να περιλαμβάνει είτε τη χρηματική αποζημίωση, είτε την επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση, είτε τη φυσική αποκατάσταση, είτε άλλου είδους ικανοποίηση, όπως για παράδειγμα η παροχή συγγνώμης, αλλά και εγγυήσεων για τη μη επανάληψη της άδικης/εγκληματικής πράξης στο μέλλον¹⁴².

Επειδή, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η υποχρέωση αποκατάστασης της ζημίας του θύματος εμπορίας από τον δράστη προβλέπεται τόσο στο άρθρο 25 του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο όσο και στο άρθρο 15 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης του 2005, είναι σαφές πως όσα κράτη αποτελούν μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης κι έχουν υπογράψει κι επικυρώσει τη Σύμβαση δεσμεύονται σε μεγαλύτερο βαθμό από εκείνα τα κράτη που έχουν υιοθετήσει το Πρωτόκολλο. Βάσει του συλλογισμού αυτού έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι υπάρχουν δύο επίπεδα δεσμεύσεων στο διεθνή χώρο όσον αφορά στις υποχρεώσεις αποκατάστασης της ζημίας των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων και συγκεκριμένα ένα οικουμενικό επίπεδο, όπου τα κράτη μέλη καλούνται να εντάξουν στην εθνική έννομη τάξη τους όλες τις απαραίτητες ρυθμίσεις για την υλοποίηση της αποκατάστασης, και ένα ευρωπαϊκό επίπεδο, όπου οι υποχρεώσεις για τα κράτη μέλη είναι αυστηρές και καθιερώνουν ρητό δικαίωμα των θυμάτων σε αποζημίωση¹⁴³.

Απαραίτητη φυσικά προϋπόθεση για την εφαρμογή του δικαιώματος αποτελούν μια σειρά από νομοθετικής και διοικητικής φύσης μέτρα, τα οποία υποχρεούνται να λάβουν τα κράτη μέλη. Τέτοια μέτρα αφορούν κυρίως στην ενημέρωση των θυμάτων για τις διαδικασίες διεκδίκησης αποζημίωσης, την παροχή δωρεάν νομικής βοήθειας, στην παροχή ψυχολογικής υποστήριξης, στην εξασφάλιση της σωματικής ακεραιότητας των συγγενών του θύματος από απειλές και ειδικά των παιδιών του, κλπ.¹⁴⁴

142 Βλ. OHCHR, Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking: A Commentary, New York & Geneva 2010, σελ. 24-28 στο http://ec.europa.eu/anti-trafficking/publications/un-ohchr-commentary-recommended-principles-and-guidelines-human-right-and-human_en

143 Βλ. Μίχα Ε.,ο.π.

144 Βλ. Μίχα Ε.,ο.π.

2.3. Η διεθνής ευθύνη των κρατών για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα από τη νομολογία του ΕΛΔΑ

2.3.1. Υπόθεση Rantsev vs Κυπρου και Ρωσίας¹⁴⁵

Στην Υπόθεση Rantsev vs Κυπρου και Ρωσίας προσφεύγων ήταν ο πατέρας μίας νεαρής γυναίκας που πέθανε στην Κύπρο, η οποία είχε πάει για να εργαστεί το Μάρτιο του 2001. Ο βασικός ισχυρισμός του προσφεύγοντος ήταν ότι η κυπριακή αστυνομία δεν προέβη σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες για να προστατεύσει την κόρη του από την εμπορία κατά το διάστημα, το οποίο εκείνη ήταν ζωντανή καθώς να τιμωρήσει όσους ευθύνονταν για το θάνατό της. Επιπρόσθετα, δε ισχυρίστηκε ότι οι ρωσικές αρχές δεν διερεύνησαν την υπόθεση εμπορίας της κόρης του, όπως επίσης και του επακόλουθου θανάτου της και ως εκ τούτου δεν έλαβαν μέτρα για την προστασία της από τον κίνδυνο εμπορίας.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σημείωσε ότι, όπως ακριβώς η δουλεία, έτσι και η εμπορία ανθρώπων, λόγω της ίδιας της φύσης της καθώς και της ύπαρξης σκοπού εκμετάλλευσης, βασίζεται στην άσκηση εξουσιών ανάλογων με εκείνων του δικαιώματος κυριότητας. Οι διακινητές ανθρώπων αντιμετωπίζουν τα ανθρώπινα όντα ως εμπορεύματα που μπορούν να γίνουν αντικείμενο αγοραπωλησίας και να εξαναγκάζονται σε εργασία. Παρακολουθούν στενά τις δραστηριότητες των θυμάτων, τα οποία, συχνά, δεν διαθέτουν ελευθερία κινήσεων. Προσφεύγουν επίσης σε χρήση βίας και απειλών κατά των θυμάτων. Το Δικαστήριο έκρινε, επίσης ότι αυτή καθαυτή η εμπορία ανθρώπων απαγορεύεται από το άρθρο 4 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το οποίο προβλέπει την απαγόρευση δουλείας και καταναγκαστικών έργων.

Εν προκειμένω το Δικαστήριο απεφάνθη πως η Κύπρος παραβίασε τις θετικές υποχρεώσεις της, οι οποίες απορρέουν από το άρθρο 4 της Σύμβασης και μάλιστα σε δύο βάσεις: πρώτον, λόγω της αποτυχίας υιοθέτησης ενός κατάλληλου νομικού και διοικητικού πλαισίου για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων ως αποτελέσματος του ισχύοντος καθεστώτος των «artiste visas» και, δεύτερον, λόγω της αποτυχίας της αστυνομίας να λάβει δραστικά μέτρα για την προστασία της κόρης του προσφεύγοντος από την εμπορία, ειδικά από τη στιγμή που προέκυπταν από τις περιστάσεις βάσιμες υποψίες ότι θα μπορούσε να είναι θύμα εμπορίας. Επιπρόσθετα το Δικαστήριο, έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση και του άρθρου 2 της Σύμβασης περί προστασίας του δικαιώματος στη ζωή, έχοντας ως αποτέλεσμα την αποτυχία των κυπριακών αρχών να διερευνήσουν αποτελεσματικά το θάνατο της κόρης του προσφεύγοντος.

145 Βλ. Υπόθεση Rantsev v. Cyprus and Russia , διαθέσιμη στο <http://www.interights.org/rantsev/index.html>

Όσον αφορά στη Ρωσία, το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 4 της Σύμβασης εξαιτίας της αποτυχίας της να διερευνήσει πώς και πού προσλήφθηκε η κόρη του προσφεύγοντος και, κυρίως, επειδή δεν έλαβε τα απαραίτητα για την αναγνώριση των προσώπων που ενεπλάκησαν στην πρόσληψή της ή των μέσων που χρησιμοποιήθηκαν μέσα.

2.3.2. Υπόθεση F.A. κατά Ηνωμένου Βασιλείου

Στην υπόθεση F.A. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, η προσφεύγουσα, υπήκοος Γκάνας, ισχυρίστηκε ότι οδηγήθηκε ως θύμα εμπορίας στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου και εξαναγκάστηκε σε πορνεία. Όπως υποστήριξε ενώπιον του δικαστηρίου με την απέλασή της ξανά στην Γκάνα υφίστατο σοβαρός κίνδυνος βρεθεί ξανά στα χέρια των πρώην εμπόρων της ή στα χέρια νέων καθώς το φαινόμενο της σωματεμπορείας αποτελεί μάστιγα στη χώρα της. Επιπρόσθετα, προέβαλε τον ισχυρισμό ότι, δεδομένου ότι κατέστη φορέας του ιού HIV στο Ηνωμένο Βασίλειο ως άμεση συνέπεια της εμπορίας και της σεξουαλικής της εκμετάλλευσης, το Κράτος είχε τη θετική υποχρέωση να της επιτρέψει να παραμείνει στο Ηνωμένο Βασίλειο, προκειμένου αυτή να έχει πρόσβαση στην απαραίτητη ιατρική φροντίδα.

Το Δικαστήριο ωστόσο έκρινε πως δεν υπήρξε παραβίαση των άρθρων 3 περί απαγόρευσης απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, και 4 περί απαγόρευσης δουλείας και καταναγκαστικών έργων, κηρύσσοντας τις καταγγελίες της προσφεύγουσας ως απαράδεκτες. Πρόσθεσε, μάλιστα, ότι η προσφεύγουσα θα μπορούσε να είχε προσφύγει σε ανώτερο δικαστήριο για να προβάλει το σύνολο των καταγγελιών της, οι οποίες προέκυπταν από παραβιάσεις – κατά τα λεγόμενα της προσφεύγουσας- διατάξεων της Σύμβασης. Αντίθετα, όπως επεσήμανε το Δικαστήριο η προσφεύγουσα δεν προέβη σε κατάθεση αίτησης για άδεια υποβολής έφεσης στο ανώτερο δικαστήριο, ούτε εξάντλησε τα εσωτερικά ένδικα όπως όριζε το άρθρο 35 παρ. 1 της Σύμβασης.

2.3.3. Υπόθεση L.E. vs Ελλάδος

Η υπόθεση L.E. κατά Ελλάδος αφορούσε την καταγγελία μιας Νιγηριανής υπηκόου, η οποία είχε εξαναγκασθεί σε πορνεία στην Ελλάδα. Η προσφεύγουσα αν και είχε αναγνωριστεί επίσημα ως θύμα εμπορίας προς το σκοπό σεξουαλικής εκμετάλλευσης, αναγκάστηκε να περιμένει για

περισσότερο από εννέα μήνες, από τη στιγμή που είχε ενημερώσει τις αρχές σχετικά με την κατάστασή της, προτού της αναγνωριστεί με δικαστική απόφαση το καθεστώς του θύματος εμπορίας. Βασικός ισχυρισμός της προσφεύγουσας ήταν ότι το ελληνικό Κράτος απέτυχε να εκπληρώσει τις θετικές υποχρεώσεις του, οι οποίες απορρέουν από το άρθρο 4 περί απαγόρευσης δουλείας και καταναγκαστικών έργων παραβιάζοντας τη συγκεκριμένη διάταξη.

Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι όντως υπήρξε παραβίαση του άρθρου 4 της Σύμβασης και μάλιστα, έκρινε ότι η αποτελεσματικότητα της προκαταρκτικής έρευνας και της επακόλουθης ανάκρισης για την υπόθεση είχε υπονομευτεί από μία σειρά παραλείψεων. Επιπρόσθετα, το Δικαστήριο διαπίστωσε, πολλαπλές καθυστερήσεις στη κίνηση της σχετικής διοικητικής διαδικασίας καθώς και πολλές ανεπάρκειες αναφορικά με τις διαδικαστικές υποχρεώσεις του ελληνικού Κράτους. Ως εκ τούτου το Δικαστήριο απεφάνθη, πως υπήρξε παραβίαση και του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, το οποίο προβλέπει το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη εντός εύλογου χρόνου, καθώς διαπίστωσε ότι η διάρκεια της επίδικης διαδικασίας υπήρξε υπερβολική για ένα βαθμό δικαιοδοσίας και δεν ανταποκρίνονταν στην απαίτηση για «λογική προθεσμία».

Τέλος, το Δικαστήριο απεφάνθη πως υπήρξε παραβίαση και του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ, το οποίο προβλέπει το δικαίωμα άσκησης πραγματικής προσφυγής, καθώς η ελληνική έννομη τάξη δεν προσέφερε στην προσφεύγουσα αποτελεσματική προσφυγή που να της επιτρέπει να παραπονεθεί για τη διάρκεια μίας διαδικασίας.

Τελικές Παρατηρήσεις

Κατόπιν της ανάλυσης που προηγήθηκε γίνεται αντιληπτό πως η εμπορία ανθρώπων αποτελεί ένα πολυδιάστατο φαινόμενο. Στις μέρες μας δε το αδίκημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών, προσλαμβάνει ιδιαίτερος ανησυχητικές διαστάσεις. Πολλές χώρες της ΕΕ και της Νοτιοανατολικής Ευρώπης – συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας – βίωσαν και εξακολουθούν να βιώνουν ένα πρωτοφανές κύμα μετανάστευσης από τη Μέση Ανατολή, την Αφρική και την Ασία το οποίο αποτελείτο, μεταξύ άλλων, από άτομα που ζητούσαν άσυλο, δυνητικοί πρόσφυγες και οικονομικοί μετανάστες, άνθρωποι, δηλαδή που θα μπορούσαν να πέσουν εύκολα θύματα εμπορίας και διακίνησης. Σύμφωνα μάλιστα με την Έκθεση για την Εμπορία και Διακίνηση Ανθρώπων στην Ελλάδα για το 2015¹⁴⁶, η Ελλάδα υποδέχθηκε πάνω από 862.000 μετανάστες και άτομα αιτούντα άσυλο. Κάποιοι από αυτούς, όπως οι ασυνόδευτοι ανήλικοι και οι μόνες γυναίκες, ήταν ιδιαίτερα ευάλωτοι στην εμπορία και διακίνηση ανθρώπων. Σύμφωνα με τον υποδιευθυντή της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας (Europol) μέχρι και 30.000 άνθρωποι εμπλέκονται στο παράνομο δίκτυο διακίνησης μεταναστών από χώρες του τρίτου κόσμου στην Ευρώπη¹⁴⁷.

Ειδικότερα, παρατηρείται ένα συνεχώς εξελισσόμενο ποικίλο φάσμα εμπορίας και διακίνησης ανθρώπων, το οποίο άρχεται από τις μικρές επιχειρηματικές πράξεις που αφορούν ένα μικρό αριθμό δραστών και καταλήγει στις μεγάλες διεθνικές οργανωμένες εγκληματικές ομάδες με εμπλεκόμενους νόμιμους και παράνομους φορείς. Διακινητές και έμποροι ανθρώπων προσπαθούν α επωφεληθούν από τα τρωτά σημεία των ανθρώπων προσφέροντας κίνητρα και μέσα για μετανάστευση σε εκείνους που αναζητούν καλύτερες ευκαιρίες. Οι σοβαρές αυτές μορφές του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος απαιτούν άμεσες και αποτελεσματικές εθνικές και διεθνείς αντιδράσεις για την καταστολή του, καθώς τα εγκλήματά αυτά παραμένουν συνήθως σε μεγάλο βαθμό ατιμώρητα και τα ποσοστά καταδίκης χαμηλά.

Σύμφωνα με τις κατασταλτική προσέγγιση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, η αντιμετώπιση αυτού επιχειρείται σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, αφενός μέσω της διαχείρισης της μετανάστευσης και της καταπολέμησης της διακίνησης μεταναστών και αφετέρου

146 Βλ. Έκθεση για την Εμπορία και Διακίνηση Ανθρώπων στην Ελλάδα 2016 , Ελλάδα: Επίπεδο 2. (Ανακτήθηκε στις 03/01/2017). Ανακτήθηκε από

https://photos.state.gov/libraries/greece/38517/state_reports/TIP2016_Greece_GR.pdf

147 Βλ. Μπίζνες το εμπόριο ελπίδας: Τους 30.000 φτάνουν οι διακινητές μεταναστών και προσφύγων στην Ευρώπη, δημοσιευμένο στις 04/09/2015, διαθέσιμο στο <http://www.stokokkino.gr/article/1000000000015771/Mpiznes-to-emporio-elpidas-Tous-30000-ftanoun-oi-diakinites-metanaston-kai-prosfugon-stin-Europi>

μέσω της καταστολής του του οργανωμένου εγκλήματος¹⁴⁸.

Σε μια προσπάθεια περιορισμού, λοιπόν, της παράνομης μεταφοράς μεταναστών δια ξηράς, αέρος και θαλάσσης ο ΟΗΕ αποφάσισε να προωθήσει την συνεργασία και την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των κρατών και να θέσει τις προϋποθέσεις ώστε να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα σε περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Μετά την υιοθέτηση του Πρωτοκόλλου των ΗΕ για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Εμπορίας Προσώπων, Ιδιαίτερα Γυναικών και Ανηλίκων και του Πρωτοκόλλου κατά της Λαθραίας Μεταφοράς Μεταναστών δια Ξηράς, Αέρος και Θαλάσσης (Πρωτόκολλα του Παλέρμο, τα οποία συμπληρώνουν τη Σύμβαση κατά του Υπερεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος) έχει σημειωθεί, σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, μεγάλη πρόοδος ως προς την προστασία που χορηγούν τα κράτη προορισμού στα επισήμως αναγνωρισμένα θύματα εμπορίας ανθρώπων. Συγκεκριμένα, η αναγνώριση της ιδιότητας του θύματος εμπορίας σε ένα πρόσωπο παρέχει σε αυτό δυνατότητα πρόσβασης σε μέτρα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του, μεταξύ των οποίων στέγαση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, ψυχολογική υποστήριξη, γεγονός που δεν ισχύει στις περιπτώσεις ατόμων που ανήκουν στην κατηγορία των παράτυπων μεταναστών.

Από την άλλη πλευρά, σύμφωνα με τη θυματολογική προσέγγιση της εμπορίας ανθρώπων, το φαινόμενο αυτό κατά ένα τρόπο θεωρείται ως μια συνέχεια του καθεστώτος της δουλείας. Στην πραγματικότητα το εμπόριο ανθρώπων συνιστά εγκληματική πράξη παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Θίγει μάλιστα ένα από τα καίρια στοιχεία της ανθρώπινης υπόστασης : το αυτεξούσιο, το δικαίωμα δηλαδή του αυτοκαθορισμού του ανθρώπου και της ελεύθερης διάθεσης του σώματος του. Σύμφωνα με τη θέση αυτή, η αντιμετώπιση αυτής της εγκληματικής δραστηριότητας συνεπάγεται ουσιαστικά τη δημιουργία εκείνων των προϋποθέσεων, οι οποίες θα επιτρέψουν στο θύμα να επανακτήσει την αξιοπρέπειά του και κατά συνέπεια τη θέση του μέσα στην κοινωνία των ανθρώπων¹⁴⁹. Μια σειρά, λοιπόν από διεθνείς συνθήκες, συμβάσεις και διακηρύξεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως είναι π.χ. το Πρωτόκολλο της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών το οποίο αποσκοπεί στην καταστολή και την τιμωρία της εμπορίας ανθρώπων, ειδικά γυναικών και παιδιών, οι Αποφάσεις αριθ. 2006/618/EK και 2006/619/EK του Συμβουλίου της 24ης Ιουλίου 2006 για τη σύναψη, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, του πρωτοκόλλου

148 Βλ. Κυριαζή Τ. , Εμπορία Ανθρώπων, Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2010, σ. 9.

149 Βλ. Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής, Εμπορία και Εκμετάλλευση Ανθρώπων: Trafficking, Ιούνιος 2015, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 2015, σ. 10. (Retrieved in 11/12/2016). Retrieved from [http://www.firstreception.gov.gr/PRImages/Prints/44_331_15foreas%20\(1\).pdf](http://www.firstreception.gov.gr/PRImages/Prints/44_331_15foreas%20(1).pdf) .

για την πρόληψη, καταστολή και τιμωρία της εμπορίας ανθρώπων, ειδικά γυναικών και παιδιών, το οποίο συμπληρώνει τη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος και πολλά πολλά άλλα, αποτελούν τα θεσμικά εργαλεία για την καταπολέμηση του εμπορίου ανθρώπων καθώς και για τη διασφάλιση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων του.

Επίσης έχει διατυπωθεί η άποψη πως το φαινόμενο της εμπορίας και δη της σωματεμπορίας, θα εξακολουθήσει να υπάρχει όσο υπάρχουν «πελάτες». Μάλιστα η ευθύνη των πελατών για την ύπαρξη και τη διατήρηση του φαινομένου της διεθνικής σωματεμπορίας εξετάζεται τόσο σε επιστημονικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο και υποστηρίζεται δε η άποψη ότι οι πελάτες οφείλουν επιτέλους να κατανοήσουν τις επιπτώσεις των πράξεών τους, τόσο στα άτομα που τους προσφέρουν τις υπηρεσίες τους, όσο και στην κοινωνία, καθώς με την απαράδεκτη αυτή συμπεριφορά τους μετατρέπονται σε συμμετόχους στο έγκλημα βίας εναντίον των θυμάτων. Ωστόσο, πέρα από την ευθύνη του πελάτη, κατά πολύ μεγαλύτερη είναι η ευθύνη του κάθε κράτους για την προστασία των θυμάτων και τον τρόπο αντιμετώπισης του ειδικού αυτού εγκλήματος¹⁵⁰.

Υποχρέωση των κρατών είναι να διασφαλίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα για όλα τα άτομα. Συνεπεία αυτού, για παραβιάσεις δικαιωμάτων που είναι αποτέλεσμα της εμπορίας ανθρώπων, τα κράτη φέρουν την υποχρέωση, όχι μόνο να καταστείλουν το έγκλημα, αλλά και να το προλαμβάνουν. Παρόλα αυτά ωστόσο τα κράτη έχουν κυρίως την υποχρέωση να προστατεύουν τα δικαιώματα των πολιτών τους, ούτως ώστε αυτοί να μην καταλήγουν θύματα εμπορίας, αλλά και τα δικαιώματα των θυμάτων, την ψυχοκοινωνική επανένταξή τους και την οικονομική αποζημίωσή τους. Για να ανταποκριθεί το κράτος στις υποχρεώσεις αυτές, θα πρέπει να αντιμετωπίσει το φαινόμενο ως θέμα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να αναλάβει τις ευθύνες του. Ωστόσο, όπως προκύπτει από τη διεθνή βιβλιογραφία τα μέτρα ενάντια στη, παράνομη διακίνηση ανθρώπων, είναι κυρίως μέτρα που στοχεύουν να αποτραπεί η μετανάστευση, η πορνεία και το οργανωμένο έγκλημα¹⁵¹.

Συμπερασματικά, λοιπόν, ο σεβασμός των θυμάτων και η παροχή ουσιαστικής βοήθειας σ' αυτά, η λήψη μέτρων για τη μείωση της ζήτησης για εκμετάλλευση ατόμων και η ψήφιση και εφαρμογή ανάλογων νόμων αποτελούν τα απαραίτητα εργαλεία για την αντιμετώπιση της εμπορίας

150 Βλ. Δήμου Ευφρ., Διεθνική Σωματεμπορία – Trafficking : Η αρωγή του Θύματος, Η τιμωρία του Πελάτη, Η αποτελεσματικότητα του Νόμου, σε Μ. Γκασούκα (επιμ.), Πρακτικά : Διεθνές Forum «Οι Νέοι κατά των Διακρίσεων», Παρατηρητήριο Ισότητας Κύπρου, Κύπρος, 2006, σ. 48

151 Βλ. Δήμου Ευφρ., ο.π.

ανθρώπων. Στον πυρήνα, άλλωστε της εμπορίας βρίσκεται και η προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Ελληνική Βιβλιογραφία- Αρθρογραφία

Αποστολόπουλος, Κ. (2011). Η Παράνομη Διακίνηση Μεταναστών. Διεθνής και Ελληνική προσέγγιση. Research Institute for European and American Studies (RIEAS). Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο <http://www.rieas.gr/research-areas/greek-studies-gr/1518-2011-07-02-14-18-41.html> . Ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 30.10.2016

Βαρτελάτου Ρ., Human Trafficking : Μια σύγχρονη μορφή δουλείας, δημοσιευμένο στις 14/01/2013, διαθέσιμο στο <http://psychografimata.com/3165/human-trafficking/>

Μίχα Ε., Πρακτικός Νομικός Οδηγός για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων (Stoptrafficking), σ. 7. (Ανακτήθηκε στις 14/12/2016). Ανακτήθηκε από το διαδικτυακό τόπο http://stoptrafficking.gr/images/information_material/Stop%20Trafficking_nomikos_odigos_A5_PRINT.pdf

Δήμου Ευφρ. , Διεθνική Σωματεμπορία – Trafficking : Η αρωγή του Θύματος, Η τιμωρία του Πελάτη, Η αποτελεσματικότητα του Νόμου, σε Μ. Γκασούκα (επιμ.), Πρακτικά : Διεθνές Forum «Οι Νέοι κατά των Διακρίσεων», Παρατηρητήριο Ισότητας Κύπρου, Κύπρος

Ετήσια Έκθεση Περιγραφής για το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2005, Αθήνα, σ. 7. (Ανακτήθηκε στις 12/12/2016). Ανακτήθηκε από http://www.astynomia.gr/images/stories/STATS/Attachment16319_EKTHESI%20ORGANOMENOU%20EGLIMATOS.pdf

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2001), Εμπορία γυναικών : Όνειρο και εξαθλίωση: από τη φτώχεια στη σεξουαλική δουλεία - μια ολοκληρωμένη ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ, MEMO/01/64. (Ανακτήθηκε στις 17/12/2016). Ανακτήθηκε από http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-01-64_el.htm

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Τα δικαιώματα της ΕΕ για τα Θύματα εμπορίας ανθρώπων, Υπηρεσία Εκδόσεων ΕΕ, Λουξεμβούργο, 2013, σσ. 4-5. (Ανακτήθηκε στις 14/12/2016). Ανακτήθηκε από το διαδικτυακό τόπο <http://bookshop.europa.eu/el/--pbDR3213053>

Καστανίδου-Συμεωνίδου Ε., Οι πρωτοβουλίες της ΕΕ για την Αντιμετώπιση του Οργανωμένου Εγκλήματος: [http://www.intellectum.org/articles/issues/intellectum1/p025037_\(kastanidou\).pdf](http://www.intellectum.org/articles/issues/intellectum1/p025037_(kastanidou).pdf). Ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 31.12.2016

Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων – Δίκτυο Αριάδνη (2007). Καταπολεμώντας την

εμπορία ανθρώπων : προβλήματα και προοπτικές. Αντ. Ν. Σάκουλας : Αθήνα.

Κόντης Α. Ζητήματα Κοινωνικής Ένταξης Μεταναστών, Σειρά Ειδικών Μελετών Μετανάστευσης & Διασποράς, Νο 4, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2009

Κυριαζή, Τ. (2010). Εμπορία Ανθρώπων : Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Νομική Βιβλιοθήκη : Αθήνα- Θεσσαλονίκη.

Μαγκλίβερας, Κ. (2008). Μετανάστευση και Διεθνές δίκαιο : Η δράση του ΟΗΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ακαδημία Αθηνών : Αθήνα.

Μίχα Ε., Πρακτικός Νομικός Οδηγός για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων (Stoptrafficking)

Συκιώτου Αθ. (2008). Ευρωπαϊκή Ένωση - Οργανωμένο Έγκλημα – Παράνομη Διακίνηση Ανθρώπων : Μια ιδιόρρυθμη δυναμική – διαλεκτική σχέση, ΠΧρ 2008

Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής, Εμπορία και Εκμετάλλευση Ανθρώπων: Trafficking, Ιούνιος 2015, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 2015 (Retrieved in 11/12/2016). Retrieved from [http://www.firstreception.gov.gr/PRImages/Prints/44_331_15foreas%20\(1\).pdf](http://www.firstreception.gov.gr/PRImages/Prints/44_331_15foreas%20(1).pdf)

Χατζηνικολάου, Ν. (2009). Η ποινική καταστολή της παράνομης μετανάστευσης : Δογματική προσέγγιση και ερμηνευτικά προβλήματα. Νομική Βιβλιοθήκη : Αθήνα

Χατζηνικολάου, Ν. (2007). Η ποινική αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης και το ζήτημα της κατοχύρωσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των οικονομικών μεταναστών, ΠοινΔικ 12 (2007), σσ. 1434 επ

Διεθνής Βιβλιογραφία - Αρθρογραφία

Anderson B. & O'Connell Davidson J. (2003), Is Trafficking in Human Beings Demand Driven? A Multi-Country Pilot Study, IOM Migration Research Series, No. 15, December 2003, Switzerland : International Organization for Migration (IOM)

Barnidge R (2006), The due diligence principle under international law, International Community

Brolan, C. (2002). An Analysis of the Human Smuggling Trade and the Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Air and Sea. From a Refugee Perspective. International Journal of Refugee Law 14 (4)

Burke, C. (2008) . Smuggling versus Trafficking : Do the U.N. Protocols have it right? Topical Research Digest : Human Rights and Human Trafficking, pp. 104-119. (Retrieved in 25.10.2016). Retrieved from <http://www.du.edu/korbel/hrhw/researchdigest/trafficking/UNProtocols.pdf>

Carrera, S. & Guild, El. (2016). Irregular Migration, Trafficking and Smuggling of Human Beings. Policy Dilemmas in the EU. Centre for European Policy Studies (CEPS) : Brussels

Crawford J.(2013) , State Responsibility, The General Part, Cambridge University Press

Crepeau, F. (2003). The Fight against Migrant Smuggling : Migration Containment over Refugee Protection. In Van Selm, J., Kamanga, K. , Morrison J., Nadig,A., Spoljar-Vrzina S. & Van Willigen L.(2003). The Refugee Convention at Fifty. A View from Forced Migration Studies. Lanham: Lexington Books

De Bruycker, P., Di Bartolomeo, A. & Fargues P. (2013). Migrants smuggled by sea to the EU : facts, laws and policy options. MPC Research Report 2013/0. Migration Policy Centre (MPC). (Retrieved in 25.10.2016). Retrieved from <http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/MPC-RR-2013-009.pdf>

European Commission (2015a). EU Action Plan against Migrant Smuggling (2015-2020), COM (2015) 285 final. Brussels, 27.05.2015

European Commission (2015b). A Study on Smuggling of Migrants: Characteristics, Responses and Cooperation with Third Countries. Final Report. September 2015. (Retrieved in 24.10.2016). Retrieved from http://www.emn.lv/wp-content/uploads/study_on_smuggling_of_migrants_final_report_master_091115_final_pdf.pdf

Europol (2016). Migrant Smuggling in the EU. Europol Public Information. February 2016.

Europol (2015), Police chiefs meet to discuss topical terrorism and illegal immigration issues. (Retrieved in 18/12/2016). Retrieved from <https://www.europol.europa.eu/content/police-chiefs-meet-discuss-topical-terrorism-and-illegal-immigration-issues>

Fundamental Rights Agency (FRA) (2014). Criminalisation of migrants in an irregular situation and of persons engaging with them, Vienna, June 2014. (Retrieved in 24.10.2016). Retrieved from <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/criminalisation-migrants-irregular-situation-and-persons-engaging-them>

Gallagher A (2001). Human Rights and the New UN Protocols on Trafficking and Migrant Smuggling : A Preliminary Analysis. The Johns Hopkins University Press : Human Rights Quarterly 23 (2001)

International Council on Human Rights Policy (2010). Irregular Migration, Migrant Smuggling and Human Rights: Towards Coherence. Geneva, Switzerland.

Jandl, M. (2007). Irregular Migration, Human Smuggling, and the Eastern Enlargement of the European Union. International Migration Review 41 (2)

McCreight, M. V. (2006). Smuggling of Migrants, Trafficking in Human Beings and Irregular Migration on a Comparative Perspective. European Law Journal 12 (1)

National Crime Agency, (NCA) (2015), National Strategic Assessment of Serious and Organized Crime 2015. (Retrieved in 18/12/2016). Retrieved from <http://www.nationalcrimeagency.gov.uk/publications/560-national-strategic-assessment-of-serious-and-organised-crime-2015/file>

OECD (2015). Responses to the refugee crisis : Corruption and the smuggling of refugees. OECD Directorate for Financial and Enterprise Affairs, October 2015. (Retrieved in 30.10.2016). Retrieved from <https://www.oecd.org/corruption/Corruption-and-the-smuggling-of-refugees.pdf>

Pacurar A. (2003). Smuggling, Detention and Expulsion of Irregular Migrants : A Study on

International Legal Norms, Standards & Practices. EJML 2003

Provera, M. (2015). The Criminalisation of Irregular Migration in the European Union. CEPS Paper in Liberty and Security in Europe No. 80. Centre for European Policy Studies (CEPS) : Brussels

Roberts, B., Hanson, G., Cornwell, D. & Borger, S. (2010). An Analysis of Migrant Smuggling Costs along the Southwest Border. Homeland Security, Working Paper November 2010. (Retrieved in 30.10.2016). Retrieved from <https://www.dhs.gov/xlibrary/assets/statistics/publications/ois-smuggling-wp.pdf>

Shelley, L. (2014). Human Smuggling and Trafficking into Europe : A Comparative Perspective. A Project of the Migration Policy Institute by the Transatlantic Council on Migration. February 2014. (Retrieved in 30.10.2016). Retrieved from <http://www.migrationpolicy.org/research/human-smuggling-and-trafficking-europe-comparative-perspective>

Triandafyllidou, A. & Maroukis, T. (2012). Migrant Smuggling : Irregular Migration from Asia and Africa to Europe. Palgrave Macmillan : United Kingdom.

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2011). Issue Paper : Smuggling of Migrants by Sea. United Nations 2011. (Retrieved in 24.10.2016). Retrieved from http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Migrant-Smuggling/Issue-Papers/Issue_Paper_-_Smuggling_of_Migrants_by_Sea.pdf

